

ARNULFI LEXOVIENSIS EPISCOPI EPISTOLÆ

AD HENRIKUM II REGEM ANGLIÆ, S. THOMAM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM, ET ALIOS.

E codice ms. qui in collegio S. Joannis Baptista Osonensi servatur.

I.

PRÆFATIO, AD ÆCIDIVM ARCHIDIAC. ROTHOM.

Epistolæ quæ aliquando diversis a me sunt destinatæ personis in libellum redigi, tuoque desiderio postulas exhiberi. Acquievissem libentius, si scirem quod eas esses quasi furtivum aliquid habiturus, quia in lucem prodire propriæ imperfectionis conscientia non præsumunt. Timeo enim, si publicis exponantur aspectibus, ne lectorem jejunæ macies orationis offendat, mihi que ad jactantiam repetetur editio, quam tamen non fastus ostentationis efficit, sed instantia tuæ charitatis extorsit. Deceveram eas futuris non reservare temporibus, sed omni prætinus abdicare memoria, quia non satis de cultu sermonis, vel sententiarum peritia confidebam. Mallem siquidem eas tenebris damnasse perennibus quam ridendi materiam invidiæ præstitisse, quæ eo securius aliena subsannat, quia sua simili periculo non exponit. Non enim cæteri nos vel nostra tuis oculis intuentur; a quo si quid in nobis bonum est, magnificatur attentius, et imperfectioni venia facilis indulgetur. Animi siquidem eorum, quos oculi sibi vel invidiæ vindicavit affectio, sicut benignitatem indulgentiæ nesciunt, sic rationis iudicium non attingunt, sed omnia meliuntur affectibus, nihil sua meritorum æstimatione laxantes. Ego itaque voluntati tuæ deesse non audeo, ne forte verecundiam negligentiam putes, quia sicut alternis amicitia convalescit obsequiis, sic alterutrum incuria procedente laxatur. Summo itaque studio congregavi quas potui, quia nulla earum apud me exemplaria residebant, sed ab his a quibus aliquo casu servatæ fuerant, velut emendicatas accepi. Et antiquiores quidem, studia scilicet melioris ætatis, elapsæ sunt, quæ recentius exercitia scholastica relelebant, quia tibi et sententiæ promptiore tractabantur ingenio, et usus accurati sermonis copiam ministrabat. Tunc enim læta festivo quodam schemate decurrebat oratio, cum ingenio doctrina concurrentes rerum inventiones commoda secundi sermonis elocutione formabat. Quæ vero novissime scripta sunt, quendam trahunt de præsentis senectute defectum; quia provecior ætas memoria jam segulore torpescit, et occupationes necessaria studiis spatia non indulgent, quoniam

A instantia pontificalis officii non tam figuris elocutionem quam saluti prospicit asinarum. Verumtamen, si quandoque me vel reverentia personæ vel negotii quantitas protrahit ad scribendam, omnia mihi cum difficultate proveniunt, enim et hebetiorem senectus reddat et insolentia tardiorum. Mitto itaque quod postulanti negare non audeo, sciasque non exhiberi iudici, sed amico, apud quem gratia potius patrocinetur ad veniam, quam exactior peritia reducat ad formam.

M.

AD DOMINUM PAPAM CELESTINUM.

Sustulit virum gloriosæ memoriæ Innocentium papam necessitas humanæ conditionis e medio, cujus Ecclesia Dei liberata triumphis, cujus adornata virtutibus, cujus denique magnificentia fuerat sublimata, qui eam humilibus placabilem, tyrannidis autem formidabilem reddens, quante plus pravitate terroris intulerat, tanto religioni plus exhibuit charitatis. Quod sane tam regularis disciplinæ quam monasticæ religionis proventus ostendit, cum civitates et castella passim pro sæcularibus regulares clericos habeant, et deserta quæque plus hodie monachorum quam forarum quondam habuerunt bestiarum. In morte igitur ejus spes tibi redivivam posuerat desperata malignitas, ut tunc ad nefarios libere conatus erumperet et statum triumphantis in omnibus Ecclesiæ conculcaret. At vero in promotione vestra, quasi quodam statim languore, spes maligna contabuit, bonis orta est ex timore securitas, et exultationes Dei in gutture onuiam sonuerunt. Non enim ambigunt quin vestræ sanctitatis studio propagetur quod pio ejus labore plantatum est. Quis enim audeat sperare dissimilia vel minora de vobis, quem adeo et prioris vitæ rudimenta commendant et modernæ promotionis auspicia divina probant voluntate præbatur? Sapientia enim, cujus est a fine usque ad finem fortiter ac suaviter bene cuncta disponere (Sap. viii), fortiter hoc de vobis, quia efficaciter; suaviter, quia concorditer adimplevit. Sed nec soli sibi Romana Ecclesia tanti operis laudem arroget, nec invidiose adversum nos de tanta concordia glorietur, quoniam in hoc ipsum a multo jam tempore minorum Ecclesiarum vota convenerant, nec alium adeo

magnificentiae tanti praedecessoris idoneum Roma nobis offerre poterat successorem. Fecit sane tantam excellentem virtutis vestrae praerogativa concordiam, contra quam vel nullus erat vel nullus ausus est adversarius apparere. Verum est etiam electores vestros longe antea inde a nobis quasi quoddam accepisse mandatum, cuius fines excedere non habebant, quoniam quod multo ante advenarum praesagio praesumptum erat, incolarum voce completum est; ipsorumque consensum nostra desideria creaverunt. Loquar ergo ad dominum meum, cum sim pulvis et cinis. Loquar filius devotus unico patri meo. Quanto, domine, pluribus desideriis expectatus es, quanto faciliore concordia praeelectus, quanto majore omnium exultatione susceptus, tanto te Deo et hominibus intelligis obligatum. Gratiam divinae dignationi, gratiam humanae benevolentiae debes. Insistendum tibi est ut dignus sit expectatione proventus, ut, Deo scilicet reverentiam, hominibus exhibeas pietatem. Inter alios vero obsecro, ne serenitatem tuam mihi majestas tantae dignitatis obducat. Sed vivat mihi apud te semper pristinae benignitatis affectus, teque praedecessori tuo in gratia mihi et benevolentia sentiam successisse! Venissem autem ad vos, nisi circa confirmandam mihi recentem novi principis gratiam, et resarciendas ecclesiae et domus nostrae ruinas et curanda germanorum funera gravius occuparer. Quibus causis neque tempus adhuc, nec alacritatem habui nec expensas. Veniam autem, Deo volente, quanto citius, ut oculis meis vultus vestri serenitas illescescat, et ariditatem meam quasi uberior de proximo novae benedictionis riget ubertas, quia modicum id quod sum, totus sum sanctitatis vestrae sanctaeque Romanae Ecclesiae devotissimus servus.

III.

AD EUNDEM.

Pro Sagiensi Ecclesia tota mente pedibus vestrae sanctitatis advolvor, confidens de vobis in Domino quia bonum quod in illa per antecessores vestros, Deo auctore, fundatum est vestro tempore non solvetur. Solvi autem necesse est, si in experto regulari regula conservanda mandatur, si imperito agricoe credatur nova plantatio, si denique cuiquam alicujus rei magisterium credatur cuius ille non attingit disciplinam; perniciose siquidem vinea propaganda committitur ei, cuius est studium potius extirpare. Unde etiam, si eum de quo agitur Girardum aliqua electionis forma defenderet, quia pro Ecclesiis libertas electionum introducta est, liquet quia quod earum favore comparatum est, hoc ad earum laesionem retorqueri non debet. Retorquetur autem, si electionis favor usque in detrimentum principalis causae processerit, si non quis, vel ad quid, sed qualiter electus sit attendatur, nec finis aut utilitas operis, sed sola negotii series exquiratur. At vero quovis hic electio nulla praecesserit, et verum est et cunctis Ecclesiae contestatur, praeter paucos quos ad optandam saecularem personam amor et desiderium

(1) C. assensu.

saecularitatis adduxit. Quorum primus adolescens et frater; secundus, ex familiari neophytus; tertius, nescio qua sanguinis cognatione conjunctus; quartus, claustrali disciplinae mancipatus a puero, imberbis adhuc et nihil sciens penitus, nisi mundum. Quos ille per furtivas litteras, studio fratris, persuasionibus et promissis illectos ad hoc schisma pertraxit, ratus secure quilibet adversus paupertatem ecclesiae praesumendum. Sperabat enim adversus reliquos omnia posse trium aut quatuor huiusmodi testium depositione probari, quoniam negantis factum per rerum naturam nulla est probatio, actori autem onus probationis ineumbit. Sic opus illud primo quidem de ambitione conceptum est, exinde vero temeraria levitate promotum, ut ad extremum possit perjurii consummari. Accessit etiam postmodum propter injuriam quam passus est ex incommoditate fiducia, ad quam tamen si cum inconsulta pertraxit ambitio, nec innocentibus imputandum est, nec in detrimentum Ecclesiae convertendum. Porro in auctores sceleris severitatis apostolicae vindicta procedat; personae vero quae laesa est, salva tamen indemnitate Ecclesiae, consulatur, ut reis poena, laesi remedium, sua et legioni iustitia conservetur. Caeterum de eo quod factum est, innocentiam suam multis comes excusat, adeo ut auctores ipsos, licet ipsius se putaverint gratiam promereri, ecclesiastico permiserit arbitrio puniendos. Neve adversus libertatem Ecclesiae laborare credatur, universam Ecclesiae dispositionem, archiepiscopi nostroque scilicet episcoporum consilio, relaxavit. Ecce, domine, in potestate tua omnia sunt posita; nec est qui tuae possit resistere voluntati. Esto officii tui sedulus exsecutor, ne personarum vel causae merita confundantur, ut reos scilicet castigatio digna coerceat, laesos pia miseratione consoletur, regularis autem conventus accipiat Patrem regulari institutione formatum, ne status aetate caput aeneum tuo (quod absit!) officio dicatur affixum, et ubi ex privilegio praedecessorum tuorum archidiaconos saeculares esse non licet, sententia tua creet episcopum saecularem. Valeat in Christo sanctitas vestra!

IV.

AD ROBERTUM LINCOLNIENSEM EPISCOPUM.

Litteras vestrae dilectionis accepi, quas in tanta charitate complexus sum quanta tanti viri gratiam deceit gratulatione complecti. Timueram sane ne memoriam mei apud vos diuturnitas temporis, vel distantia regionum, vel ipsa novissime vestra promotio delevisset, quoniam novae dignitates veteres solent amicitias immutare. Creat enim cor novum et novos affectus novae conscientiae dignitatis, divitesque facti paupertatis amicos cum ipsa paupertate fastidiunt, ne quid penes eos de veteri videatur inopia resedisse. Solos autem venerantur et diligunt quos fortuna conducit, solisque gaudent sublimibus inherere, ne majestas dignitatis inferiorum frequentia vel humili medioerum gravetur accessu (1). At

vero constantia vestra, veterem amicium recenti memoria continens, absentem presenti charitate complectitur; ipsumque spiritualibus oculis frequentius intuens, episcopalis nunc fastigii divitias, gratiam et obsequium non minus liberaliter offert quam medicos olim ingenuæ (2) primitias juventutis. Reivendos creditis quos ad diligendum liberalis invitavit affectio, quos fidei veritas, non dolus cupiditatis illexit, qui fidei personæ comites, non fortunæ, omnes vobis compartientur eventus. Et ego quidem, quantum ad me spectat, quem ejusdem ordinis et similibus, licet non tantæ dignitatis, gratia sublimavit, hæc in vobis virtutem longanimitatis admiror, quæ scilicet ibi tantæ admirabilior est, ubi minoribus eundem exhibetis affectum. Vivebat autem vobis nihilominus apud me vetus, sed non inveterata dilectio, quæ, licet ab adolescentia prima processerit, nullam adhuc potuit incurrere senectutem, sed me ad omnia quæ vobis placita forent paratum tota devotione servabat. Quia igitur otiosus amor esse non debet, sed alternis invicem pascitur et revirescit obsequiis, id interim a dilectione vestra petendum censeo, ut ducem nostrum, cui jus successionis hæreditariæ regni vestri gubernacula debet, quantum honestate vestra poteritis diligatis, mihi quoque, cum occasio suggesterit, quod placuerit injungatis, ut mutue dilectionis affectus mutua semper oeris exhibitione concreseat. Vale.

V.

AD SUGERIUM ABBATEM S. DIONYSII.

Venerabili et dilecto Patri et domino SUGERIO, Dei gratia abbati Sancti Dionysii, ARNULFUS Lexoviensis Ecclesiæ humilis minister, salutem.

Apud dominam imperatricem et filium ejus ducem Northmanniæ, de negotio de quo vobis-um tractavi, quantum ad Northmanniam pertinet, bonam spem, Domino volente, concepi, vultusque statim ad comitem Andegavensem, pro altero verbo quod ad partem illam spectat, cum festinatione miserunt, supplicantes ut ipse verbum illud ad pacem temperet, et illi quoque verbo quod ad Northmanniam pertinet, benignum consilium pariter commouet et assensum. Consilio quoque vestro plurimum acquiescere decernentes, benevolentia vestra non ingratos se fore multa hilaritate promittunt. Agat itaque vestra sanctitas quod nobis tam sancte benigneque promissit, diemque in quem regia responsa postulationibus Anglorum vestro studio dilata fuerunt, per cursorem istum litteris familiaribus non præveniunt indicare.

VI.

AD DOMINUM PAPAM EUGENIUM (3).

Petitionem Bajocensis Ecclesiæ de revocatione episcopi sui debita devotione prosequimur, preces

(2) B. om. *ingenuæ*.

(3) Hæc et quæ sequitur episto- a n editis et in C. ad papam Adrianum inscriptæ sunt: primus eas Eugenio ex conjectura restituit Bouquet in *Script. Franc. Collect.*

A nostras precibus eorum apud misericordiam vestram humiliter adiungentes. Supplicat cum eis quicquid antiqua Ecclesiæ detrimenta cognovit, quam ille (4) pulvere paupertatis et dejectionis erectam, de paupere divitem, de contemptibili venerabilem, de ignobili reddidit gloriosam. In quibus sane perficiendis quisquis laborem ejus industriamque perspexerit, probabit cum in executione prudentiam, tum magnificentiam in effectu. Testatur hoc ædificiorum reparatio, revocatio possessionum, et antiquæ restauratio dignitatis quam in conculcationem dederat malignitas et potentia (4) perversorum. Exultabunt igitur illi, si migraverit is quo debellantis dejecti sunt, jamque manus avidas reparant ad rapinam qui licentius consueverant in jura Ecclesiæ malignari. Quia igitur filii et fideles Ecclesiæ imminetia jam sibi detrimenta præsentiant, ad discretionis et misericordiæ vestrae subsidium singulare concurrunt, ut ad conservanda quæ collegit summ episcopum eis remittatis. Homo enim consilii et fortitudinis est, potens in opere et sermone, in regalibus consiliis et negotiis ecclesiasticis acceptus et efficax, plurimumque tam ipsi archiepiscopo, quam omnibus provincialibus episcopis necessarius ad reprimendam et repellendam ab Ecclesia Dei insolentiam malignorum. Desideratur autem regressus ejus ab his qui in terra prudentiores sunt, et si quis adversus eum furtiva malignitate submurmurat, non tam charitate quam invidia, nec tantum delictis ejus quantum suspecta magnificentia commovetur. Dominus personam vestram Ecclesiæ suæ per tempora multa conservet incolumem.

VII.

AD EUNDEM.

Litteras jamdudum optatas (5) vestrae timidæ offero majestati, quia diu est quod coram vestra non apparui sanctitate. Venturus autem fueram revera jam tertio, nisi me fallax invidi casus importunitas impedisset, quæ (6) tribus annis jam hoc propositum meum ad contrarios rapuit violentè eventus. Primo siquidem per bella Francorum, deinde per insperatum comitis Andegavensis interitum, novissime per regiam quæ in filium ejus ira recruduit, ad quam non solum civitatis nostræ, sed ipsius etiam ecclesiæ limina tremuerunt. Verum nunc respirandi fiduciam præstant (7) tum partis nostræ justitia, tum ducis nostri virtus illustrior, quæ gladios hostium quandoque perterruit, et ad pacis inclinavit affectum. Cum igitur, Deo volente, sublata fuerit, vel dilata turbatio, nihil poterit incolumem retinere, quin me quamcunq; pedibus vestrae sanctitatis advolvam, gratissime suscepturus omnia, quibus moram meam, quantumcunque excusabilis appareat, vestra paternitas increpabit. Nequo enim

(4) B., *impotentia*.

(5) B., om. *optatæ*.

(6) B., *quo*.

(7) B., *parant*.

apud eum audeo desperare de venia cuius benignitas manifestæ excusationis impotentiam non excludit. Iterum autem ex veteri procedit audacia, quod venientem ad vos venerabilem et dilectum fratrem nostrum episcopum Constantinum precibus commendare præsumo, quamvis pro eo plurimum facere videatur ad gratiam, quod inter initia novi episcopatus nihil faciendum potius reputavit quam Romani pontificis gratiam quærere seque totum familiaritati Romanæ Ecclesiæ eo devotius quo velocius mancipare.

VIII.

AD DANIELEM PROIEM S. BARBARÆ.

Ad gerendam sollicitudinem domus tuæ non pro tua te, frater, virtute vocavimus, sed pro divinæ fiducia bonitatis, quæ his qui ad regimen animarum pure vocantur et humiliter obedire consentiunt, uberius largiri gratiam consuevit. Sicut autem non debebas te non vocatus ingerere, ita vocatus recusare non debes, quia non minus delictum tumor inobedientiæ quam zelus ambitionis importat. Quod si non ex timore, sed ex humilitate potius, sicut putas, et timore desistis, pusillanimitatem hæc tibi sapit humilitas, quæ tanto (8) studiosius vitanda est quanto magis periculo desperationis accedit. Sed et si qua unquam ratione ab hac vocatione fueras absolvendus, non debuisti apud fratres tuos, nec apud auctoritatem nostram litteris excusari, nec propriæ voluntati, cui te renuntiassæ cognoscis, morem gerere, sed personam tuam, quæ quodammodo (9) magis nostra quam tua est, pedibus nostris humilis et devotus offerre, fratrumque tuorum trahi desideris et mandatis pontificalibus inclinari. Porro mora tua rerum temporalium, et (quod gravius est) periculum continet animarum, quia incustoditas oves luporum incurisibus esse constat expositas, detrimentumque omne ab eo requirendum est, qui debitam custodiam detrectat aliquibus occasionibus adhibere. Veni igitur, quoniam cum ipso onere gratia tibi divina concrescet, et nos personam tuam et domum ipsam solita vel majore etiam charitate fovebimus. Et si qua forte intrinsecus difficultas emergerit, ego in manu forti ante faciem tuam protinus omnia complanabo. Veni, inquam, et infra octavam diem post acceptionem præsentium litterarum iter aggredere, nullasque in veniendo causas dilationis admittas, nisi quas necessitas invincibilis vel enormis damni evitatio suggesserit admittendas. Quod si non feceris, exinde te tanquam inobedientem episcopali auctoritate ab omnium ecclesiarum introitu submovemus.

IX.

AD ARNALDUM BONÆVALLENSEM ABBATEM.

Venerabilis frater et amicus noster Philippus aetas infirmitatem vestram cum magna nobis ama-

(8) B. quanto.

ritudine nuntiavit, affectum animi lacrymarum testimonio prosecutus. Quod verbum primo statim auditu tanto nobis acerbius exstitit, quanto proxime de vestra fueramus præsentia gratulati. Cœperunt igitur occurrere mihi quæ de vestra dilectione jucunda provenerant, et si quid simile in futurum sperabatur, semperque discurrens inter utrumque consideratio vim mœroris augebat. Occurrebat siquidem mihi charitatis vestræ sanctum illud dulcèque colloquium, quo prævaletis auditorum mentes rerum erudire solertia, et aures jucundi sermonis suavitate mulcere. Recordabar quantam vobis scribendi gratiam bonitas divina contulerat, in qua nescio an magis quis sententiarum fructum, an dicendi peritiam debeat admirari. Hæc enim apud vos tanta sibi invicem paritate respondent, ut neque rerum majestas verborum coartari videatur angustiis, nec sermonis dignitas aliqua sententiarum excellentia prægravari, in his sane quæ vel intellectus concipere, vel humana facultia sufficit explanare. Palam est de illius hoc processisse doctrina, cuius spiritus familiarium mentes et linguas tam notitia veritatis quam affluentia sermonis illustrat. Denique dolor in miserationem conversus est, dum incommoda vestra laboresque contemtor quibus innocentiam vestram sollicitudo domestica et persecutoris inhumanitas incessanter affligunt. Sed et de proximo sperata tranquillitas, quasi de manibus videbatur erepta, ut omnem vobis de præsentia crederetur fortuna requiem invidisse. Potiorem tamen requiem, sicut præsumitur, vobis resolutio contulisset, quia regem in decore suo viderent oculi vestri, ut adimpleret vos lætitia cum vultu suo quem propter se tot ad præsens tribulationibus passus est infestari. Nobis autem jucundum est vestra vel ad modicum tempus frui præsentia, vestro recreari colloquio, vestro consilio relevari, quoniam vestra, si dilata est vobis retributio, non auferitur, sed reposita vobis est in tuto corona justitiæ, depositumque fidele quod suum est suo tempore qui commisit agnoscet. Dum igitur his super statu vestro considerationibus mea mens compassione debita raptaretur, subitus tanquam ex insperato morbus obrepsit, ut facile credi possit vestræ partem infirmitatis in me compassionis affectio transfudisse. Hæc tamen est privata passione sublata compassio, sed utrique prospiciens animus duplici cœpit statim incommodo laborare. Visitavit igitur utrumque misericors et miserator Dominus, et utrique ea ratione beneficium sanitatis indulsit, quia alter siue altero perfecte sanari minime potuisset. Vobis ergo servatus sum, vestra mihi nihilominus sapientia reservata, ut secundum legem Christi alter alterius onera invicem supportemus (Gal. vi), et secundum exuberantem charitatem alter alterius se totum gaudeat utilitatibus suspendisse.

(9) B. om. quodammodo.

X.

AD DOMITUM PAPAM ALEXANDRUM CUM ESSET CANCEL-
LARIUS.

Bandinum vestrum ad regem usque perduxit, qui dignationi vestræ gratias agens, eum majori procuratori domus suæ tradidit informandum, ut idem ei et necessaria provideret, et inter alios nobiles eum regalibus obsequiis familiariter adhiberet. Et ille quidem imperata diligenter exsecutus est, sed etiam imperium quandoque eleganti præcurrit ingenio, promptus ad omnia quibus debet ingenio adolescentis industria collaudari. Sive igitur occupationi, seu venationi, quibus studiis rex multum (10) insistit, seu rebus bellicis intenderetur, regio decursus indefessa celeritate prosequeretur: cæterisque pigritantibus non solum regi, sed et omnibus qui cum ipso erant vigilanter assistebat, tanquam si uniuscujusque esset specialiter obsequio deputatus. Unde plurimam apud regem et apud omnes laudem et gratiam impensa sedulitate promeruit. At, si de moribus ducitis inquirendum, Gallicanam perosus incontinentiam severitatis Italicæ modestiam conservavit, vestræ memor per omnia disciplinæ. Non eum reddidit sermo petulans vel effusus infestum, non regales delicie (11) fortioris adolescentiæ robur emollierunt, non opinionem ejus aliqua respersit infamia, sed testis conscientiæ pudor ad omniens aspectum et omne alloquium faciem ejus casto laudabilis verecundiæ rubore suffundit. Atque hæc mihi quandoque ad curiam redeunti per plerumque comperta sunt, sed gratius habui quod hæc et alia de ipsius ore regis accepi. Adjunxit enim nullum inter tot nobiles tante industriæ tanque bonæ indolis puerum se habere, magisque ipsum in agnoscenda domus regis disciplina parvo tempore profecisse (12) quam alii triennio profecissent. Comperit se habere puerum nobilis esse prosapiæ, cujus ingenuos mores ultra tam prudentiam quam benignitas innata formaret. Placere sibi si apud eum aliquandiu moraretur, vestro tamen remittendum arbitrio, quam primum æstivalis intemperantia præterisset. Existimabit fortassis quæ scribo fallaces esse blanditias; sed nec sapientem fallere tutum est, nec mendacio convenit labia pollui sacerdotis. Vale.

XI.

AD G. MONIALEM.

Quoties litteras tuæ devotionis accipio, causam mihi mœroris afferunt, et ad te semper amplius diligendam siucere flammam charitatis accendunt. Et causam quidem mœroris afferunt, quoniam representatur menti meæ frater ille meus, quem viventem speciali præ cæteris amore dilexi, cujus quanto vita mihi jucundior exstitit, tanto defuncti lacrymosa recordatio plus doloris importat. Requiescebat in eo spiritus meus, quia ipsum vere me

(10) B., multa.

(11) B., divitiæ.

(12) B., processisse.

A alterum poteram reputare, cui me et ipsum mihi non carnis identitas, licet ex eadem stirpe procederet, sed inseparabilis consentientium unitas asciverat animorum, semper alteri collibuit quod alteri collibebat; nec tam suum alter quam alterius attendebat affectum, ut illius magis quam suo semper afficeretur incommodo, vel commodo lætaretur. Sublata est mihi animæ meæ eo decedente pars altera, et intra secretum pectoris inane quiddam præcordia sentiunt, quoniam spiritus integritas, portore sui parte diminuta, languescit. At vero ad te, sicut dictum est, amplius diligendam flammam charitatis accendit, quod hujus te doloris sociam et vicariam fraternæ dilectionis agnosco. Inter te enim et ipsum, cum adhuc eses septennis, parentum interventu contracta fuere sponsalia, dum illi sibi de humano conjugio nova amicitiarum fœdera compromittunt, et grata proventuræ sobolis pignora contemplantur, et humanæ quidem cogitationes ad humanos libere disponuntur affectus, sed omnis est inanis affectio, cui non desideratos divina bonitas largitur effectus. Dna enim thalamus illi nuptialis et conjugalis puellæ maritales destinantur amplexus, quam nobilitas generis, quam formæ gratia, quam denique virginalis commendabat integritas, divina sepulcrum illi depositio præparabat, ut de flore juventutis in pulverem, de gloria pulchritudinis et virtutis in putredinem solveretur. Felix tamen ille, si prior, imo quia prior cœlestem thalamum ingressus est, ut adeptam mansionem dilectæ suæ quandoque communicet, et ad Agai nuptias pariter introducti, in conspectu ejus copulari (13) valeatis et in lætitia delectari! Felix tu, quæ corporales aliquando superasti (14) lascivæ voluntatis illecebras, quam ab ejusdemmodi contactu zelus divinæ bonitatis conservavit intactam, ut munere tibi perpetuæ virginitatis indulto, *Agnum sequi quocumque ierit*, et spirituale illud canticum possis cum assignatis milibus decantare! (*Apoc. 14.*) Non ergo tibi sublata sunt, sed immutata sponsalia, ut jam non homini, sed Deo spirituali copula jungaris, cujus desiderabilis te soveat et astringat amplexus, ut sit læva ejus sub capite tuo, et dextera ejus amplectetur te (*Cant. viii, 3*).

D Tui itaque studii erit apud hunc, ad quem toto corporis obsequio, tota anima devotione conversa es, devotis illum precibus commendare, quia zelum hujus habita pro illo supplicatio non offendet. Novit enim inter te et ipsum nihil carnalis intercessisse commercii, novit quia animus tuus in illa ætate nulla potuit concupiscentiæ macula deformari. Non est ergo quod invidet, non est quod te minus reddat acceptam, sed potius in te casum tam piæ dilectionis approbabit affectum: reio sane quam studiose id agas. Neque enim illius apud te potest præterisse memoria, quem defunctum non minus spirituali cou-

(13) C., copulari.

(14) C., sperasti.

templaris intuitu quam viventem corporali mirabilis aspectu. Porro quanto sincerior existit, tanto diuturnior sanctæ dilectionis affectio permanebit. Amor enim quem corruptarum carnum generant passiones, corruptioni semper obnoxius, quanto difficilius in principio regitur, tanto postmodum facilius evanescit, adco ut plerumque convertatur in odium, et voluptas amaritudine compenseatur. Sed et imperfectus est, multisque declaratur iudiciis ipsum ex vera charitate non nasci, quoniam tanto minus singulis necesse est diligas, quanto hunc in plures patieris affectum. Sed et qui diligitur sine querela participem non admittit, quoniam sibi derogatum reputat quidquid alii senserit imperitum. Sed incorruptibilis amor de ipsa sinceri spiritus veritate procedens, quanto fuerit dilatatus in plures, tanto majus de effusione contrahit incrementum, nec invidiam participatio generat, sed insolubilem sanctæ inter omnes concordæ firmiter amplexum. Hac igitur præsentem sponsum tuum charitate complectere, eumque non oculis corporis inquirere, sed cordis, ut speciem ejus, quoniam speciosus est, intueri, et suavitatem ejus possis, quoniam suavis est, degustare. Age etiam gratias incessanter, quoniam spiritui corpus servavit intactum, ut paritas invicem puritati respondeat, et tu ei perpetuum valeas integritatis offerre.

XII.

AD DOMINUM PAPAM ADRIANUM.

Lator præsentium magister Simon miserabilis ad apostolicam sedem portat injurias, quarum, si ille locus episcopum habuisset, audita a vobis prius esse debuerat vindicta quam culpa. Audite eum, et injurias ejus, imo vestras, severitate debita vindicate, ne hujusmodi adversus apostolicam sedem insolescat audacia, præsertim cum in partibus illis in contemptum ejus pleraque jam incipient germina pullulare. Occurrendum est igitur, ne tractu temporis impunita malignitas conualescat, et vires iniquitati dissimulatio vestra, vel indulgentior gratia submissitret. Jam enim nomen apostolicum, quod hactenus in terra illa reverentiæ fuerat et terroris, in causam scandali versum est, et contemptus, nec appellanti provocatio liberat, sed in se potius vehementiam iudicis exacerbabat. Sensit hoc iste, qui, propter appellationem reclusus in carcere ac miserabili tortus inedia, nec apud tyrannum sine pecunia, nec apud episcopum sine detrimento causæ potuit liberari. Et ego quidem pro causa ipsius obnoxius supplicare decreveram, sed apud misericordiam vestram facile causam declarata perorabit afflictio, et apud gratiam vestram intercessio nostra solito congaudebit effectu. Verum private communis causa præponderat, quoniam de Ecclesiæ Dei libertate tractatur, nec jam spes restat ulla refugii, si in iriudicata ducta fuerit apostolicæ protectionis auctoritas. Vindicate igitur, ne forte (quod absit!) procelat temeritas in exemplum, sed clarius audita correctio imperitiam doceat et compescat audaciam.

XIII.

AD DOMINUM PAPAM ADRIANUM.

Pro causa ex mandato vestro dirimenda, quæ inter abbatem Gemmetianum et monachos vertebatur, ad ipsum monasterium usque descendimus, ut nobis facilius de proximo facies Ecclesiæ et rerum veritas innotescere posset, ac sine sumptu et labore partium ipsa commodius controversia terminari. Cæterum in quamcunque partem debeat culpa conferri, certum est monasterium antiquum et nobile miserabiliter in spiritualibus et temporalibus defecisse, tantusque inter abbatem et monachos omnes, exceptis tribus vel quatuor, zelus exarsit, ut in cuncto tempore de reformanda inter eos concordia desperetur. Tot enim in ipsum turpitudines publicæ protulerunt, ut necesse sit semper utramque partem de vera alterius gratia dubitare, quoniam, quiescente fortasse litigio, odiosa probrorum memoria non quiescat. Proponerunt siquidem adversus eum tria capitula, primum de turpi et unnaturaliter incontinentia, secundum de Simonia, tertium de dilapidatione, per quam non tantum ad ineptiam, sed et ad extremam inodiam se dicebant esse deductos. Ne vero confusionem faceret multitudo, si de tribus promiscue tractaretur, elegerunt primum illud de incontinentia capitulum, super quo septem accusatores monachos sacerdotes, et novem postmodum testes monachos itidem, sed diversorum ordinum produxerunt. Quorum diligentius explorato testimonio, congruimus quinque singulos de singulis actibus singulare testimonium perhibere, nec aliquem eorum aliquid cum alio percepisse, sed per se sigillatim unumquemque quod dixerat invenisse. Duorum autem qui in unius actus attestatione producti sunt, reperimus alterum laicum nullius ordinis, olim militem, idcirco ad exhibendam in presbyterum criminis probationem minus idoneum. Alter vero cum eo detracto solitarius remaneret, a nobis est minus sufficiens reputatus. Porro de duobus novissimis qui similiter in unius, sed alterius actus testimonio processerunt, alter subdiaconus et adolescens inventus est, qui et ipse cum ob ulteriorem abbatis familiaritatem suspectus esse fratribus incæpisset, se nihil inhonestum de abbate percepisse constantissima coram omnibus affirmavit. Unde pro minori ætate, et ordine et inconstantia sermonis exclusus, socium nihilominus solitarium fecit, licet illum quoque lascivius se gessisse et pars adversa dicebat et fama consentiens prædicaret. Quibus omnibus diligenter auditis et cognitis, visum est nobis ex sententia cuncta quæ processerant, non ad probationem, sed ad præsumptionem posse proficere, quia probationis privilegium solitaria testimonia non merentur. Quia igitur præsumptioni standum est, donec in contrarium probetur, abbati est a nobis adjudicata purgatio, septima quidem manu, trium scilicet abbatum et trium monachorum sacerdotum notæ, opinionis et nominis, quorum juramentis vulneratæ famæ necessarium posset remedium comparare. Appellatum

est ergo a monachis ad octavas Pentecostes. Apostoli postulati et traditi, partibusque mandatum ne interim ab eis appellati nominis apostolici reverentia laderetur.

XIV.

AD MAGISTRUM PETRUM HELVE.

Si ab adolescente nostro laudabilis indoles et industria sperata defecit, certus sum a magistro nec doctrinam nec diligentiam defecisse. Debueram vobis, si se tractabilem præbuisset, sed pluris me constituit fluxa ejus et repugnans insolentia debitorum. Quanto enim in eo prosecutio vestra minus invenit obsequii, tanto plus laboris impendi, plus molestiarum oportuit sustineri. Est igitur voluntas nostra quod redeat, ut tam a nobis quam a Patre fratribusque correptis, possit ad vos aliquid mutata in melius voluntate reverti.

XV.

AD ARNALDUM BOXEVALLENSEM ABBATEM.

De adventu vestro nihil audiveram priusquam vester ad me nuntius pervenisset. Neque enim videram dominum Ebroicensem, sed eadem die ipsum litteras vestras Thronum quo ad regem veneramus accepi, litterarumque brevitatem jucunda communis amici supplevit oratio. Gavisus sum de incolumitate vestra, gavisus de peregrinationis proventus, gavisus quod vestram prudentiam et honestatem honore debito Romana recognovit Ecclesia. Ad cumulum tamen exultationis accessit quod in proximo visitare nos dilectio vestra constituit, ut et mutuis exhiberemur aspectibus, et jœvundis alternæ colloquutionis affatibus delectemur. Communicabimus etenim quæ nos interim blanda vel aspera contigerunt, quoniam hæc inter amicos communicatio movet affectus, ut prospera quidem propter congratulationem dulciora faciat et adversa per compatiendam leviora. Porto siquidem levius quod alius mecum pari compassione supportat, ipsamque inter amicos facit exuberare lætitiæ conscia participatio gaudiorum. Quanta igitur possum acceleratione festino, Lexoviumque ipso Kal. Mart. die, Domino volente, perveniam, ibidem per dies aliquot vel in vicinia moraturus. Nuntium autem vestrum per aliquantulum temporis moleste (15) detinui, quoniam incertum me de reditu meo gravia, quæ inter reges vertebantur, negotia detinebant.

XVI.

AD RADULFUM DE DICETO LONDONIENSEM ARCHIDIACONUM.

Audivi te causa studiorum Parisios advenisse, audivi et lætatus sum: lætatus equidem, ut ejus quem diligebam præsens me lætificaret aspectus et jucunda colloquutionis alternæ collatio delectaret. Optabam quoque ut aliqua exhibendi tibi officii resfulgeret occasio, cujus me dudum merita prævenerunt. Licet enim solum veritas amicitie requirat affectum, liberale tamen obsequium non excludit, sed eo potius illustratur, quoniam, ut ait sanctus ille, « probatio dilectionis exhibitio est operis. » Movet autem quod

(15) B., *modeste.*

A cum secundo jam veneris, noluit ad amicum nec ad momentum etiam declinare, neque saltem per cursorem debitæ salutationis alloquium paucis consignatum apicibus destinare. Hæsi diutius, quotiesque ab illis partibus aliquis apparebat, divinabam quod ille mihi jucundum Radulfi mei nuntiaret adventum. Frustratus toties, ex hoc nunc nihil audeo divinare, sed charitatem tuam duxi litteris presentibus, si forte obdormierit, excitandam, aut, si quem forte concepit falsa suspicione languorem, de perseverantiæ meæ nuntio convalescat. Noveris enim nihil tibi apud me de pristina charitate perisse, sed quasi duplicatus amor est, cum eum tibi mea mens cogatur exsolvere quem aliquando duobus impendebat affectum, sublatus siquidem est e medio communis amicus noster Rad. de Flur., qui dimidium animæ meæ videtur moriens abstulisse. Ipsius mihi semper est colenda memoria; ipsius amor semper, quibuscumque modis id fieri potuerit, instaurandus. Duobus autem modis defuncto vicem amicitie judico rependendam, ut primo scilicet p. is apud Deum intercessionibus adjuvetur, secundo hi quos ipse dilexerat dilectione vicaria diligantur. Inde est quod amor noster ab illo in te quasi quodam hæreditariæ successionis jure transfusus est, ut jam te non simplici, sed duplicato complectar affectu. Tibi enim præ cæteris hæc est deferenda successio quem ille præ cæteris diligebat, tibi que eam quasi quodam testamento specialis amicitie prærogativa consignat. Gere igitur sum amicitie norem, certisque clarescat indicis ipsam novas vires de nova duplicatione traxisse. Scribe autem interim aliquid, ut in alterius utriusque videar susceptis sermonem. Injunge quod vis, ut in altero utriusque videar obsequium præstitisse; visita nos, ut possim utriusque personam in altero contemplari. Scribe, inquam, quia si scripseris, hoc ipsum tibi studii poterit augere materiam, nec propositi operis proventum impediet aut proventum. Injunge aliquid, ut aliqua amicitie perseverantis argumenta procedant, quia eam efficacius comprobatur petendi fiducia quam liberalitas offerendi. Visita nos quia te, cum desiderium nostrum, tum loci propinquitas, tum etiam solemnitas invitat. Dominus quoque Willelmus de Ver ex promissione tenetur ut veniat; vobisque invicem solatiari poteritis et nobis sanctæ solemnitatis gaudia duplicare. Valet.

XVII.

AD PAPAM ADRIANUM.

Adolescens quem ad accingendum militie cingulo vestra mihi dignatio commendavit, cum divertisset aliquatenus, quia securum per urbem transitum non habebat, infirmatus rediit, tantique incendio calor accensus est, ut de salute ejus timendum plurimum credidissent. Viribus tamen de hilaritate promissæ instructionis assumptis, ad Milonem vestrum et Patrem Radicosium usque perductus est. Plurimumque pater super ægritudine filii de beneficii vestri gratia

salamen accepit. Cum vero adolescenti requiem A
 quasissimam, et ego ei per assignatam personam uil-
 bilominus fidem debita promissionis implerem, ve-
 nire semper usque ad conductum locum simulata
 valetudine apud indulgentiam paternæ pietatis obti-
 nuit. Sane cum in via non declinaret (16) infirmitas,
 sed importuno semper ascensu morbo morbus ac-
 cederet, veritus sum ne quod de diurnitate præca-
 vissæ putaveram, ex ipsa mihi brevitate temporis
 eventret. Expertus sum affectiones animorum plu-
 rimum conferre vel auferre corporibus, sæpiusque
 de earum qualitatibus ipsorum vel periculum pro-
 cedere vel salutem. Ferebatur enim animo magis
 quam corpore, quia vires corporis animi restaura-
 bat hilaritas, fortiusque trabeatur desiderio quam
 ægritudine tardaretur. Pervenimus itaque Lucam, B
 ubi, sicut apparuit, infra decem dies vel plures
 arma coaptari non poterant, nec is cui parabantur,
 quoniam in lectum decubuerat, percipere potuisset.
 Porro miles quidam, qui mihi a patre fuerat assi-
 gnatus, cœpit utilius de necessitate consilium, ha-
 bitaque omnium ratione petiit sibi in eam causam XL,
 libras Pruveniensium (17) numerari. Affectabat enim
 meliores equos longiore tractu temporis explorare,
 cæteraque omnia quanto spatiosius, tanto commu-
 dius comparare, quoniam repentinos emptores sæpe
 circumvenit sagax astutia venditorum. Acquievi
 libentius; neque enim poteram incertam pueri vale-
 tudinem exspectare, nec esset mihi tutum morari
 diutius, ne prænuntiato adventu meo mihi inter vias
 insidiæ pararentur. Adjeci autem nomine expensa-
 rum ad moram reditumque quod oportuit, ne de eo
 quod ad aliud destinatum erat aliquid detrudere ne-
 cessitas aliqua coegisset. Visi sunt mihi multas vo-
 bis super beneficio vestro gratias habuisse, mibique
 ipsi ab eis sunt grates exhibitæ quasi de reliquis et
 vestrarum plenitudine gratiarum.

XVIII.

AD JOANNEM NEAPOLITANUM ET WILLELMUM PAPIENSEM
 CARDINALEM.

Audita sanctæ Romanæ Ecclesiæ turbatione con-
 dolui, quia do'rem matris audire sine compassione
 non poteram filius spiritualis (18). Mihi enim dolor
 ille specialius incumberebat quem ipsa semper hacten-
 us tanta charitate dilexit, tanta familiaritate digna
 est, tot beneficiis et honoribus illustravit. Postmodum
 autem audito in cujus personam omnium fere vota
 convenerant, morrorem gaudio, plorationem cithara,
 vocem planctus organo commutavi. Gavisus siquidem
 sum paucos a generali concordia descivisse, quorum
 numerus nihil aut parum unitati Catholicæ poterit
 derogare. Gavisus, inquam, quia ei rerum summa
 commissa est, per quem facile restauranda libertas
 Ecclesiæ creditur et honestas. Porro mea non fuit
 interim otiosa devotio, sed apud eos in quorum oculis
 Deus mihi dedit aliquid aucto-

ritatis et gratiæ, causam Ecclesiæ peroravi, et prin-
 cipem nostrum regem Anglorum in favorem patris
 hujus prius et solus adhibito quod oportuit in-
 stantiæ confirmavi. Profecto venissem jam ad pedes
 apostolicæ beatitudinis amplectendos et miscendum
 desiderabile cum vestra charitate colloquium, nisi,
 belligerante in partibus nostris principe, multis me
 importunitatibus necessitas improba detineret. Ve-
 stræ itaque benignitatis erit et gratiæ absentiam
 meam interim apud eam vestra supplere presentia
 obsequiumque meum, si aliqua videbitur parte op-
 portunum, offerre, quoniam ad omne quod paucis
 mihi fuerit apicibus indicatum, paratus sum ei et
 vobis. tota devotione totam impendere facultatem.

XIX.

AD ABBATEM S. EBRULPI

Scire debetis omnes obligationes prædecessoris
 vestri in personam vestram recta via transisse qui-
 buscumque monasterium vestrum in decessu ipsius
 exstitit obligatum; sed et eadem obligationes, si
 forte fuerant, religione qualibet interveniente firmatæ,
 eidem vinculo vos creditis subnoxium quem
 in locum illius successisse constat, et omnes tam
 utilitates quam onera monasterii suscipis. Propter
 quod Hugonis et Drogonis de Cambri (19) graviter
 instantia nos infestat super pecunia quam prædicto
 prædecessori vestro tollique capitulo crediderunt (20),
 cujus solutionem certum est ipsum et universitatem
 totam fide per vicarias manus corporaliter interveni-
 ente firmasse. Ad majorem quoque cautelam de-
 cem de fidelibus monasterii pari vinculo se nibili-
 minus astrinxerunt, quos scilicet creditorum pro-
 videntia magis idoneos credit ad solvendum. Post-
 modum vero qua fide, qua diligentia negotium ve-
 strum gesserim apud eos, vestra presentia recognovi-
 vit, cum vobis et usuras remitti fecerim, et neces-
 sitatem solutionis in duorum annorum curricula
 prorogari. Cumque nulla inter vos posset, nisi me
 interveniente, provenire concordia, obligavi me pro
 vobis, promisso scilicet quod suo tempore fidem do-
 bitam facerem, placitis conventionibus exhiberi.
 Porro sanctitas vestra minorem meritis meis gra-
 tiam retulit, minorem episcopali reverentiam detulit
 dignitati, minusque opinioni suæ, minus fidelium
 fratrum salutique prospexit. Quid enim, si semel con-
 sensit, universitas obligari? nunquid reatus abbatis,
 aut depositio potuit eos ære alieno quod contraxe-
 rant, fideique super ipso præstita liberare? In vos
 tamen hæc potius quam in ipsos debet culpa con-
 ferri, cum, eis circa spiritualia propensius occupa-
 tis, ipsi fidei et diligentie vestræ suam et potestatem
 crediderint et salutem. Quod si vos curam animarum
 suscepistis bona fide gerendam, ad conservandam fi-
 dem eorum principaliter intendere debuistis, præ-
 sertim cum hujusmodi transgressio soleat criminalis
 etiam in sæcularibus æstimari. Super quo. l si igno-

(16) B., *destinaret.*

(17) B., *Pruven.*

(18) B., *specialis.*

(19) B., *Cambium.*

(20) B., *crediderit.*

rantium eorum simplicitas fidelis excusat, in vos tam A
 vestra quam ea quæ eorum futura esset, si rescis-
 sent, jure culpa transferretur, duplèisque reatus du-
 plex vos constituit negligentia transgressorem. Ac-
 cessit quod prudentiam vestram semel iterumque
 commovi ut creditores exorare, adhibita etiam
 nostra intercessione, velletis: quod facile fieri po-
 terat, ut solis precibus salva vobis adhuc esse pos-
 set et utilitas et honestas. Redite igitur ad eor, et
 contemptum hunc consilio meliorem deponite, fidem
 nostram et vestram et fratrum vestrorum ab hac,
 si etiam est calumnia, liberate, quoniam res ista
 plurimam opinionem vestræ jam intulit læsionem, et si
 fortassis non abstulerit conscientiarum puritatem. Quod
 si veteri proposito decrevisti insistere, me quidem
 mendacem promissionis existere non oportet; sed
 tibi consilii mansuetudo non proficit, manuum forti-
 tudinis convenit adhibere. Studii itaque vestri sit
 infra proximum Pentecostem satisfacere, sicut in
 nostra fuit presentia constitutum. Alioquin ex ea
 die fraternitatem vestram ab officio altaris noveritis
 ea quæ præmiacens auctoritate suspensam; fra-
 trum vero vestrorum conscientiarum relinquo quomodo
 manus offerant ad altare, si non fuerit creditoribus
 satisfactum, quibus ipsi se, etsi non propriis, vica-
 rias tamen manibus astrinxerunt.

XX.

AD KUNDEN.

Pro Wilhelmo monacho olim nos fraternitati tuæ
 semel et iterum scripsisse meminimus, ut cum in
 monasterio tuo, in quo professus est, reciperes, et
 paratum ad omnem humilitatem et obedientiam be-
 nignitate debita consideres. Quod si adversus eum
 fraternitas tua aliquid haberet, quominus recipien-
 dum esse decerneres, id ipsum nobis assignato tibi
 loco et tempore congruo demonstrares, ne aut ipse
 sine culpa societate collegii privaretur, aut quies
 fratrum importuno reprobandæ personæ turbaretur
 accessu. Ovis enim ad ovile potius humeris est re-
 portanda pastoris quam luporum morsibus expo-
 nenda, ad cuius salutem impredictabilis ille Christi
 sanguis effusus est et institutionis evangelicæ do-
 ctrina concurrat. Nos vero, cum tu nec monachum
 juxta mandata reciperes, nec post secundam etiam
 vocationem nostro te conspectui præsentares, ne in
 contemptum episcopalis reverentia verteretur, ad
 veniendum te mandato severiore compulimus, præ-
 dicto fratri de exclusionem, nobis de inobedientia re-
 sponsurum. Postmodum tamen, ne quid motu quo-
 libet facere crederemur, nosti quanta injuriam no-
 stram facilitate remisimus, ut et tu exemplo nostro
 posses ad misericordiam invitari. Tu vero quam
 duram te et inexorabilem præstiteris meministi, as-
 serens sæpe dictum fratrem publica totius capituli
 sententia condemnatum exisse, pro delicto quodam,
 quod, sicut aiebas, secundum privatas institutiones
 vestras veniam non meretur. Ille vero cum delictum
 motis omnibus sententiamque capituli pernegasset,
 innocentiam suam testimonio capituli eum omni,

sicut visum est, securitate commisit. Placuit itaque
 nobis, consilio magnorum virorum qui aderant, ip-
 sum et religiosas ad capitulum vice nostra destinare
 personas, per quæ nobis exquisitam remitteret at-
 testatio publica veritatem. Tu autem in absentem
 testimonium dici multa instantia postulabas, nec te
 permissurum pro nobis ipsum vel capitulum intrare
 vel aliquid quod ibi diceretur audire, cum in inquisi-
 tione criminis reos præsentem esse oporteat et omnem
 eis audiendi et respondendi copiam indulgeri. Super
 quo, quia de sæpe dicti fratris crimine noluit nos
 facere certiores, necesse habemus ipsum interim in-
 nocentem reputare quem nec propria confessio nec
 attestatio quælibet aliena convincit. Neque enim ip-
 sum pro simplici delatione tua condemnari canonici
 ordo permittit, præsertim cum te eum aliquando
 exortum habuisse constet, nec adhuc rancorem vete-
 ris iracundiæ sepelisse. Per presentia itaque scripta
 tibi mandamus ut eum in claustrum enim ceteris fra-
 tribus sine dilatione, salva omni pristini status sui
 integritate, recipias, nec ullis eum molestis in-
 quietis, sed tanto eum benigniori charitate confo-
 veas quanto ipsam es severiori vehementia persecu-
 tus. Ad benigni aliquidem Patris amplexum filialis
 devotio convalescit, et sicut odia provocantur inju-
 riis, sic benignitate gratia comparatur. Quod si fra-
 ternitas tua presentibus detectaverit obedire man-
 datis, ab altaris officio te noveris ea quæ tibi præ-
 eminens auctoritate suspensum, donec et fratri de
 injuria, et nobis sit de contemptu ordine judiciario
 satisfactum. Nosse siquidem debes in eo qui religio-
 nem professus est, inobedientiam crimen esse, ip-
 sumque ad exactissimam diligentiam teneri, qui
 obedientiam prælato suo viva voce et scripto, jura-
 mento etiam corporaliter interveniente, adhibita
 salutiferæ crocis impressione signavit.

XXI.

AD DOMINUM PAPAN ALEXANDRUM DE PROMOTIONE SUA.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu
 Christi, qui Ecclesiam suam, immaculatam scilicet
 sponsam dilecti Filii sui, mirabilis semper benigni-
 tate diligit et conservat. Licet enim ipsam aliquibus
 quandoque vexari patiatur injuriis, facit tamen cum
 tentatione proventum, ut possit sustinere (I Cor. x),
 nec unquam portas inferi adversus eam prævalere
 permittit (Matth. xvi). Neque enim expedit ut con-
 tinuè prosperitatis status eam insolentem reddat
 vel otiositas negligentem, sed humilitatem conservet
 afflictio et vexatio tribuat intellectum. Et ei quidem
 omnia cooperantur in bonum (Rom. viii), dum ipsa
 tanquam aurum in fornace probatur (Sap. iii); et
 augmentum coronæ cuncta proficiunt, cum eam
 vis adversitatis fortiosem reddit et malignitatis in-
 festatio cauthorem. Ipse vero miserator et misericors
 Dominus ad tempora tribulationis viros virtutis et
 consilii providet et præformat, qui temeritatis au-
 daciam repellere valeant et malignitatis astutiam
 noverint declinare. Quod in sanctis et gloriosis re-
 cordationis Innocentio papa satis evidenter appa-

ruit, qui extolentem se adversus omne quod dicitur aut quod colitur Deus (*II Thess. II*) dejecit hæreticum, quem nobilitas generis, quem divitiarum cumulus, quem peccatrix eloquentia, quem prudentia secularis, quem denique sæcularium hominum favor publicus attollebat. Prævaluit tamen (21) in athleta Dei veritas falsitati, et humilitati robustæ superba cessit ambitio, et de iniquitate justitia triumphavit. Vidimus siquidem ipsum exaltatum et elevatum, sicut cedros Libani, et transivimus, et ecce non erat; quæsiimus, et non est inventus locus ejus (*Psal. xxxvi*), quia nec inter mortuos tumulum neque titulum meruit sepulturæ. Dominus autem sublimavit cornu Christi sui, ut in eo unitas Ecclesiæ reformari posset, et regnum ipsius omnibus dominari. Memini ego, nec id a vestra reor excidisse memoria, quanta ad mandata ejus principes reverentia moverentur, quam sublimis existerit, quantaque majestate refulserit Ecclesia, quantum in diebus ejus religio munda et immaculata profecerit, adeo ut plures hodie religionum deserta contineant quam ferarum olim habuerint bestiarum. Arbitrabatur ille ad regentes homines utendum potius sobriæ severitatis disciplina quam remissæ misericordie lenitate, Deo potius quam hominibus placere desiderans, ne ob gratiam hominum coram Deo posset contemptibilis apparere. Unde et virtus ejus semper inter adversa major enituit, nec tanta postmodum prosperitatis ejus insignia claruerunt quanta præcelsis adversitatis adhuc magnalia celebrantur. Neque enim confidebat in homine, neque carnem ponebat brachium suum (*Jer. xvii*), sed potius confidebat in Domino; et orat Dominus fiducia ejus. Porro schismata hæc in Ecclesia Romana frequentius accidisse etiam Lateranensis palatii picturæ demonstrant, ubi Catholicorum Patrum pedibus pro scabello schismatici-præsumptores ascripti sunt, ubi superborum et sublimium colla Sapientia propria virtute conterit et conculcat. Quod sane ea ratione factum est, ut sanctis Patribus cedat ad gloriam victoriæ testis ascriptio, in qua præsumptores illi vel compressionis pœnam sustinent, vel præsumptionis veniam deprecantur. Unde et sancti apostolatus vestri cathedra sine scabello esse non debuit, sed nobiliore scabello debuit illustrari. Neque enim incerta vobis est aut longinqua victoria, sed humilitas verocundie vestræ punitur ad tempus, quæ congregatis in Spiritu sancto Patribus distulit obedire. Pari etenim culpæ tenetur obnoxius qui vocationem Domini prævenit, vel recusat oblatam. Redibit tamen in proximo, Deo volente, sercuitas, et modica hæc ad radios veri Solis nebula dissolvetur, et redintegrata unitate Catholica ab omni parte pedibus vestris universitas fidelis occurret. Interim autem quæcumque cæteros studia remorentur, quibuscumque desideriis profana trahatur ambitio, quancumque temeritate detestabilis erumpat invia, ego, inique licet omnibus, non minore tamen gaudio

(21) B., om. tamen

A quam cæteri gloriam vestræ promotionis amplector, et vos apostolum Christi, Petri vicarium, pastorem et episcopum omnium qui Christiano nomine consentur agnosco, et vobiscum Catholicam profiteor unitatem. Gaudes itaque, quoniam desideratus dies, dies scilicet exultationis, illuxit, quo revera restitutam credimus virtutibus gratiam, virgam vitii, terrorem principibus, Ecclesiæ libertatem. Gaudes, inquam, quia ex hoc tunc sermo Dei non erit alligatus, sed verbum ejus, quod in ore vestro verum est, quod impossibile credebatur, facili consummabitur (22) effectu.

B Properassem igitur jam ad pedes vestræ beatitudinis amplectendos, ut ariditatem meam, quasi copiosior de proximo, benedictionis vestræ rigaret ubertas, nisi me zelus utilitatis vestræ maxime tenuisset: ex quo etenim promotionis vestræ auribus nostris veritas et oppositæ præsumptionis error innotuit, festinavi ad nostri notitiam principis id perferre, ut vacantem animum ejus favore vestro quibus debebam persuasionibus occuparem, ne nos qualibet occasione malignitatis astutia præveniret, facilius etenim est animos occupare vacantes quam ipsos a conceptis affectibus revocare. Hæsit ille aliquandiu, sed statim operante Spiritus sancti gratia confirmatus, nullum se alium quam vos suscepturum hilari constantia constantique simul hilaritate promisit. In quo, cum proxime de differenda vestra susceptione imperatoris litteras accepisset, cur discurrentibus invicem litteris et legalis, plurima videtur charitatis conjunctus, ne preces ejus sprevisse et in præjudicium ejus festinasse videretur, generale quidem suppressit edictum, sed nequaquam manus aut linguam a litterarum nominisque vestri veneratione continuit, neque quemquam nostrum voluit continere. Arbitratus est siquidem minus valituram pro vobis edicti jactantiam quam operis veritatem. Firma apud eum est et indubitata vestri apostolatus auctoritas, atque in quancumque partem cor prædicti principis fuerit inclinatum, iste procul dubio non sequetur errantem. Mei autem studii erit omnes circa eum quasi vigilias observare, ne ora loquentium iniqua convalescant; sed ipse in vestra, sicut semel incepit, obedientia perseveret. Felicem enim me, inquam, si unquam in hoc vel in alio beneficentiæ vestræ gratus inveniar, ut devotionis meæ saltem inter cæteros aliquando velit vestra dignatio reminisci! Vestrum quoque est, quoties refulget occasio, provincias omnes frequentibus visitare mandatis, ut ab omni parte nomini vestro et obedientiæ pariter assuescant, quia non erit qui vel litteras non recipere, vel mandatis audeat obviare.

XXII.

RESCRIPTUM DOMINI PAPÆ ALEXANDRI.

ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri ARNULFO Lexoviensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

(22) B., consummabit.

Litteras a tua nobis prudentia destinatas, etc. A cui sunt. Alii gladiis discurrentibus territi, cum electo suo in munitionem proximam concesserunt, ubi eos adversarius ille novem diebus obsessos gladiis tenuit et inclusos, exiguum, sicut poterant, alimentum toto illo tempore mendicantes. Unde etiam sibi memendi causam componit iniquitas, asserens Ottonem, prius quam alter eligeretur, per novem dies apostolatus cathedram solitariam insedisse, quasi ille ab initio, licet renuerit, non fuisset electus, uniusque violenta possessio sanctificare injustitiam, et ambitionis audaciam valeat expiare. Porro illi de carcere beneficium senatus edneti, ad locum quo apostolica insignia servabantur, Domino miserante, perducti sunt, ut electio manciparetur effectui, et electus gratiam consecrationis per manum Ostionensis episcopi, ad quem hoc iure speciali pertinebat, acciperet. Denique cardinales et episcopi, qui per diversas provincias legationis fungebantur officio, ad eum pari devotione conversi sunt; totique jam Ecclesie Dei indebitae tranquillitatis serenitas arri-deret, nisi homo ille ad preparatum imperatoris auxilium transfugisset. Verum ille glorie sua et non Dei salutis amulator, desiderii complendi, quod de proavorum exemplo conceperat, occasionem letabundas accepit. Nostis enim predecessores ejus ad subjugandam ditioni suae Romanam Ecclesiam a longis retro temporibus aspirasse, ipsosque adversus eam semper vel suscitasse vel fuisse schismaticos, quo magis in jura ejus cui ipsi ministerium debebant (23), affectatum possent imperium exercere, eamque ad suam converso ordine non disponere, sed evertere voluntatem. Bene tamen, quoniam quisquis ad hanc de confidentia potestatis illius prorupit audaciam, in ruinam sibi factus est, ceteris in exemplum, quo confusa deinceps cessaret elatio et sua Ecclesie Dei dignitas et reverentia servaretur. Ceterum hic blanda schismatici desperantis humilitione seductus est, dum ille personam suam arbitrio ejus exponit et causam, neque se quidquam furo, nisi de sola ipsius voluntate, præsunit. Unde et ad pedes ejus ipsa dicitur apostolatus insignia resignasse, posteaque de manu ipsius investituram accepisse per anulum, ut, veteri scilicet questione composita, regnum plane de sacerdotio, de spiritualibus temporalia, de ecclesiasticis viderentur secularia triumphasse. Indignum facinus omnibusque saeculis detestanda malitia, ordinationem scilicet divinum qualibet temeritate convertere et redemptam sanguine Christi perimere libertatem!

AD ARCHIEPISCOPOS ET EPISCOPOS ANGLIÆ.

Quanta tempestate laboret Ecclesia atque in quanto videatur periculo constituta, vestra quoque hic dolor tangit prudentia non ignorat. Et sibi quidem Babylonis prospiciunt et exultant, qui quasi certum auspicantes de procellarum quantitate naufragium, ad diripiendas sarcinas et ipsa navigii tabulata concurrunt. Nobis autem securitatem præstat divina promissio, qua portas inferi adversus eam prævalere non sinit, sed vexationis injurias victoriæ certitudo compensat. Neque enim desperationi locus est, ubi causam rectitudo commendat, et virtutem patientiæ firmat interim conscientia veritatis. Causæ siquidem nostræ nec ignota veritas est, nec incerta justitia, sed res luce clarior et pravitate nube negotium purgat, et omni judicium absolvit errore. Si enim persona personæ comparetur, nostram perfectio scientiæ et omnium virtutum formam integritas, quod non magis nostræ quam adversariæ quoque partis testimonio confirmatur. Alteri vero si nobilitas generis et quaesita ob hoc ipsum potentiam gratia subtrahatur, non erit unde ad majestatis apostolicæ fastigium audeat aspirare. Sed et si facta electionum invicem conferantur, electionem nostram omni ordine, omni solemnitate, omni denique ratione subnixam, alteram plenum impudentia constat et omni rationis adminiculo destitutam. Nunquid enim unius episcopi, ipsiusque quem nostis, et duorum cardinalium toti Ecclesie præjudicabili auctoritas, et reprobata universitate Catholica intra quaternitatis hujus angustias coarctata credetur? Nunquid consecrationi, rite ac solemniter per eam cujus interest multitudinem celebratæ, ea quæ postmodum per paucas ipsasque emendicatas manus contracta est poterit prævalere? Nunquid impudentiam conjecti sibi propriis manibus indumenti maxima redemptorum satellitum violentia consecrabit? Certum siquidem est Ottonem ecclesiam Beati Petri, cum ibi celebranda foret electio, armatorum copia complevisse, ut quod de meritis suis et sanctorum Patrum gratia non sperabat strictis in cervices resistentium gladiis usurparet. Denique consensu omnium in personam sanctissimi Patris Alexandri firmato, dum ipse laudabili verecundia renuit et excusat, impositumque sibi manibus fere omnium pluviale repellit, dissimulare ulterius ambitio non potuit vel differre, sed effusa temeritate nullo adhuc cardinalium, sicut dicitur, prosequente cucurrit ad cathedram, ea nimirum fiducia quod invitis armatis non posset ab inermibus amoveri. Pari quoque palatium festinatione conscendit, ut primus utriusque cathedram videretur insedisse, et quem jure non poterat saltem de festinatione aortiretur ascensum, quo prædicti tres eum de tota universitate se-

(23) B., jure... debent.

quæ ad hanc de confidentia potestatis illius prorupit audaciam, in ruinam sibi factus est, ceteris in exemplum, quo confusa deinceps cessaret elatio et sua Ecclesie Dei dignitas et reverentia servaretur. Ceterum hic blanda schismatici desperantis humilitione seductus est, dum ille personam suam arbitrio ejus exponit et causam, neque se quidquam furo, nisi de sola ipsius voluntate, præsunit. Unde et ad pedes ejus ipsa dicitur apostolatus insignia resignasse, posteaque de manu ipsius investituram accepisse per anulum, ut, veteri scilicet questione composita, regnum plane de sacerdotio, de spiritualibus temporalia, de ecclesiasticis viderentur secularia triumphasse. Indignum facinus omnibusque saeculis detestanda malitia, ordinationem scilicet divinum qualibet temeritate convertere et redemptam sanguine Christi perimere libertatem!

Prædictus itaque princeps negotium suum, tanquam sub umbra pietatis exercens, ecclesiasticum congregavit saeculari potestate conventum, ut præsumptionem schismatici illius proprio roboraret assensu, et quos posset ad obedientiam illius tyrannicæ potestatis terroribus inclinaret, ea siquidem intentione ut, utriusque gladii virtute conjuncta, primitivam reformaret (24) imperii majestatem; ut, utriusque invicem cooperante potentia, omnia regna

(24) B., comminuta p. reformet.

proprie subiciat ditioni. Porro illi quos schismatico conciliaverat necessitas aut voluntas, falsitatis et blasphemie symbolum conscripserunt, ut quod de veritate non possunt, saltem conquisitae multitudinis suffragio prevalere credantur. Quod scriptum, si forte contigerit ad sapientiae vestrae venire conspectum, multa plenum falsitate credatis, licet, etiamsi absolutam contineret in omnibus veritatem, nihil quod ibi dispositum sit aliquem de jure sortiretur effectum. Neque enim arbitrium dici potest ad quod voluntaria partium compromissio non astringit, nec judicialis sententia quae nec ab ordinaria jurisdictione nec a delegata procedit. Sed et causam communem privata auctoritate decidere qua arrogantia praesumpserunt nobisque, tanquam inferioribus, imponere magistratum, quos divina bonitas pares ordine, et eadem spectabiles constituit dignitate? Sed neque causa dici debet, ubi inter consentientes nullum potuit esse litigium, neque sine contradictione questio vel formari potuit vel absolvi. Ad haec si quod de Outone factum est ab initio forte non valuit, ex post facto istorum nullo jure valuit confirmari, cum ipse jam ab eo qui poterat condemnationis sententiam debiteque poenam anathematis excepisset.

Scio sapientiam vestram validioribus argumentis potioribusque rationibus abundare, ut Papiense illud conciliabulum nullius repnetis excutisse momenti, et a vobis etiam minus intelligentium simplicitas valeat edoceri. Benedictus autem Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui Ecclesiae Gallicanae solitam misericordiam benignus impendit, ut eam semper et agnitione veritatis illustret et pedes ejus a justitiae tramite nullatenus aberrare permitat. Sicut enim omnes quos ad oppressionem Romanae Ecclesiae rabida Teutonici furoris provexit invidia virtus Altissimi manifesta dejerit, sic omnibus quos devotio Gallicana suscepit victoriam semper contulit et triumphum. Cumque multis constet caeteras regiones abundasse potentis, sola Gallia monstra non habuit, sed sinceritate fidei, doctrinae veritate, virtutum quoque titulis et plurima operum exhibitione praefulsit. Unde, nunc quoque personarum penitus qualitate discussa, factisque electionum plenius exploratis, in personam sanctissimi Patris Alexandri, de vere Catholici et serenissimi regis sui beneplacito convenerunt, litterasque ejus et nuntios passim et suscipiant et honorant. Sed quia inter ipsum et principem nostrum, Deo volente, noviter est reformata concordia, placuit ob gratiam ipsius ad momentum differre publicandae susceptionis edictum, donec iste noster Ecclesiam regni sui consuluisse posset, et quod mente concepit assensus vestri comiventia confirmasse. Neque enim prudentiam regalis excellentiae decuit aliquid super tanto negotio inconsulta vestra sapientia diffinire, ne gloriam suam alteri dedisse videretur et reverentiam vestram minoris quam debuit aestimasse. Quae tamen super hoc ipsius ab initio voluntas exstiterit, nul-

lis declaravit indicia et expressit, quoniam Patris Alexandri nuntios et litteras cum reverentia semper excepit et gratia, nullumque se alium suscepturum, adhibita saepe coram omnibus asseveratione, praedixit. Porro litteras Otto oblatas tenuit manu regia, velut immundum aliquid sordidumque, contingere, sed in contemptum ejus lignae tabellae, quam ipse de pulvere sustulit, manibus offerentis impositas, ipse statim coram nuntio post dorsum suum quam sublimius potuit, risu multitudinis quae aderat prosequente, projectit.

Ex his igitur manifestum est voluntatem ejus in favorem domini Alexandri, sine omni ambiguitate firmatam, ipsumque vestrum magis ob reverentiam quaesitae constitutionem quam pro absolvenda quaerit super hoc negotio quaestione. Solent enim principes dominique terrarum majora negotia quadam saepe mora suspendere, ut dilatione crescat auctoritas, major laetitia desideria protracta consummet. Super quo plane cum in idem favor principis veritasque concurrant, manifeste vobis viam responsionis gratia divinae bonitatis assignat. Oportet tamen vos propter aliquos, qui inter vos sunt, sollicitè providere qui se schismatico illi dicunt cognatione conjunctos, ne malignitas forte praevalcat, et eam quae ex Deo est supplantet carnis affectio charitatem. Sed cum universitas vestra convenerit, nolite quorumlibet expectare sententias, nec eorum timeatis offensam, sed conceptum statim in virtute spiritus usurpate sermonem, ne dissimulatio vestra pravitate praestet audaciam vestroque silentio blasphemiarum primitia convalescant. Tempestivius igitur zelus justitiae per os vestrum de libertate conscientiae et confidentia veritatis erumpat, ut quasi quodam spiritali tonitruo terreatur iniquitas, et, praeparata ad subversionem fidei fallacia suffocetur. Dominus mentes vestras in bonum sua pietate dirigat et confirmet, ut Ecclesiae ejus studio vestro reformetur integritas, et quae vos tantis ultro beneficiis et honore praevenerit, grates in opportunitate sentiat et fideles.

XXIV.

AD CARDINALES ROMANAE ECCLESIAE DE ELECTIONE
DOMINI PAPAE ALEXANDRI.

Quam utilis apud principes nostros ad agnitionem sancti apostolatus, reverentissimi domini et Patris nostri Alexandri papae diligentia nostrae devotionis exstiterit, ad notitiam vestram fidelium relatione perveniet aut pervenit. Neque enim necessaria mihi est in hac parte jactantia, ut vobis rei veritas innotescat, quoniam me etiam dissimulante latere non poterit quod Northmannia tota mirata est, et ipsa de longinquo nihilominus Anglia recognovit. Bene autem mihi, quia jam fructum diligentiae hujus praemiumque laboris accipio, quoniam mihi salva est gloria mea, testimonium scilicet conscientiae meae, penes quam gratiae apostolicae plenitudinem et indubitatae divinae benedictionis percipio veritatem. Gaudeo itaque, sciens me revera matris meae gremio contineri, ipsiusque sacris foeveri complexibus et

sinceris uberibus allactari. Gaudeo, inquam, cognoscens quam obstinato schismatici miserandæ caritatis claudantur errore, quorum oculos circumfusæ lucis radii non illustrant, sed ipse potius excedens manifestæ fulgor claritatis offundit. Judicati sunt, debitamque commissi reatus exceperunt sententiam, quos Ecclesia, tanquam degeneres, Satanz tradidit in interitum carnis et a Catholica depulit unitate. Neque caret executione sententia, sed indilato mancipatur effectui, cum eos interim et conscientia torqueat et imminens quotidie prævalentis Ecclesiæ triumphus affigat. Porro benignus Ecclesiæ suæ sapientia divina providit manifestant faciens omnibus veritatem, ut nec simplicitas ignorantiam nec malignitas probabile quidlibet valeat (25) allegare. Si enim eos quos ab unitate Catholica profana sejunxit ambitio, numerus vel opinio vel quælibet electionis forma defenderet, aliqua fortassis erroris materia contrahi potuisset. Sed tres tantum de tota universitate seducti sunt, et hi sane quos magis supportare videbatur Ecclesia quam in aliquo de eorum industria gloriarî, quia scilicet eos nec virtutis elegantia nec litterarum peritia commendabat. Nunquid enim is qui inter eos ætate præcedebat et ordinæ (Tusculanum loquor), horam quietis et prandii solitus observare, Epicurus alter reputabatur, ab omnibus omnium negligens, nisi alicujus forte quod oblata sperati proventus auspicio præveniret? Quod adeo verum est, ut cæteris laborantibus, solus præmature, sicut dicitur, ab electione discesserit, quoniam hora prandii videbatur instare, ne avilius desiderio suo fraudaretur, exactor et inania adversus negligentes manus inciperent viscera murmurare. Alius, affectatæ cancellariæ confusus opprobrio et alienæ prælationis honore dejectus, conceptum de invidia personale odium in Ecclesiam convertere temeraria malignitate præsumpsit. Tertius vero, solius inter alios perituræ privilegio carnis exultans, arbitratus est nihil negandum sanguini, nihil sacris canonibus deferendum: neque enim potest debitam eis exhibere reverentiam quos ignorat. Ideoque similem sibi Brutum elegit, ut in utroque sibi invicem de pari litterarum imperitia responderet. Sed et apostolicæ severitatis eos disciplina terrebatur, ne eorum præcipitem cohiberet audaciam et vagos temerariæ cupiditatis frenaret excursus.

Hic numerus, hæc tanta peritia, hæc tam venerabile sanctumque collegium Ecclesiam Dei, immaculatam scilicet sponsam dilecti Filii sui, renitentibus universis affectavit ad propriam pertrahere voluntatem (26), et a dextris Regis ad detestabiles Satanz transferre complexus. Visa tamen totius fere universitatis concordia desperati, ad unitatem statim redituri fuerant vel invitî: sed, stupentibus ipsis ideoque cessantibus, schismatici majoris diutius effrenata non tulit ambitio, præparatoque sur-

atim, sicut dicitur, pluviali de manibus offerentis arrepto, in humeros suos tanta festinatione coniecit, ut hærentibus collo ambriis pavementum lamberet pars superior indumentî. Sic indutus ad cathedram, nullo adhuc etiam prædictorum comitante cucurrit, nomen ipse sibi victoris acclamans, et ad suffragandum sibi et decantandas laudes præparatos (27) impudenter exhortans. Mirum spectaculum, nec manifesto carens futuræ veritatis auspicio, scilicet quod hic ei in ruinam quandoque veteret ascensus, sicut ipsa præsumptæ chlamydis inversa conversio præsignabat. Interca reseratis ecclesiæ foribus, infame illud maledictorum genus irrupit: hoc enim cognationis illius vetus agnomen est, de qua ad effundendam benedictionem in omnes gentes pontifex dicebatur assumi. Qualiter autem de stirpe maledictionis possit benedictio propagari, facile non apparet, præsertim per istum, in quo vetustæ maledictionis opprobrium merita contractæ noviter execrationis attollunt. Discurrentibus igitur armatis, cœpit per ecclesiam quasi quædam theatralis scena disponi, dum parietes fulgor illustraret armorum et lasciva quasi triumphantium acclamatio resultaret. Horum manibus denique pluviali composito, ad palatium usque perductus est, comitantibus his paucisque sacerdotibus, quorum infamis quæstus est simplicitatem peregrinorum eludere et assiduis altare beati Petri sacrilegiis infestare. Porro hæc initia ejus non sunt meliore gavisâ processu, si quis vel emendatæ execrationis ordinem vel redemptam laicæ gratiam postestatis exquirat. Nonne enim sacrilegii facinus de majori cumulum iniquitate contraxit, cum Simoniacam cœstet intercessisse per omnia pravitatem, sicut refusa senatui populoque Romano pecunia, publicisque palam ædificiis impensa convincit? Sed et hoc immanius est, quod redemptam sanguine Christi prostituit libertatem, quatenus Ecclesia, quæ jure suo cunctis semper est dominata principibus, officialis sui manciparetur obsequio quo et incomparabile privilegium majestatis amitteret et ad miserabilem statum conditionis novissime deveniret. Et nos quidem non potuimus hæc oculis præsentibus intueri, sed veritas ad nos per eos qui viderunt fideli relatione pervenit. Quod autem publicæ gestum est, multorum nobis testimonio potuit confirmari, præsertim cum testes præreptæ dignitatis honore præfulgeant, et simplex absolutam reddat concordia veritatem.

Hac igitur parte de qualitate negotii et personarum meritis æstimata, jucundum mihi est ad partem alteram oculos animumque convertere, et opus eorum qui elegerunt per singulas partes toto mentis gaudio contemplari, eique referre gratias qui sancto collegio vestro prudentiam contulit et virtutem, qua et serpentis declinare malitiam et grassantis superbiz valuistis repellere pravitatem. Sed neque

(25) C., *audent.*(26) B., *voluptatem.*(27) B., *preparator.*

nomen partis tantilla eorum meretur exceptio, nec universitatem nostram partis decet appellatione censeretur, quia perditorum segregatio numerum non minuit electorum; nec detrimentum sentit area Domini, si gravis manentibus paleæ ventilabro purgante discedunt. Igitur omnia recensenti manifestum quod sanctitatis zelus consecravit initia, processum juncta prudentiæ fortitudo direxit, patientia debito consummabit effectu, pacem Deo volente perseverantiæ fides inconcussa præstabit. Nihil hic carnale, nihil terrenum, nihil vestri ad privatam utilitatem oculi respexerunt, sed ad commune bonum et honorem Ecclesiæ totis vos constat anhelasse desideriis, totis viribus insudasse. Prædicabitur itaque nomen vestrum, et a mari usque ad mare excellentiæ vestræ gloria personabit, formamque dabit posteris et exemplum, ne a justitia et veritate persecutionis cujuslibet errore discedant. Ad hæc Spiritus quoque testimonium perhibet spiritui nostro (Rom. viii) quia nobiscum schismaticum illum publica omnium conscientia respuit et condemnat, et electum nobis antisitem sinceræ charitatis et reverentiæ brachiis amplexatur. Opera siquidem illius manifesta sunt, opera scilicet maledictionis et scandali, opus autem istius in benedictione est, et favor ejus in gentes quotidie convalescit. Corda enim omnium nobiscum sunt, eorum etiam quorum linguæ nobis qualibet sæculari necessitate reclamant, adeo ut si nondum de corporibus, de cordibus tamen omnium verum sit Ecclesiam triumphasse. Nonne enim in eos qui ab hac fidei unitate dissentiant ultio divina manifeste procedit, et voluntas ejus evidentibus iudiciis declarata patescit? Nonne princeps ille, cui similem a multo tempore Roma non habuit, cujus Dominus apprehendisse dexteram dicebatur (Isa. xlv), cujus fere usque ad remota Orientis terror excesserat a die susceptionis, Otto divino cæpit iudicio reprobari, adeo ut hi quos ante securos incenia non reddebant, congrederi cominus ausi sint et ei de prosperitate successuum insultare? *Revera digitus Dei est hic (Exod. viii), dexteræ Excelsi repentina mutatio (Psal. lxxvi), parentis adhuc et in ira corripere differentis. Utinam sciret, et intelligeret et novissima provideret (Deut. xxxii), quia tot detrimenta præsentium quædam sunt indicia futurorum!*

Omnibus igitur ab initio rite perspectis, domini et patres mei, magna vos convenit exultatione gaudere, quod de omni carne singulariter estis ad hoc tempus electi, per quos fidei veritas, per quos forma justitiæ, per quos Ecclesiæ libertas inconcussa servetur. Quod enim nos in hac vobiscum unitate consistimus, quod hæreticam pravitatem cum suo detestamur auctore, vobis debetur gratia qui cœpistis, a quibus nos auctoritatem duximus et exemplum. Ipsi itaque duces nostri, ipsi revera de fortissimis Israel estis, quibus lectulus Salomonis datus est, propter

(28) II., venturæ.

A timores nocturnos fidei fides excubiis ambiendus (Cant. iii). Ad vos, velut ad Incernam super candellabrum positam (Matth. v), Orientalis pariter et Occidentalis concurrat Ecclesia, sed ad insulas quæ procul sunt, sonus veritatis exivit, a quibus, tanquam a finibus terræ (Psal. xviii), plerique jam per discrimina multa venerunt audire sapientiam Salomonis (Matth. xii). Licet enim nos plurima locorum spatia disjungant, charitas semper indivisa conjungit quos unus spiritus, una fides, una confessio dirigit ad salutem. In hac decrevimus vobiscum constantia permanere, in hac vobiscum vivere est, in hac, cum voluntas divina decreverit, moriendum, quia neque mors, neque vita, neque aliquid unquam ab hujus nos sententiæ professione sejunget. Interim si domino nostro et vobis nostram non possimus præsentiam exhibere, aliqua tamen ex parte supplet devotio charitatis absentiam, quoniam venerabilibus Patribus nostris sedis apostolicæ legatis assistimus, cum eis toto studio sanctæ Romanæ Ecclesiæ utilitatibus insistentes. In quibus tanta refulget apostolicæ sanctitatis et doctrinæ perfectio, ut eis plus gratiæ merita contrahant quam terroris reverentia disciplinæ. Viri sunt, quorum sanctitatem miratur populus, sapientiam clerus usquequaque collaudat; ad virtutem severitatis principes expavescent. Ad summam, tanta omne opus suum mansuetudine temperant, ut neque severitatis disciplinæ pereat, et in omni parte sanctæ Romanæ Ecclesiæ gratia convalescat. Porro super factio illo, in quo regem Francorum adversus eos scandalizatum audistis, prorsus excusabiles sine omni dubitatione credatis, quia nunquam ad consensum dispensationis illius pertrahi potuissent, nisi eos inexpugnabilis necessitas, et inestimabile bonum recompensationis illico proventuræ (28) traxisset. Convenerant siquidem ex mandato regum venerabiles de regno utriusque personæ, ut de Romani pontificis susceptione tractarent, de quo nihil adhuc publice fuerat constitutum.

Stabant itaque fratres illi causam Ecclesiæ, non sine magno discrimine, prosequentes, quoniam apud plerisque favor iniquitatis convaluerat, adeo ut qui manifestæ repudium veritatis suggerere non audebant, differendum potius sæculari quadam astutia prædicarent, eventum scilicet rei dubiæ potius expectandum quam subjiciendam fortuitis casibus tantorum principum majestatem, non oportere eos temeritate nimis festinationis involvi quos securius illæsos sola poterat expectatio conservare, Romani Ecclesiam semper onerosam existitisse principibus, jugum aliquando data occasione ponendum, donec cupiditatis pœnas ambitio detestanda luisset, solvendum morte alterutrius quæstionis incertum, atque interim posse religionem episcoporum per singula regna sufficere, donec divina voluntas signis evidentioribus appareret. Accebat legatorum imperatoris et cardinalium, maledicti scilicet Joannis

et Guidonis, instantia, quibus dari videbatur de A modica dilatione triumphus, si fratres vestros vel ad modicum tempus quolibet occasio suspendisset. Præterea, cum animos regum in favorem domini nostri omnium conscientia crederet inclinatos, in partes imperatoris cecidisse dilatione præstita crederentur, et paulo minus detrimenti suspicio quam notitia forte veritatis afferret. Sed et rex Francorum rei diffinitionem regis Anglorum voluntati commiserat, nihil se facturum publice contestatus, nisi quod ipsius ei sententia prædictasset. Prævaluerat itaque consilium dilationis, ut quanto spatiosius, tanto utilius utrique regi posset esse consultum, atque interim aliqua possent de ipsis eventibus aspiciari. Quia igitur de arbitrio regis Anglorum tota causa pendebat, exaudiendus erat potius quam severitatis alicujus austeritate terrendus, de cujus simplici favore in momento Francorum, Anglorum, Hispaniensium, Hiberniensium et novissime etiam Norwegiensium regna cœpistis. Sed et unde quis orturam super eo præsumpsisset offensam, quod ab initio pro bono pacis scripto etiam interveniente, regum sanctitas, religio præsulorum, principum fides, populi congratulatio devota firmavit; nec rei efficientiam communibus regulis, sed quod magis accelerari posset, ecclesiasticæ potius indulgentiæ destinavit. Quod si quid de indulgentia contra easdem regulas constat esse delictum, nihil tamen criminis intercessit, vulnusque medicum totius operis sanitas asservata compensat. Hic certe zelus eorum, hæc fuit dispensationis intentio, quam non ultronea voluntas obtulit, sed importunitas necessitatis extorsit, quoniam, si ea die sermo non fuisset consummatus in bonum, procul dubio fratres vestri repulsam diutinam vel perennem sub dilationis imagine reportassent.

XXV.

AD HENRICUM PISANUM LEGATUM ROMANÆ ECCLESIAE

Post discessum vestrum importunum tertianæ quater passus accessum, tandem ad medicinæ remedium salutare confugi, quod tamen paulo minus mihi molestum existit quam caloris intemperantia quæ præcessit. Habent enim medicinæ remedia nescio quid abominandæ malignitatis admistum, et ne gratis conferant omne beneficium, semper ad juncto maleficio recompensant, ut, etiam cum profuerint, indignius ulciscantur. Convalui tamen et per gratiam Dei et merita vestra jucunda mihi spes optata sanitatis arripit, portumque salutis nostra creditur anchora continere. Aliquæ tamen adhuc præteritæ passionis inhæseret reliquiæ, macies et agritudinis cognata debilitas, delicatus appetitus, cujus fastidio nulla copia, nulla satisfacere potest industria ministrorum. Ad recidivam medicus paratam dicit esse materiam, ideoque studium subtilioris observantiæ scrupulosus imponit, ruptisque labiis et lingua palpitante tanta potum tribuit parcitate, ut sitim potius irritare quam compescere

(29) B., contulit.

velle credatur. Illud enim hominum genus quadam austeritate semper notabili arti suæ reverentiam sola severitatis exhibitione conquirat, et quasi de benignitate vilesceat, infamat omnia quæcumque miser patientis appetitus exposcit. Utinam quod ad victualia pertinet, idem nobis usus et abstinentia præberetur, ut suspicionem communicationis tolleret et fidem pietas compassionis auget! Ad hæc defectum imperitiæ suæ culpæ semper ægrotantis ascribunt, ut æger et inedia pereat, et calumniæ contumelia crucietur. Denique ad mercedis augmentum sententiosis sermonibus incedentes, gratiam sibi misericordiæ divinæ præripiunt, ut quod miseratio divinæ contulerit (29), de eorum videatur diligentia provenisse. Hæc ad præsens apud celsitudinem vestram incommoda nos excusent, quia, si personam corporalis impotentia detinet, majestati tamen vestræ devotio charitatis occurrit. Causas quoque nostrorum, quæ interim in vestro sunt auditorio ventilandæ, commendamus attentius, ut in eis apud vos et amici diligentiam et judicis inveniant æquitatem. Domino quoque regi supplices pro nobis gratias exhibete, quod infirmitati nostræ tanta liberalitate compassus est, et æs alienum quod tam ipsius quam alia qualibet occasione contraxeram, si secus accideret, regali suscepit munificentia persolvendum, fidemque devotionis nostræ et sedulitatem laudavit obsequii, eaque sibi æstus extitisse fructuosa cognovit. Dulcius et efficacius inter omnia medicamen accepi gratiam Domini mei, in opportunitate copiosius affluentem, cujus alacritas omnem protinus injuriam passionis exclusit. Felicem me, inquam, si unquam inveniar accepisse non ingrate quod tanta tamque facili mihi bonitate collatum est, si utilitatibus ejus et gloriæ datum mihi fuerit totis facultatibus, toto studio, totis semper viribus inservire! Licet autem majestas beneficii modulum nostræ parvitatibus excolet, dignissimum profecto dicendus est quisquis totum quod potest ad gratiarum congerit actionem.

XXVI.

AD EUNDEM.

In quo verbo reges nostri de susceptione domini papæ convenerint, vestra sapientia non ignorat. Et noster quidem ad ecclesiasticas personas regni sui legatos destinavit in Angliam, cum litteris quas a domino papa receperat, et scripto illo quod a schismaticis est de Papiensi conventiculo fabricatum, ut scilicet utroque scripto tanquam allegationibus partium utrinque proposito, rectius possint, quasi de judicio formare consilium, et liquidius de contemplatione falsitatis oppositæ cognoscere veritatem. Cui sane colloquio, quia corporaliter adesse non potui, per epistolam saltem interesse curavi, ut personæ vicem pagina suppleat et vivæ vocis instantiam epistola fidelis instauret. Cujus etiam epistolæ transcriptum sanctitati vestræ censui destinandum, ut devotionem meam, quamvis parum utilem, offi-

ciosam tamen vestra dilectio recognoscat. De cæ- A
 tero, librum Ennodii vobis mitto, alienum quidem,
 sed, si experientia vestra probaverit, transcriptum
 cum quanta fieri poterit festinatione remittam. Ego
 autem librum illum non videram, priusquam mihi
 vestro fuisset assignatus iudicij, visoque miratus
 sum qua primum ab auctore confidentia editus, aut
 quo postmodum ab aliis fuerit favore transcriptus.
 Neque enim mihi dignus videtur, cujus studio vel
 scripturæ tantum tempus debeat sive census impen-
 dendum, cum et volumen effusum sit, et ad intelli-
 genda quæ scripta sunt singula multis et tædiosis
 oporteat iterationibus replicari. Prima siquidem
 facie difficilis et obscurus incedit, et cum rerum
 difficultatem stylus lucidior debeat aperire, intelli-
 gentiam potius sermo tenebrosus obtundit. B
 Cumque multum habeat laboris inspectio, nihil habet
 assecutio voluptatis, quia nec absolutione sententia
 complacet, nec oratio venustate. Summa enim
 (30) ejus intentio est, aliter omnia dixisse quam
 cæteri, ideoque totum quod loquitur exquisita quadam
 intricatione complicat et innotat, ut rectius
 Innodius quam Ennodius debeat appellari. Porro in
 metricis producta breviat, suaque nihilominus aucto-
 ritate brevianda producit, nullaque vitium falsi-
 tatis virtute redimitur, quia ipsum nec cultus orationis
 nec dignitas materiæ recompensat. Unusquisque
 tamen ad observandas propositæ legis tenetur angustias,
 dicendique libertatem necessitate supprimit
 quisquis se ad observantias hujusmodi arbitrio propriæ
 voluntatis astringit. Facilem vero duplex culpa
 veniam non meretur, cum et intellectum retundit
 obscuritas, et aures metricæ corruptio jocunditatis
 offendit. Credo ego librum hunc apud veteres nec
 notitiam habuisse, nec gratiam, ideoque nec in manus
 venisse multorum, sed sepultum diutius veteri
 quolibet armario latuisse, donec noviter in lucem
 merito obscuritatis et nova peregrini nominis admiratione
 processit. Sunt enim quidam, qui eo difficilia
 majoris æstimant, quia minus intellecta mirantur;
 ea minoris et tanquam puerilia reputant quæ
 jucunda lucidi sermonis serenitas illustrat. Cæterum
 obscuritatem tanquam tenebras evitandam Seneca
 noster, et Tullius, et cæteri quorum scripta comprobantur,
 ostendunt. Julius quoque Cæsar, vir
 illustris eloquentiæ (31), culpabiles esse denuntiat
 qui ea volunt loqui vel scribere quæ homines nirentur
 potius quam intelligant, et se tanquam scopulum
 ita fugere insolens atque infrequens verbum.
 Legite tamen, ipsumque non de æstimatione mea,
 sed de vestra potius experientia judicate, ne meritis
 ejus ignorantia mea præjudicium irrogasse dicatur
 ipsiunquæ vestri favoris sententia defraudasse. Quod
 si irrefragabilem quæritis de prosa ferre sententiam,
 ipsam secundum versus merita judicate, quia verum
 est ipsum pari peritiâ circa tempora syllabarum
 et dictionum naturam virtutemque versari. Valet.

(30) B. om. enim.

XXVII.

AD WILLELMUM CENOMANENSEM EPISCOPUM.

Dominus Radulfus thesaurarius Rothomagensis
 amicus noster est, compertumque habet quod ego
 apud sanctitatem vestram jamdudum plurimam sine
 gratiam consecutus. Inde est quod nostra apud vos
 intercessione postulat adjuvari, quoniam in duobus
 se gravari conqueritur, super assignatione loci,
 quem vos ei et domino Pictaviensi, ad agendum (e
 causa quæ inter eos vertitur, assignastis. Cum enim
 civitas vestra in medio sit fere constituta, paulo ta-
 men a Rothomagensi civitate remotior, vos enim
 quasi in occursum adversarii sui ad ulteriora loca
 trahere destinastis. In quo videtur ei quod affectio
 vestra in favorem oppositæ partis coperit esse pro-
 clivior, quia statim ei de spatii distributione adeo
 propitius exististis, ut adversario quadraginta tan-
 tum milliaria ad veniendum, et ei centum ipsaque
 importuniora præfixeritis ad eundem. Quod si ei
 censuistis pro episcopali reverentia deferendum, id
 eatenus faciendum est, ne in onus aut præjudicium
 alterius liberalitas effusa procedat. Sic enim inter
 partes media debet esse judicantis religio, ut liberam
 de pari singulis exhibeat æquitatem, ne sententiam
 dictasse videatur affectio, sed justitia rationis instru-
 mentis compensata formasse. Rogat igitur, nosque
 pro eo supplicamus attentius, ut locus eis ad agen-
 dum, facta æquius spatii distributione, Cenomania,
 assignetur, aut citra, ut et nos interesse possimus,
 quia, ob familiaritatem utriusque partis et gratiam,
 plurimam inter eos componendi fiduciam obtinemus.
 De alterius vero loci et temporis assignatione de
 vobis conqueri pars illa non poterit, quoniam hic
 citatus semel pro simplici absentia condemnari non
 potest, donec secundo vel tertio etiam citatus for-
 tasse sit, ut pro multiplici absentia de manifesta
 contumacia condemnetur. Valet.

XXVIII.

AD HUGONEM ROTHOMAGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Super injuria quam nobis infert dominus Fiscan-
 nensis litteras vestræ majestatis accepimus, conti-
 nentes quod ipse nobis sacerdotem ad Ecclesiam
 illam de qua agitur per manum vestram consentit
 offerri. Et nos nimirum sanctæ et benignæ nobis
 diligentæ vestræ gratias agimus, sed versuti homi-
 nis timemus astutias, ne hoc facto et prudentiam
 vestram circumvenire, et justitiæ nostræ præjudicium
 comparare disponat. Judicatum enim est inter nos,
 et a delegatis ab apostolica sede iudicibus impera-
 tum ut nobis ablata restituat, et excommunicatos
 ad satisfactionem venire compellat, sacerdotem of-
 ferat, per quem et Ecclesiam et populum nobis,
 tanquam pastori et episcopo animarum suarum, faciat
 obedire. In quo si de alterius et non de ipsius
 manu suscipimus sacerdotem, non restituta nobis
 videbitur, sed sequestrata possessio, plurimumque
 hoc poterit partem nostram, cum de domino tracta-

(31) B. om. vir ill. eloq.

bitur, impedire. Sed nec ad obsequendum iudicibus sola sufficit sacerdotis oblatio, nisi et ea quæ præscripta sunt nobis integre fecerit exhiberi. Si tamen ad præsens de ea inter nos compositione tractaretur, quæ omne in futuro litigium tolleret, possemus ad omnem temperantiam consilio vestræ paternitatis adduci, sed adversario ad pugnam se totis viribus accingenti vires addere, non est imprudentis tantum hominis, sed insani.

XXIX.

AD SANCTUM THOMAM, DUM ESSET REGIS ANGLIÆ CANCELLARIUS.

Venerabili et dilecto amico suo THOMÆ illustri regis Anglorum cancellario, ARNULFUS, Lexoviensis Ecclesiæ minister humilis, salutem et plurimam dilectionem.

Litteras vestræ dignationis accepi, quarum singula verba mihi visa sunt stillare dulcedinem et suavi sinceræ charitatis melle manare. Gavisus sum salvam mihi esse apud vos prærogativam pristinæ familiaritatis et gratiæ, nec eam demigrasse locorum distantia, nec frequentibus negotiis exspirasse. Gavisus, inquam, quia post epistolam vestram nulla potuit residere dubietas, cuius majestatem nequamquam convenit vel vitium falsitatis incurrere, vel in adulationis vilitatem descendere. Vivit autem vobis apud me nihilominus veræ dilectionis affectus, quem etsi frequens operis exhibitio non illustrat, supplet tamen sibi conscia promptæ devotio voluntatis. In amicitia etenim sola animorum voluntas exquiritur, nec crementi patitur questionem ne prostituta possit vel mercenaria reputari.

Sic namque in sua per se puritate consistit, ut in ipsa operum exhibitio non nisi vicem accessions obtineat et sequelæ, nec rebus fortunæ tenetur obnoxia, suam sibi per se tribuens et retinens dignitatem. Quod adeo verum est, ut inter divites rarior semper soleat inveniri, et plane quasi divitiarum multipliciter exosa simplicitati paupertatis videtur securius inhærere. Rara est eoque pretiosior, nusquam tamen rarior quam inter eos qui ad principum tractanda consilia et negotia disponenda vocantur. Ut cum cætera laceam, sollicita mentibus eorum dominatur ambitio, dumque alter alterius metuit studio præveniri, procedit invidia, quam in odium statim converti necesse est. Hic etenim est mos vetustas invidiæ, ut successus alienos suum iudicet detrimentum sibi sublatum reputet quicquid ad commoda cessærit aliorum. Torquetur igitur, mentisque tormentum contracta vultus hilaritate dissimulat, et obscuram fallacibus blanditiis induit similitudinem. Porro si adversus quempiam favor principis fuerit immutatus, eumque cæperit oculo severiore perstringere, omni statim solatio destitutus egreditur is quem sodalium gratia, quem applausus, quem denique sedula omnium obsequia frequentabant. Insultant quorum compassionem sperabat ad omnia, et veteres occasionem nacti requirunt inju-

rias, ipsaque beneficii sinistra constanter interpretatione depravant. Hoc mare navigatis; in hac vos oportet vivere tempestate, in qua vos quoque Strenes timere oportet, subitos applauditium risus et melicas adulantium cantilenas. Inter quæ omnia, una vobis sit evadendi fiducia, cum sinceritas fidei, tum honestæ operationis integritas; potiusque de testimonio conscientiæ vestræ cum Apostolo gloriam quærite (Rom. ii) quam alienæ linguæ lubricum vel vulgaris æstimationis redimatæ incertum. Hæc enim majori quam veniant pernitate prætereunt; illa, quamvis ingratum quandoque sortiantur accessum, felici tamen semper exitu gloriantur. Hæc autem vobis scribo non ut Minervam, ut aiunt, litteras doceam, sed cum amico loquens sermonis cursum retinero non potui, præsertim cum congratulantis animi quasi quædam lascivia perurgeret, dominum Serlonem fidelem nostrum cum paucis modicisque negotiis quæ portat, charitati vestræ commendo, hoc scilicet adjuncto ut sub absentia mea gratiam principis quam officiosissime merui, vestra mihi diligentia conservetur, quoniam apud juvenem sine admonitionis pabulo diu non poteris vivere, quin exspiret. Bene semperque vale.

XXX.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Grata mihi refulget occasio, multis expectata temporibus, multis artibus exquisita, videndi scilicet faciem domini mei, et matrem meam sanctam Romanam Ecclesiam visitandi. Jocundum est me quibuslibet offerre periculis, quibuslibet inferre laboribus, ut merear aliquando frui desiderato vestræ serenitatis aspectu et jocundo sacri sermonis alloquio recreari. Iturus alia vice fueram destinandus a principe, sed importuna me bellorum emergentium retraxit invidia, quibus transigendis studium diligentiam meæ, cum necessitas Ecclesiæ, tum reipublicæ requirebat utilitas. Quod siquidem iter desiderio magis quam imperio mandantis assumpseram, ut impetrata potius quam injuncta legatio videretur. Nunc autem compositis omnibus non missus, sed sola devotione ductus, advenio ad exhibendum bene placito domini mei corpus et spiritum, ad impendendas utilitatibus vestris omnes, tanquam ex debito, peculii facultates. Attamen, ut veniam, oportuit me causas quasi necessitatis inquirere, quia nequam mihi patuisset egressus, nisi aliqua crederet importunitate compelli. Cum enim principi nostra semper sit officiosa præsentia, non tam me devotioni meæ morem gerere, quam ad publicas utilitates et sua vellet obsequia retinere. Cum autem venero, facile comparebit quid ascribi devotioni, quid necessitati debeat imputari. Venio (32) igitur, non ex animo quidem, sed tamen verbo tenuis impetrata licentia, si nolui mihi de silentio ipsius facere questionem, quoniam etsi non facies oculis, votis tamen oratio respondebat, nec abjicienda videbatur occasio, quæ tanto desiderio quærebatur. Venio,

(32) B., nemo.

Inquam, non insidias hostium, non itineris difficultates, non aeris intemperiem, non injurias maris attendens, ea certe fiducia, quoniam merita vestra præcedent faciem meam, et, Deo volente, de omnibus locis obstantia quælibet amovebunt. Interim indicandum vobis censi compositæ necessitatis astutiam, quæ me a regiis occupationibus reddidit absolutum. Reportaverunt Silvester thesaurarius ecclesiæ meæ, et Joannes nepos Sagiensis episcopi ad Cenomanum et Abrinconensem episcopos litteras a sede vestra, super quibusdam causis adversus me absque omni appellationis remedio terminandis. Quarum cognitioni dominum Willhelmum Parisiensem, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, contigit interesse, ipsoque præsentate prædictus thesaurarius omnes querimonias quas habebat refutavit in manibus judicum, et quod eas adversum me deinceps non moveret fide corporaliter interveniente firmavit. Ego autem ei eorum intercessione gratiam reddidi, et, licet ingratus manifestusque calumniator in omnibus appareret, delictum omne ea quæ plurimum inter necessitudine junctos vertitur, facilitate remisit. Verum Joannes, cum hinc inde rationibus diligenter auditis contrariam sententiam reportasset, ad solatium confusionis suæ magis quam ad causæ remedium sedem apostolicam ad Kal. Februar. appellavit, licet de me illo omnem appellandi licentiam, eo quod ipse a vobis reportaverat oraculo, sustulisset. Cum itaque rebus judicatis standum sit, præsertim ubi nulla possunt appellatione suspendi, certum est quia ad refractionem rei judicatæ nulla me necessitatis trahit instantia, sed optatam duxi de appellatione materiam, ne vestram scilicet viderer reverentiam neglexisse, si provocatus ad vestram præsentiam non venissem. Cæterum quia tot pericula fallere temeraria festinatione non possum, oportebit me fortassis ad complanandos transitus et præparationem securitatis spatiosum tempus impendere. Ideoque si Joannes ille prævenierit, bonum vobis erit et utile ut ipsum usque ad nostrum detineatis adventum, quia avunculum ejus et ipsum in personam vestram et statum totius Ecclesiæ gravissime deliquisse manifesta vobis veritate constabit.

XXXI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Si ad vestrum litteræ pervenere conspectum, quibus ego majestatem vestram studui præmunire, super zelo quem ad removendam de Ecclesia sua religionem, Sag. intendit episcopus, mirar admodum, multique mirati sunt, quomodo factum hujusmodi, scriptumque publicum super eo facto vestræ potuit subripi sanctitati. Quid enim? Episcopalem Ecclesiam miserabili paupertate damnatam, religiosus episcopus redditibus, ædificiis, ornamentis, et ea ad quam plurimum intendebat religione fundaverat, ipsamque de paupere divitem, prædicabilem de obscura, de ignobili, si dici fas est, fecerat gloriosam. Quod factum tota sane partium nostrarum venera-

Abatur Ecclesia, omnisque ubique religio commendabatur, si quis vel effusam in omnes charitatem, vel ordinis vellet attendere disciplinam. Nec ab ipso tantum hoc, sed multarum venerabilium personarum studiis, multarum fuerat auctoritate perfectam, quoniam ad studia laborum ejus prospera semper optati proventus auspicia concurrebant, adeo ut ad constitutionem Ecclesiæ illius contendere virtus et fortuna viderentur. Exsultabat apostolica sedes, quod prima tantæ religionis fundamenta jecisset, quod promotionem ejus continuo fovere non destitisset auxilio, quod consummationem ejus privilegiis et valituro in perpetuum anathemate communisset, omnibus siquidem privilegiis ejus in perpetuum vice salutationis invenitur ascriptum, quo manifeste voluntas declaratur auctoris quod id stabile fore voluerit, non alienis reliquerit arbitriis immutandum. Res quippe transitoria titulo perpetuitatis non meretur inscribi, quoniam quæ taliter inscribuntur, vel perseverantiæ statum retinent, vel tituli falsitatem. Quod autem dicitur prædecessorem successori suo legem dare non posse, vel præcise iussum est, vel omnia possunt impune sanctorum Patrum instituta convelli, quorum tamen sapientiam narrant populi, quorum laudem Ecclesia nuntiat, et sepulcra eorum frequentibus miraculis gloria magnificentæ cœlestis illustrat, privilegia siquidem Romanorum pontificum, quasi quædam ipsorum testamenta credenda sunt, nec a morte testatoris exspirant, sed potius ab ipsa contrahunt firmitatem, nec defectu personæ sublata perit auctoritas eorum quæ religiose semel instituta noscuntur. Nos tamen errores prædecessorum a successoribus posse corrigi non negamus, et ipsorum etiam in melius posse bona mutari, ubi major scilicet mutationem suadet utilitas, nullumque sentit religio detrimentum. In præjudicium siquidem religionis nihil agendum est, cui quidquid adversatur divinæ constat contrarium esse voluntati. Qua nimirum ratione sæculares canonicos quos appellant, pro regularibus inducendis vidimus amoveri, licet Ecclesiæ eorum in eo statu aliqua sedis apostolicæ privilegia meruissent. In quibus constat adversus privilegia nihil esse commissum, in quibus auctoris animum potius contemplari convenit quam apices amplexari, quoniam in nullo voluntas ipsius offenditur, ubi voluntatis intentio fidelius observatur. Si quid autem humanius fuerit institutum, quod etiam sedis apostolicæ scripta confirmant, eo nec perfectionis proventus excluditur, nec devotioni terminus assignatur. Semper enim in anteriora libere debent studia sanctitatis extendi, sicque oportet interpretari quæ scripta sunt, ne nostris videantur processibus invadere, quia tunc recte suos minori bono favor invaditur, cum nequaquam boni majoris incrementa tolluntur. Ecclesia enim eos qui ad superiora desiderio perfectionis aspirant non permittit occasionibus impediri, quin libero erumpant ad majora consensu, sicque primæ imperfectionis privilegia removel, ut gratiam novæ per-

fectionis amplectens, vetera novis non tam videatur A
solvere quam implere. At vero sacras veterum in-
stitutiones in deterius devocare non convenit, nec
auctoritatem præbere defectus, ut inde fomenta
comparentur audaciæ, unde limeri debuit severitas
disciplinæ. Plane sunt quædam quibus, ut flant,
consensum adhibere non licet; quæ tamen, si facta
sunt, dissimulare necesse est, quia non possunt ha-
bere remedium, vel, si quid recompensationis ha-
bent, discreta mansuetudine dispensare. Culpam
tamen indulgentia prævenire non debet, ne securitas
alut audaciam, et ad delinquendum fiducia rem-
issionis invitet.

Debet ergo severitas prohibitos cohibere conce-
ptus, ne temerario compleantur effectu, debet ni-
hilominus excessus illicitos congrua animadver-
sione punire, nisi reum vel violentia potestatis cri-
piat, vel pœnitentia temperet disciplinam. Tunc
enim in potestate judicis est mollire sententiam, et
mitius judicare quam leges, cum rerum vel perso-
narum merita postulant, aut instantia necessitatis
extorquet. In æstimanda tamen necessitate non con-
venit pusillanimes inveniri, ne virtuti subduxisse
materiam, vel de divina videamur gratia desperare.
Scio quosdam dispensationum prodigos tantæ be-
nignitatis existere, ut nihil reservent legibus, affe-
ctibus omnia largiantur, nec offensam rationis at-
tendunt, dum hominum sibi præcavisse videantur
offensam. Metuntur (33) igitur affectatos de præro-
gativa potentis suæ potius quam de merito rationis C
effectus, et nomine necessitatis indulgentiam quam-
libet excusantes, divinæ gratiæ bonitatem non sus-
tinent experiri, sed humanum favorem præ omni-
bus auspicientes, fugaces auras et inanes ventos stu-
diis fallacibus amplectuntur. Quieti scilicet Eccle-
siæ providere se prædicant, cujus prostituunt liber-
tatem, et majestatem redigunt in contemptum, quæ
tamen in virtute sanctorum debet apparere *terribilis
ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi). Solebat siqui-
dem *terribilis* supremis potestatis imminere, earum-
que patienter expugnare potentiam, dum tribu-
lationibus constanter exposita, liberationem non
nisi de liberatore pauperum expectabat. *Liberat
eum Dominus pauperem a potente, et inopem cui non
comparat adjutor* (Psal. LXXI), quoniam *fidelis est,
neque vires nostras patitur viribus tentationis ex-
cedi, sed facit cum tentatione proventum, ut possi-
mus sustinere* (I Cor. x). Veruntamen nos gratiam
istam pusillanimitate desperationis excludimus, quo-
ties desperatio virtutis effectu humanis favoribus in-
clinamus, et accelerato veritatis justitiæque naufragio
salutaris experientis præpedimus eventum. Oportebat
magis, secundum doctrinam Psalmistæ, sperare in
Domino et facere bonitatem (Psal. XXXVI), quoniam
non derelinquit sperantes in se in tempore tribu-
lationis et in die superbiorum sine adjutorio. Oportebat
in mandatis ejus et justificationibus exer-

ceri, non statim manus imbelles captivandas offerre,
quia non potest sequi sine concertatione victoria,
nec corona sine legitimo certamine provenire. Lex
autem certaminis est uti viribus, virtutem patientiæ
et longanimitatis amplecti, non inter initia trahi
favoribus, et desperato divinæ bonitatis auxilio ce-
dere, quoniam qui sperant in eum non confundentur
(Psal. XXI); qui autem *hominibus placent, confusi
sunt, quoniam Deus sprevit eos* (Psal. LII). Nonne
utilius erat ipsam hominum gratiam de divina boni-
tate sperare, et non ei de divinitatis offensa præ-
rare materiam, cum corda etiam regum in manu Dei
sint, et ea quo voluerit inclinabit (Prov. XXI).

Ad hæc experimento didicimus divino quodam ju-
dicio sæpius evenire quod hi qui, ob affectionem
favoris humani, reverentiam divinæ majestatis of-
fendunt, divinæ quidem dispendium faciunt, sed
humanam quam affectaverant minime consequuntur.
Sicut enim disciplina cautelam, sic insolentem
pronior indulgentia creat audaciam, gratuitumque
liberalitatis alienæ beneficium suorum reputant præ-
mia meritorum, ipsumque quandoque beneficium
putant injuriam, quod minoris propria existima-
tione fuerint æstinati. Quod ego vobis in hoc facto
vereor accidisse, sicut sanctitati vestræ post mo-
dum evidentibus liquebit indicis, cum ad aures
vestras veridica relatione pervenerit, quanta mali-
gnitate et audacia prædictus episcopus infirmitatem
status vestri publice prædicaverit, et hostium Eccle-
siæ victoriæ rediens dixerit imminere. Exstant qui
audierunt per quos vobis hæc et alia maligniora suo
tempore plenius innotescunt, ut nulla fidem veritatis
suspicio debeat impedire. Loquar tamen interim ad
dominum meum. Utinam complacere ei eloquia
mea! Loquar, inquam, quia apud eum mihi sermo
est, apud quem non eget vel intercessore religio,
vel justitia defensore. Domine, quotquot ordinis
illius observantiam profitentur aut diligunt, per
omnes Gallorum Ecclesias et Anglorum, audito hoc
verbo scandalizati sunt, quærentes quid antecesso-
rum vestrorum, quid denique vestrum tam recens
solverit anathema, cum nullâ vis necessitatis appa-
reat, nec tanto vulnere remedium aliquod aliqua re-
compensatione videatur afferri. Omnes reditus et
D omnes obventiones archidiaconatus illius, quæ ad
communes usus regularium fratrum fuerant assi-
gnatæ, sine causæ cogitione sublata sunt, atque
unius personæ ipsiusque sæcularis sumptibus attri-
butæ. Quærent igitur de jure quod suum est sine
judicio spoliati, subductoque quod pauperibus sole-
bat erogare religio, nihil se præter vacuas manus
exhibere deplorant. Procedit interim inter cœcilia
pauperum fratrum et sordes, chartularii filius sericis
adornatus et variis, quem ipsi invidis dissimilitudi-
nis animal intuentes, quasi seminarium quoddam
revocandæ sæcularitatis tacitis, quod solum audent,
animis execrantur, condemnant. Auget metum

(33) B., metuntur.

quod alius adhuc vacans archidiaconatus in eadem servatur Ecclesia, minori nepotulo conferendus, quam cito in legitimam aetatem videbitur excrevisse. Præterea priore claustrum remoto, quia acrioris ingenii credebatur, et ad injurias Ecclesiae non silebat ex conscientia, episcopus priorem constituit idiotam, ut ipse scilicet locum suppleat idiotæ, et bonarum in usus proprios sine contradictione convertat. Agite ergo, et apostolicam vobis domesticæ severitatis revocate prudentiam, ut quod sanctitati vestræ subreptum est, ipsa sanctitas vestra reducat ad formam, quatenus sanctæ institutionis reformetur integritas, et ad vires pristinas tam vestra quam prædecessorum vestrorum privilegia convalescant. Sic enim obstrætur os loquentium iniqua (Psal. LXII), et in laudem et gloriam nominis vestri fideles vestri libertate solita proclamabunt, et exempli terrore sublimis status Ecclesiae tranquillitate pristina conquiescet. Timeo ne audacius forte locutus sim quam vestræ debuerim majestati, sed me sanctæ opinionis vestræ zelus impulit ad loquendum, et Ecclesiae illius indigna contritio, cui multis ex causis ab antiquo sum plurima charitate devinctus. Scio quia acceptior erit in auribus vestris diligentis devota præsumptio quam fallax ascensatio blandientis.

XXXII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Quoties aliquis apud majestatem vestram humilitatis nostræ precibus expetit adjuvari, honestatis et justitiæ diligentius habendam considero rationem, si personam honestas vel causam videatur justitia commendare. Hæ etenim duæ virtutes sunt quas apud excellentiam vestram nullo patrociniis novimus indigere, quibus ultro gratiam exhibetis, cum altera vos in præconium, altera mundo proposuerit ad exemplum. Hoc nimirum prætextu pro P. Pictaviensi archidiacono precaturus accedo, quem Ecclesiae suæ utilem perhibent tum sedulitas officii, tum beneficentia in subjectos, tum bonitas in consortes, tum denique circa Ecclesiam suam novarum amplificatio facultatum. Idcirco si causæ ipsius qualitas inquiratur, id juris se in quodam archiepiscopatu suo contendit habere, quod tam ipsi quam omnibus aliis archidiaconis in omnibus archiepiscopatibus suis vetus Ecclesiae illius consuetudo confirmat. Porro supervacua videtur quæstione vexari, cum sola sit de sola archiepiscopati electione contentio, cum ab archidiacono facta ad episcopale de consuetudine referatur arbitrium, eamque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare. Cæterum si eo invito in archidiaconatu ejus archiepiscopus fuerit institutus, plurimum utilitatibus ejus et honori constabit, esse subtractum, cum ei in archidiaconatu suo alius quodammodo archidiaconus adnascatur.

XXXIII.

AD THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Charissimo domino suo THOMÆ De gratia Cantua-

riensi archiepiscopo et totius Angliæ primate, Arnulfus Lexoviensis Ecclesiae humilis minister, salutem et debitam cum plurima devotione reverentiam.

Litteras beatitudinis vestræ tanto majori susceptimus hilaritate, quanto eas ex uberiori pinguedine charitatis novimus processisse. Præter illam namque purissimam quam erga nos habetis affectionem, quamdam vitæ novitatem zelumque justitiæ redolebant, adeo ut singuli apices pristinae magnificentiae vitæque novitatis dulcedinem stillarent. Sic ergo statum susceptæ dignitatis ab eo qui vos elegit temperari petimus, ut magnificentiam vestram sanctitas non adimat, nec magnificentia minuat sanctitatem, sed æquis concurrant passibus, et ad divinæ formam sanctificationis Christi sanctificent et glorificent sacerdotem. Sanctitas enim et magnificentia in sanctificatione ejus (Psal. xcv); nec magis una quam altera, nec una quantum non altera, sed sicut semper ita et pariter sempiternæ deitatis illustrent et clarificent majestatem. Repleta est igitur anima mea jucunditatis interioris adipe et exterioris pinguedine (Psal. LXII), dignum ad dignitatem videns evocari quem plurimis experti sumus iudiciis zelum habere et peritiam sibi subditos gubernandi; quia profecto pro: *hæta magnus surrexit in nobis, et Deus visitavit plebem suam (Luc. vii)*. Imperabitis mihi tanquam vestro, quoniam tam in persona quam facultatibus parati sumus universis vestris voluntatibus obsequi et utilitatibus descrivere. Valete.

Hæc autem scripsi vobis in hac brevitate, non ut vestræ rescriberem majestati, sed ut sciatis nos et nuntium vestrum vidisse, et vestræ dignationis litteras suscepisse.

XXXIV.

AD SANCTUM THOMAM CANTUARIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Venerabili et dilecto domino, et Patri suo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, ad prosperitatem et salutem spiritu consilii et fortitudinis pervenire.

Magnam mihi lætitiâ dignationis vestræ litteræ contulerunt. Quibus diligenter siquidem ter iterata lectione perspectis nihil inventum est, quod non aut humilitatem saperet, aut zelum justitiæ redoleret. Placuit mihi zelus vester, quia ipsum robusta commendabat humilitas, mutuoque sibi invicem favore zelus et humilitas concurrabant. Sic enim oportet ut humilitas fervoris incendia temperet, et humilitatis modestiam zelus excitet et accendat, ne aut in pusillanimitatem descendat humilitas, aut in furorem zelus incitatus excedat. His igitur sese invicem mutua charitate complexis intellexi tertiam duabus accessisse constantiam, quæ sanctis initiis lætos exitus et felices forti patientiæ repromittit eventus: hæc siquidem in vobis nec damna nec labores attendit, sed omni studio sinceræ conscientiae testimonium quærens, fortunæ simul et personæ nau-

fragrant minoris æstimat quam justitiæ vel virtutis.

Arbitrabantur aliqui, quorum malitia consuevit de aliena conscientia divinare quod nescit, opus vestrum de superbia, non de virtutis procedere veritate; affectare vos pristinos cancellariæ mores in hac quoque dignitate servare, ut nullus potentatui vestro, nullus audeat resistere voluntati; gloriosum vobis fore, si procedentem olim de lubrico voluntatis alienæ potentiam vestro possesit nomini vindicare, cum rectius ecclesiasticæ dignitati reverentia debeat quam officio sæculari. Sublimatum enim vos et ad altiora divina bonitate provectum nec jam vos scabellum pedis vel lateris etiam conservare concessum, sed ipsius diademati capitis imminere, quod scilicet adeo de vestra auctoritate pendeat, ut ipsius ad nos principaliter assignatio et assignationis consignatio debeat pertinere. Idcirco sane vos inter luitia regalibus obtulisse mandatis, ut in ipso crederetur universitas expugnata, cum nulla relinqueretur aliis fiducia resistendi, ubi regia non possent imperia prævalere. Addebant vos inter amicos aliquando dixisse non fovendos in principe inconsultos elatæ juventutis affectus, sed statim viriliter intemperantiæ resistendum, ne dissimulatio creet audaciam, vel insolentiam indulgentia prona confirmet. Notos vobis esse omnes regalis animi motus, quid levitatis habeat, quid virtutis audeat attentare ipsamque prudentiæ tæ magnificentiam nihilominus agnovisse, quam toties in opportunitatibus utilem et in difficultatibus expertus sit efficacem. Non repudiandum ab eo blandis adulatorum fallacis consilium salutare, quo consueverit fulcire nutantia, complanare scrupulos, obstantia dimovere. Quæ verba cum ad regis notitiam malignitatis invidia detulisset, asserebant irrevocabiliter indignatum dixisse quod totis utendum esset viribus, totis artibus obstandum, quo: iam ei de dignitate contentio parabatur; impossibilem fore concordiam, quoniam neque vos destinata dimittere, nec ipse quidquam vellet dignitati regis derogare. Igitur de incerto opinionis et malignitatis invidia procedente judicio, variæ dissidentesque sententiæ ferebantur.

Porro jam processu temporis omnis est sublata dubietas, propositique vestri sanctitas evidentibus arguementis innotuit, adeo ut boni certe compatiantur et gaudeant, et debita cœperit operire confusio malignantes. Certum est hoc, et luce clarius apud omnes existit, minoris reputasse vos divitiis quilibet et perceptæ fastigium dignitatis quam justitiam quæ ex Deo est (Philip. III), et gloriam ecclesiasticæ libertatis. Si enim favori divino favorem præferretis humanum, et ad inducendos profanæ novitatis abusus vestra consentiret auctoritas, poteratis non solum cum summa tranquillitate degere, sed ipsi etiam magis quam olim principi conregnare; quod autem vestra familiaris interesset, vestro temperaretur arbitrio, et exposito sanguine cæterorum domesticus status vester ex omni parte servaretur illæsus. Verum sanctitas vestra debitorum episcopalis

A officii recognoscens maluit interim sequestrare potentiam, facultates exponere, ipsamque personam quibuslibet injuriis offerre. Evangelicum siquidem illud fidei memoria retinetis, summi Pastoris doctrina proditum et firmatum exemplo, quod pro ovibus et fratribus nostris debeamus animas ponere (I Joan. III), non de ipsorum detrimentis detestabilem lucri materiam comparare. Poterat autem onus distributione levare, si causa communis, communi tractata consilio, communi suffragio niteretur. Firmatam quippe concordia spiritus unitatem verum est vexationibus posse concuti, nulla tamen improbitate convelli. Igitur invalescente malitia, qui ad tempus crediderant tentationis tempore recesserunt (Luc. VIII); ducisque sui non tantum facti sunt desertores, sed in castra hostium factio transfugio concesserunt. Si vero cœptis perseverantes insisterent, et quoslibet patienter experirentur eventus, in semetipsam vehementia collisa recideret, et conceptos immanitas desperata refrenaret affectus. Sed ubi pertractatis animis singulorum, communi causæ privata prævaluit, desperatio resumpsit audaciam, et sepultas spes rediviva suscitavit denuo quæstiones. Verum tergiversantibus, imo prævaricantibus universis, ad standum ex adverso, et opponendum se murum pro domo Israel (Ezech. XIII), virtutis vestræ magnificentia sola relicta est, quæ redemptam semel sanguine Christi suo iterum sanguine redimat libertatem. Licet enim nondum usque ad sanguinis effusionem causa pervenerit, supplet tamen devotio meritum passionis, quæ personam vestram minis et terroribus non solum exposuit, sed objecit

Et cum prorsus incredibile sit ipsum in vestram aliquid crudelius excogitasse personam, tamen non satis poterat inter tot indignationis motus bonitas abscondita divinari; præsertim cum omnium rerum signa in vestram viderentur perniciem convenire: speravit siquidem vos ad obsequendum terroribus inclinare, tantoque severius terrendum censuit quanto a majori læsione censuit abstinendum. Denique si vestrum voluisset impedire discessum, non serenitas aeris, non ventorum gratia, non tranquillitas maris, non vos nautarum industria deluxisset; ubique enim vobis manus regis potestatis occurreret, cujus nec diligentia falli poterat, nec potentia circumscribi. Sed et quandiu domestica vos complectentis insulæ brachia continerent, neque vobis tanta nocendi pateret occasio, nec tanta invidiæ materia garriendi. Nunc vero quibuslibet querimoniis silentia vestra præponderant, et quolibet improbius est fuga vestra congressu, dum vobis favorem publicum modestia vestra conciliat, et ipsum efficacius apud opinionem publicam typo quodam excusantis accusat. Mallet igitur, si animum ejus severior induravit affectus, presentem frequentibus vexare molestiis, quam ad indulgentiam qualibet impunitate compelli. Mallet, si mitius aliquid quandoque proposuit, ut id liberalitati ejus in

nescium, quam patientiæ vestræ cederet in triumphum.

Ad summam frequenti vobis consideratione tractandum quæ vestra causa sit, quis adversarius, quæ parti vestræ studia suffragentur. Et causæ quidem iustitia manifesta est, quoniam pro Ecclesiæ Dei libertate contenditis, quam ille semel in cruce liberator evicit, et redemptam impretriabili pretio universis qui ipsius nomine censentur, reddidit uniformem. Sicut enim una fides est (*Ephes. iv.*), una est et libertas, quam identitas sacramentorum et operantis omnia Spiritus simplicitas consecrat et confirmat. In hoc quippe consistit unitatis ecclesiasticæ mirabile sacramentum, quod sicut una fides est, unus Spiritus, et unum baptisma (*ibid.*), ita est unum manumissionis perpetuæ testamentum, quo nos divinæ bonitatis adoptio non tantum liberòs efficit, sed etiam cohæredes. In quo quoties libertati detrahitur, constat fidei nihilominus derogari, quoniam mutua sibi invicem ratione connexæ eadem semper et dispendia sentiunt et proventus.

Porro adversus eum vobis agendum est cuius astutiam remoti, vicini potentiam, severitatem subditi reformidant. Quem adeo crebri successus et fortunæ gratia fecit delicatum, ut quidquid non obsequitur ducat injuriam. Quem quanto moveri facilius, tanto sit difficilius mitigari. Apud quem temeritatem non fovet impunitas, sed indilatam delictis irrogat ultionem. Verum humilitati et patientiæ præstat se quandoque tractabilem, viribus non sustinet expugnari, sed ut plane quidquid fecerit, de voluntate videatur non de impotentia provenisse; quærit enim potius gloriam quam proventum. Quod in principe posset satis commendabile reputari, si gloriæ materiam virtus et veritas, non vanitas et dulcis usque meretricium adulatio compararet. Magnus est, multorumque maximus, quoniam nec superiorem habet qui terreat, neque subditum qui repugnet. Nec alienis extrinsecus pulsatur injuriis, quibus ab innato domesticæ feritatis mansuescat affectu, sed omnes qui adversus eum contentionis causas habent, potius ad vanæ pacis fœdera peritura conveniunt, quam ad virium experimenta decurrant, quoniam divitiarum copia, multitudine fortium, amplitudine potestatis excedit. Quod sane contemplant quorum ope niti, quorum muniri consilio, quorum fulciri suffragio debuistis, a vobis velut facto agnoscere, qui maxime nominis sui rationem deberent agnoscere et se vobis suffraganeos exhibere. Utinam pristinæ professionis suæ memores existissent, quæ completa semel in seriem totam futuræ successionis extenditur, et nova succedente vetus semper in idipsum obligatio reformatur! Hi sunt qui ad causam vestram, imo causam Christi, per omnia discrimina prosequendam tenebantur obnoxii, si ordinis sui debitum, et detrimentum ecclesiasticæ libertatis attenderent. Sed qua fide, qua charitate vobiscum, imo cum Deo cœperint ambulare vidistis, quia in necessitate vestra nec

utendum dissimulatione, nec sermonibus temperandum, nec parcendum contumeliis censuerunt, sed totis studiis sese invicem prævenire certabant, ut unusquisque vos vel magis odisse crederetur, vel in nihilo pepercisse.

Mirabatur Romanus pontifex, et hi penes quos cum eo summa disponendæ Ecclesiæ cura consistit, quod oves in pastorem, quod in Patrem filii, quod in seipsos dunique tanta vehementia gladios contorquerent. Si enim potuissent efficere quod quærebant, nec ipsum libertatis nomen, nec spes libertatis aliqua resedisset, sed tanta jam regiminis ecclesiastici fuisset secuta confusio, ut nihil ordine tractaretur, sed omnia stolido permisceerentur errore, cum sublatis pristinis institutionibus nihil ad debitos suo jure dirigeretur effectus. In his igitur, quantum mihi videtur, non nisi inanem vobis potestis collocare fiduciam, quia fidelem reconciliationi operam non impendunt, qui causam dissidio præstiterunt. Reliqui vero fere omnes qui in inferioribus sunt gradibus constituti, personam vestram sinceræ charitatis brachiis amplexantur, aliis, sed in silentio, suspiriis implorantes, ut sponsus Ecclesiæ ad gloriam sui nominis felici vota vestra secundat eventu. Nullus tamen est qui se vobis amicum audeat consistere, sed quo magis odisse credantur, veteres inimicitiarum causas allegant, ne indicta, velut in cæteros, proscriptioe damnentur. Fertur enim de suspitione sententia, nec ad irrogandam pœnam veritatis argumenta quærentur, sed involvuntur æquitate supplicii, quos culpa non æquaverat qualitate delicti. Profecto gratissima vobis eorum debet esse compassio, quia, licet animos sublimium vota minorum non moveant, indignationem tamen divinæ etiam majestatis expugnant, ut tanto fiat ad indulgentiam prior quanto ab humiliore fuerit reverentia supplicatum. Respicit enim in orationem humilium (*Psal. ci.*). Causam etiam potius reputat quam personam, ut causæ semper iustitia sua, quantumcumque dilata, respondeat, et personæ nihilominus merces meritis compensata concurrat. Eorum igitur apud Deum vobis poterit prodesse devotio, sed apud regem, sicut nullam impetrandi fiduciam habent, sic nullam audaciam supplicandi.

Ad hæc si studia procerum ducitis inquirenda, certum est eos adversus Ecclesiam Dei quasi fœdus invicem contraxisse, ut utilitates ejus semper impediant, et dignitatibus incessanter obstant, quia totum sibi reputant deperire quidquid ejus vel honori vel proventibus viderint accessisse. Instant alacris, eo quod eis grata de temporis opportunitate refulget occasio, quia vires eis regiæ suffragantur, quibus prædicant se in his ad statum regni conservandum fidelem diligentiam adhibere. Aiunt enim prædecessores ejus nec tantas vires, nec tantam potestatis amplitudinem habuisse, nec oportere eum indignius regnare, vel remissius operari; dignitati magis quam utilitatibus intendendum, cum plerumque cupiditatem lucra redoleant, dignitas semper reverentiam

augeat, et gloriam majestatis illustret. Attribuunt ergo dignitati quidquid olim de potestate constat esse præsumptum, licet illud nec fidei concordet, nec rationi conveniat, nec consentiat æquitati. Ille vero avidius quam expediret blandos adulantium sermones amplectitur, fidem reputans quod nihil aliud quam dolum malignitatis esse novissimo deprehendet effectu. Si quis enim eorum altius vota discutiat, intelliget quia callide sibi gratiam ejus, et ipsi laboris ac detrimenti materiam præparant in futurum. Ad hoc totis anhelant desideriis, totis artibus elaborant, dummodo eorum non innotescat intentio; ut scilicet ejus quandoque potentia reprimi possit, ipsisque vetus delictorum impunitas, et nova delinquendi licentia reparetur. Horum quanto promptior est malignitas, tanto est efficacior ad nocendum; quia eis familiaritas occasionem præstat, et auctoritatem excellentia subministrat.

Præter hæc si extraneorum subsidia discretio vestra consideret, in primis cum gratia statim effusæ liberalitatis occurrunt, sed postmodum tædio diuturnitatis tepescit affectio, et liberalitas impendii quantitate lassatur. Onus quippe modicum itineris longitudine certum est ingravari, et domesticæ sarcinæ onus sæpe præponderat alienum. Hæret altius, difficilisque convellitur, qui de præcedentibus meritis adolevit affectus; semperque se verecundia reputat obligatam, donec saltem, quæ percepta sunt, uberius compensata solvantur. Constat itaque delicate tractandos esse quos ad beneficium ultroneæ gratia charitatis invitat. Nec oblatum liberaliter poculum quis absorbeat alienum! Sed citra votum etiam largientis manus continentæ sunt, ne alienam virtutem necessitas vel impudentia nostra consumat. Hæc sunt quæ bonum est vestram sæpius tractare prudentiam, et rationis instrumentis sæpius expensa revolvare, et sic omnia qua i sub unum conferat's adspicere, ut quid singula ponderis habeant plenus de iterata possit collatione perpendi.

Cæterum media vobis erit via securior, ut nec propositum vestrum adversitatis austeritas intervertat, nec conscientia veritatis obduret, ne vos vel pavor desperatum faciat vel confidentia perti' acem. Tolerandum quippe est quod sine crimine potest fideique periculo temperari, multaque ad tempus dissimulare necesse est quæ statim nequeunt emendari, donec tranquillior vobis spiritus auræ lenioris aspiret. Non enim semper eosdem diversa tempora representant eventus, sed præsentia nobis quandoque præteritorum detrimenta restaurant. Circa contingentia nihil stabile sibi potest infirmitas humana præfigere, nec de suorum etiam nisi possunt affectibus animorum, sed et ipsos fortuitis casibus cohæere necesse est, et ad singulos eorum motus singulas effingere voluntates. Hoc totis siquidem studiis coguntur exquirere, quod ab eis modo nullis poterat precibus impetrari, quia dexteræ Excelsi repentina mutatio totam docet illico mansuescere feritatem. Sic est: In manu Domini sunt corda

hominum pariter et personæ; parique facilitate et personas de medio tollere potest, et animos immutare. Super quo spem vobis certissimam tribuant conscientiæ puritas et momenta fortunæ; quia nec ea, quæ vobis adversantur, æterna sunt, nec sperantem in se confundi justitia divina permittet. Inclinet siquidem Deus animum principis, et aversum sua bonitate convertet, ut regnum et sacerdotium paribus sibi invicem cooperentur auxiliis, mutuam sibi reverentiam, mutuam sibi exhibeant charitatem. Si quis enim provida prudentiæ veteris instituta consideret, a quibus tam religionis ecclesiasticæ quam regaliæ excellentiæ jura fluxerunt, cognoscet ea tanta sibi invicem rationis necessitate connexa, ut plurimam alterum de altero contrahat firmitatem. Unde si quid invicem molestiæ vel injuriæ fuerit irrogatum, in eum qui irrogaverit constat esse vertendum, quia neque pax Ecclesiæ sine regno, neque regno salus poterit nisi per Ecclesiam provenire. In caput igitur auctoris revertetur injuria, ipsumque sibi manus intulisse novissimo comparebit effectu.

Interim si quid volis serenitatis cœperit apparere, occasionem vestra sapientia non repellat, sed oblatam prompto colligatis amplexu. Super quo si quid tractandum incidit, nolite singulos articulos nimia subtilitate discutere, quia subtilitas contentione parit, contentio vero sopitos odiorum ignes quasi quibusdam flatibus excitat et accendit. Non erit vobis ad singularia recurrendum, sed quasi generalibus studiosius inhæerere, quia salva res est, nisi pactiones specialiter expressæ perimant libertatem. Si enim nos fidei pro fide profiteamur, et reverentiæ et obsequii debitores, si bona et personas nostras honori et utilitatibus ejus offerimus impendendas, si regis dignitates, et antiquas consuetudines, in quibus legi Dei non obviant, promittimus observare, non lædit, quia in his omnibus contra debitum nullo latens obgamur. Si ergo sub hac vel simili verborum conceptione pacem vobis et vestris bonitas divina paraverit, interpretationes verborum futuris reservate temporibus, quia non ipse vobis tot movebit de cætero quæstiones, et vos in omnibus poterunt experimenta præsentia reddere cautiore.

Sed neque vobis apud homines gloriam videamini quærere vel triumphum, sed regi, tanquam præcæculenti, omnis honor, omnis victoria conferatur; dum tamen vobis liceat coram Deo de conscientia vestræ testimonio gloriari. Ego vero fidele paci vestræ ministerium ut devotus, ita promptus impendam, quoniam adversitati vestræ, Deo teste, compatior, et personam vestram et causam sinceræ brachiis charitatis amplector. Certum siquidem est quod fortunam vestram et personam pro fratribus vestris velut quoddam holocaustum in odorem suavitatis offeris, ut labor vester nobis cœdat ad requiem, inopia vestra nostras redimat facultates, et quod residuum libertatis est patientia nobis vestra confirmet. Proinde sic agendum erit mihi, ut me vobis prima facia

profitear inimicum, quia amicum proficenti neque a fides haberetur, nec aliquis prestaretur accessus. Poterit igitur conciliando favori simulatio deservire, ut utilitati vestræ cautius virtus operis et industria sermonis incumbat. Proinde consolamini, quia de adventu ejus ad partes istas plurima nobis commoditas incipit apparere, quia præsens efficacius ab his qui vos diligunt poterit implorari, nec indecorum sibi reputare poterit eorum auctoritati te Ecclesiæ cedere, acquiescere consiliis, precibus inclina i.

Venit autem animi solito mansuetioris, ut aiunt, quia animum ejus, licet ipse dissimulet, quædam præcægæ futurorum amaritudines interpellant, quoniam intelligit in plerisque locis sibi scintillas quasdam ad excelsa incendia confoveri. Movetur enim Francorum invidia, calumniis Flandrensium, Wallensium improbitate, Scotorum insidiis, temeritate Britonum, Pictavorum fœderibus, interioris Aquitanie sumptibus, Gasconum levitate, et (quod gravius est) similitate fere omnium quoscunque ditioni ejus constat esse subjectos. Suspectam etiam habet Romani pontificis quam ipse motu repentino contraxit offensam. Regni que status adeo de absentia vestra causa confusus est, ut nec ecclesiastica nec sæcularia suo procedant ordine, neque quisquam sciat quid juri ecclesiastico, quid sæculari debeat assignare. Pro his omnibus proposuit primo cum rege Francorum quibuscunque conditionibus convenire, ut suo et ipsius terrore conjuncto facilius possit cætera complanare. Disposuit etiam, sicut aiunt, in plerisque mitius agere, ut ad parem omnia dissimulatis revocentur injuriis, et ipse celeri reditu ad reprimeendam Wallensium revertatur audaciam, priusquam cum eis Scoti Britonesque conveniant, et Albania, sicut prophetatum est, incipiat indignari. Venit igitur imperata facturus, si fuerit qui se at vel audeat imperare, utilius æstimans aliquid ad tempus de fastu veteris supercilii sequestrare quam expectare ut in perniciem ejus, quæ prædicta sunt, omnia vel pleraque concurrant. Valete.

Dominus personam vestram conservet incolumem, et adversitatem vestram velociter ad secundos reducat eventus. Verum si hæc alicui duxeritis ostendenda, nomen supprimatur auctoris, quia, quantum mea intersit, hæc ad regis notitiam non venire vestra experientia non ignorat. Rescribite mihi crebrius, sed secreta, ut quomodo procedendum sit, vestra me prudentia doceat, et curiosa malignitas nostra invicem studia non cognoscat.

Salutatio mea manu Milonis.

XXXV.

AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo suus ERNULFUS.

Vix apud dominum Meldensem triduum peregeram, et ecce cum litteris vestris Willelmus Duretent Kalendis Aprilis advenit. Ad quarum susceptionem non minus gratulatus quam devotus ad obsequen-

dum, in crastino, si tamen antelucanum crastinum dici debeat, post habita sacratissimæ diei reverentia, accepta ab episcopo, cui adhærebam, benedictione, mandato vestro instantissimam addebiturus diligentiam, Sylvanectum veni, ibique dominum regem Francorum de perquirendo vobis hospitio, quanta potui humilitate, conveni. Solita mihi respondit benignitate quod de vestro negotio ita inter dominum papam et ipsum convenerat quod vos usque ad Vallem Sanctæ Mariæ, Cisterciensis Ordinis monasterium prope Pontisaram, accedere deberetis, ibique subsistere, donec ex communi consilio proprius evocemini; nec esse interim super hospitio vestro multum laborandum, cum utrum illuc usque veneritis sit incertum. Ad hæc cum subjunxissem necessariam fore interim hospitii vestri providentiam propter tantum undecunque concursum, ne si forte veneritis, vos et vestri inhoneste vagemini, respondit se, cum ad hoc ventum fuerit, operam daturum, ut tam super hospitio quam aliis, prout vestram decet excellentiam, provideatur vobis. Nihil amplius ab eo potui extorquere, licet multa institissem improbitate. Unde quæ hactenus a me circa id acta sunt, vobis significo, vestram desiderans, si placet, iterum audire voluntatem. Domus fratris mei vestra est, sed a loco colloquii distat tribus leucis. Ego tamen interim quod potero faciam, et modis omnibus propinquius vobis hospitium perquiram. Sed mandati vestri adventum serum accuso. Accelerari rogo nuntium, ut acceleretur negotium. Tempus enim breve est, et tumultus tantus, ut vix locus pateat qui jam non sit occupatus. Valeat dominus meus charissimus.

XXXVI.

AD EUMDEM.

THOMÆ Cantuariensi archiepiscopo suus ERNULFUS.

Diutius expectavi, si quid forte auribus meis insonuisset quod vestrae sanctitati dignum ducerem intimare. Verum quoniam video vos et vestros oblivioni datos, tanquam mortuos a corde (*Psal. xxx*), nec est qui consoletur vos ex omnibus charis vestris (*Thren. i*), stupens admiror tantum charitatis defectum, cum ex his quos vel excellentia gradus, vel obsequium multiplex comparasse videbatur, fidelibus et amicis ne unus quidem relictus sit, qui steterit in fide, qui non curvaverit genua sua ante Baal (*III Reg. xix*), omnibus quasi in commune sententiam proferentibus obedire magis homini quam Deo oportere. Filii alieni mentiti sunt vobis, filii alieni inveterati sunt (*Psal. xvii*). Et nisi quia populus, quem non cognovistis, servivit vobis, in auditu auris obediturus (*ibid.*), utique quasi Sodoma fuissetis, et quasi Gomorraha similes essemus (*Rom. ix*). Me quoque, si liceat magnis componere parva, fortunæ similis premit indignatio tanta; ut nullus eorum, qui verbo saltem lactenus mihi fuerant blanditi, nuntiis meis, per quos non semel

eos sollicitavi, nec *ave* dicere (*II Joan. x*), nec ullum prorsus dare velint responsum. Recens noster archiepiscopus, cujus promotionem plurimum mihi profuturam sperabam, ad gratiam sui regis nunquam, ut audio, tantis viribus anhelavit; ejus nec in modico promissionis fidem adhuc experior. Superest igitur ut soli Deo omnia committamus, dicentes ei: « Domine, ad te sunt oculi nostri, unde veniat auxilium nobis (*Psal. cxx*). Judica causam nostram, qui solus Pater orphanorum, et iudex viduarum es, et iudicium facis injuriam patientibus (*Psal. cxlv*). » Ego quidem, si domino meo, cum sum labiis incircumcisus et corde, loqui audeo, per eum cujus causam agitis vos obtestor, ut vos a solo bonæ conscientiæ nullus unquam turbo deficiat. Nec moleste feratis quod quasi privatus vitam agitis, olim frequentia clientelæ circumseptam. Quæcumque mundus irrogat, ipso altior sustinete, imo despiciate; in omnibus gratias agite Deo, cujus misericordia vos ad præsens a tumultu sæculari segregavit, ut vel modicum tempus in contemplatione ducatis et quiete, et cum Maria, quæ *optimam partem elegit*, ad pedes ejus *sedens verbum ejus audistis* (*Luc. x*). Supplico, Pater et domine, ut de salute vestra, sine qua nihil mihi jucundum in vita, et de statu vestro, cujus incolumitas sufficit ad meam, servum vestrum certificetis, et vestræ scripto beatitudinis consolari dignemini, ut consolatione vestra paupertatem meam æstimem divitias. Charissime Pater et domine, bene valeat.

XXXVII.

AD EUMDEM.

Domino et Patri suo charissimo THOMÆ, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, ERNULFUS fidelium ejus minimus, in spiritu fortitudinis scientiæ consilio regi.

In otio laborioso constitutus, nullum aptius credidi mihi remedium fore quam vobis, Pater, aliqua scriptitando tanquam præsentis loqui, qui tamen jugi meditatione, dilectione singulari præsens, totum mei cordis hospitium merito vindicastis. Placeat igitur serenitati vestræ a seriis ad nostras nœmias ad horam converti, et his pro me scriptis paululum temporis indulgere, qui pro vobis innumera alia legenda (utinam tam efficaciter quam diligenter!) conscripsi. Sed nec æstimet quisquam hæc de curiositatis superfluo vane procedere, quæ et sollicitudo filialis de statu Patris optans instrui dicat, et propriæ necessitatis causa suggerit, non minimum suo patrono saltem exposita reportatura solatium. Laboriosum, inquam, mihi est otium, quod et gravioribus animum molestiis pulsat, quo minor rebus gerendis materia subeat, et rarior negotiandi me excitat occasio, ut cum propheta merito dicam: *Ecce in pace ista amaritudo mea amarissima* (*Isa. xxxviii*). In ipso etenim, ut ita dicam, actionum silentio familiari quadam inquietudine tumultus suboritur cogitationum, longe multiplicius occupans, infestius distrahens, altius evertens, præsertim cum

A mihi ipsi contrarius positus sim, et velut in partes divisus, illud in me sapientis experiar, quia nulla pugna graviter quam illa in qua idem qui vincit vincitur. Hinc me præteritæ felicitatis urit memoria. Summum enim infelicitatis genus est fuisse felicem. Hinc præsentis adversitatis non tam premi augustia quam rubor confundit, ob quam et fratres mei elongaverunt se a me, et noti mei, quasi alieni, recesserunt a me. Quodque gravius est, *facti sumus opprobrium vicinis nostris*, judicantibus ad oculum, *subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt* (*Psal. lxxviii*). Noverat hoc, qui dixit:

*Non habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit.*

(JUVEN., sat. 3, vers. 152).

B Ad exaggerandam demum tantæ confusionis ignominiam opponitur eorum non solum impunitas, verum et gloria, qui hujus turbationis vel actores extiterunt vel incentores insultantium nobis, et quasi dicentium: « *Hi sunt, qui suam justitiam statuere volentes, justitiæ regis noluerunt esse subjecti* (*Rom. x*). Propterea dati sunt in captivitatem, et possessiones eorum in manus inimici. » Ob quos mundanæ protervitatis motus sub æquitatis normam redigendos, cum veterum auctoritas exquisitissimis assertionibus multimodo labore desudaverit, clementiæ arguendus esset, si quis eorum rationibus vel auderet refragari, imo vel approbare detractaret. Verumtamen cum ad ipsum passionis dolorem recurritur, sensus præponderat auditui, sensualitas præjudicat rationi, et sic aut incurritur tedium vitæ, ut signipotens ille prophetarum eximius clamat: *Obsecro, Domine, tolle animam meam* (*Nam. xi*). Aut boni propositi via forte describitur, ut et David, vir secundum cor Domini, dicat: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns* (*Psal. lxxii*). Quod si in his et aliis viridibus lignis, utpote secus aquarum decursum plantatis (*Psal. i*), abundantia videlicet Spiritus sancti gratia debriatis, hujus confusionis vices aliquantulæ turbationis causam cernimus extitisse, Jesu bone! in nobis aridis, vel, ut verius dicam, putridis quid fiet, quibus illa fontis æterni vena tot saxorum obstruitur oppositione quot peccatorum ponderibus aggravamur? Nam, etsi magnam ex Scripturæ sacræ lectione, velut David in cithara psallens, Christi in nobis consolationem operetur, cum tamen ab ea vel vacare necessario cogimur, vel torpere negligenter, quasi cithara reticet, et spiritus nequam, quem carnalem sensum non incongrue dicimus, sumi Saul, id est concupiscentiam nostram, superbia cæterisque vitiis deditam rursus exagitat, nec extirpari facile est ad plenum, quod tam crebris assultibus repullulat redivivum. In hac sane justissimi Creatoris area, multa confusæ miror, et conqueror accidere, in qua libertas servire videtur, fortitudo succumbere, servitus dominari, et postremo vilissima pedissequarum, nec minimæ virtutum

respectu digna, fortunam dico, ipsi reginæ justitiæ A
potenter imperat, vim infert, injurias irrogat, tor-
menta multiplicat, proprium ejus, quod est unicui-
que suum reddere, quantum in ipsa est, evacuat,
et quodcumque sibi libitum est, in eam confidit, et
interrogat impune licitum, dum solventos ligat, li-
gandos solvit, nocentes exaltat, innocentes premit.
Suum quippe innocentia esse quis abnuat triumphalis-
præmium coronæ? Quid hæc, Deus bone, confusione
prodigosius? Quid hoc prodigio mirabilis est?
Quid hoc mirabili vel efficacius ad movendum, vel
innocentius ad subvertendum? Unde non immerito
illa sapientis lacrymosa conquestio: « Heu gravem
sortem, quoties iniquo additur sævo gladius ve-
neno. » Et Salomon: *Cum impii sumpserint prin-
cipatum, gemet populus* (Prov. xxviii). Ac ne forte in
affluentem, tritaque materia proluxa nimis evagetur
oratio, redenndum est ad cor. Et ne sermo sobrietatem
excedat, aut mens a scrupulosa quæstionum
crepidine in præcipitium devolvatur erroris, utro-
bique cavendum, ne forte in Creatorem velle refer-
dere videamur, quod ex nostra in nobis minus est
infirmitate, sub cuius oculis nullus motus temera-
rius, nullus eventus fortuitus, quoniam in sapientia
cuncta disponit ab æterno provisæ (Sap. i). Quæ
perfecto rerum dispositio non ideo minus ordinata,
quia causa ejus nobis incognita, imo eo majori pro-
sequenda fidei pietate, quo ab humanæ rationis
cognitione remotior. *Judicia Dei abyssus multa*
(Psal. xxxv), quæ solus ille novit, qui abyssos in-
tuetur, et sedet super cherubin. Tandem a gene-
ralitate ad id quod me specialiter contingit, descen-
dendum est, et de ea sorte, quæ me cæterosque
nostros pariter involvit, conquerendum. Sed frustra,
quia nec casus noster sublevantem invenit, nec
querela consolantem ex omnibus charis nostris,
fortior in me de die in diem tribulationum tem-
pestatis insurgit, et aliquid calamitati meæ super-
addidit hodierna, quod non habuit hesternæ, et de
crastina vereor, ne et ipsa fiat hodierna deterior.
Dominus Rothomagensis aggravavit manum suam
super me, quia vos in persecutores nostros justa
animadversione vestram aggravastis. Illud tantillum
beneficii, quod anno præterito mihi gratis promi-
serat, in præsentem negat. Gratis dico pro tempore, D
licet mihi debitum pro ratione. Temporalis principis,
quam timet, præterdit offensam, qui potius æterni
Judicis cuncta cernentis attendere debuisset sen-
tentiam: *Deo potius obediendum quam hominibus*
(Act. v). Et illud: *Mihi vindictam, et ego retribuam,*
dicit Dominus (Rom. xii). Et fortasse in his om-
nibus nulla posset ratione dolor mitigari, neque
enim dedit mihi Deus cor lapideum, ut percussus
non sentiam, attritus non doleam, nisi et inprimis
me digna facis recipere, et peccata mea multa gra-
viora meruisse cognoscerem, et ad vos, Pater sanctis-
sime, respectum haberem, qui voluntarie sustinetis;
quod ego coactus sum in merito, quod ego meritis.
De cuius plenitudine totum mihi defluerat, quod in

præsentem vi lehar habere. Ad cuius potentia gloriam
nec ipsi potentes poterant, nec ipsi sapientes nove-
rant aspirare. Sane Pater, quia univæsa hæc tan-
quam nihil habentes in Christo posselistis, qui
corde eorum affluentia nullatenus apposito, ea pro
Christo ingruntē necessitate fortiter abiecitistis.
Etenim iterum: Joseph in manu mulieris impudicæ
pallium reliquit (*Gen. xxxix*), *adolescens rejecta*
sindone nudus profugit a persecutoribus Christi
(*Marc. xiv*), dum vos prælegistis, abiecitistis, ut di-
ctum est, rerum et moralium sarcinulis, quasi qui-
busdam ad iter vestrum impedimentis, nudus et
expeditus crucem vestram tollere, Christum sequi,
in domo Dei abiectus esse, quam cum sæculo
gloriarī, et in tabernaculis peccatorum habitare.
Ita ut illud propheticum et evangelicum in auribus
meis proclamare non tam ore quam opere videamini:
Mihi autem adherere Deo bonum est, ponere
in Domino spem meam (Psal. lxxii). *Et quid*
prodest homini, si mundum univæsum lucretur, ani-
ma autem suæ detrimentum patiat (*Math. xvi*.)
Hic est serpens æneus, ad quem tentationibus velut
serpentibus vulneratus, respectum habeo. Hæc est
petra, ad quam curarum aculeis obsitus velut spi-
nosus erinaceus spero refugium. Petra enim refu-
gium erinaceis. Alioquin vivus absorptus inter
mortuos, desperatos scilicet, qui Deum non lau-
dant, habitassem. Deputatus essem cum his qui in
inferno sunt. Respiciens sui ad adiutorium homi-
num, et non est. Vere *maledictus homo, qui confi-*
dit in homine, et qui ponit carnem brachium suum
(*Jer. xvii*). Superest igitur, ut in eum solum respi-
ciamus, cui soli derelictus est pauper, qui solus
laborem considerat et dolorem (Psal. ix). De cæ-
tero unum est, Pater, ut salva pace vestra loquar,
quod omni tribulatione gravius sustineo, impatientis
porto, vehementius doleo, quod, cum sæpissime
nuntios vestros discurrētes videam, nec litteras
visitationis, nec saltem verba salutationis per ipsos
ex parte vestra recipiam. Status vester adeo mihi
est absconditus, ac si nunquam a vobis visus, vel,
quod Deus avertat, vobis essem invisus, nec de
vobis mihi scire datur aliquid, quod non publica-
verit fama, ut tunc demum mihi novum adveniat,
cum apud alios fuerit antiquatum. Mementote,
Pater, quia ego sum, qui vobiscum pondus diei et
æterni sustinui (*Math. xx*). Novit Deus, quod totis
viribus in conscientia pura vobis adfui: utinam
tam discrete quam devote, tam feliciter quam fide-
liter! Alii, fere quotquot vobiscum sunt, in labores
meos introierunt, letantur præsentia vestra, refi-
ciuntur verbo, eriguntur exemplo, nec invidio. Non
rogo temporale subsidium, quia sufficit mihi pau-
peritas mea. Non quæro, nisi ut invocetur tantum-
modo nomen vestrum super me et gratia vestra
securus vivam, quæ hac tempestate mihi super au-
rum et lapidem pretiosum multum desiderabilior et
dulcior super mel et favum. Liceat mihi saltem per
internuntium audire, quod aliis videre datur, ut

vel afflicto Domino meo condoleam, vel consolationis et spei, si qua est, particeps existam : Sicut et ærumnæ, sic et laboris (*II Cor. xi*). Me sæpius ad vos ire volentem revocat, Deus scit, non tam itineris difficultas, quam ne his, apud quos utcumque sustentamini, oneri sim, cum magis vobis expediat paucis esse contentum, quam tumultu circumstrepentium inquietari. Agite ergo, Pater, agite constanter; quia non inchoanti, sed perficienti corona debetur. Juxta illud: « Finis, non pugna coronat. » A sacrificio vestro cum Abraham aves abigens usque in vesperum, ne laborem vestrum volatilis gloria tollat, ne quando dicat inimicus vester: *Prævalui adversus eum (Psal. xii)*. Omnia opera vestra referatis ad Deum, ut benedictionem mereamini, quia *beatus qui tenebit et allidet pavilos suos ad petram (Psal. cxxxvi)*, id est ad Christum opera sua referet, et in ipso probabit, qui est *lapis offensionis et petra scandalii (I Petr. i)*. Ne credatis omni spiritui, sed prius probate utrum ex Deo sint. Sermo jactantiæ, actus præceps, procul sint a vobis. Cum summa gravitate, et in consilio omnia faciatis, ut modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et sic in eo vincetis, qui ait: *Confidite, ego vici mundum (Joan. xvi)*. Quod ipse vobis concedat, qui omnia potest, cujus causam agitis, Jesus Christus Dominus noster, charissime Pater et domine. Bene valete.

XXXVIII.

AD LUDOVICUM REGEM FRANCIE.

Charissimo domino suo Ludovico, regi Francorum, Arnulfus Lexoviensis Ecclesie humilis minister, salutem et devotum cum omni devotione obsequium.

Lætificavit animam meam lator præsentium gaudio diu desiderato, gaudio quod tam nos quam cæteri fideles regni Francorum longis suspiravimus desideris; et nunc crebris exultationibus suscipimus adimpletum. Visitavit Deus plebem suam, totique regno Francorum misericordie sue viscera patefecit, dum et certum vobis hæredem instituit, et justum universis regni Francorum primatibus dominum ordinavit. Nullus enim erit adeo superbus aut contumax, qui illi debitum famulatum detrectet impendere, quem de carne vestra ad regni noverit gubernacula procreatum. Conservet omnipotens Deus personam vestram, regnum stabiliat, sobolemque vestram vobis et nobis in tempora multiplicet longiora. Cæterum pro latore præsentium Bernardo supplicamus, quatenus ad id quod dominus suus ei legaverat obtinendum, nostras sibi preces sentiat profuturas.

XXXIX.

AD ARNALDUM PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

Quod aliquid a vobis censeo postulandum, cum petitionis honestas, tum vestre benignitatis intuitus, non præcedentium facit confidentia meritorum. Verum si operis exhibitio non præcessit, paulo minus tamen sibi videtur meruisse devotio, quæ ad omnia si occasio processisset, promptam se semper

A exstitisse cognoscit. In omnibus enim non tam requirenda sunt opera, quam affectus, nec adeo quid feceris requirendum est, quantum qua feceris voluntate. Sic est: intentio operi nomen imponit, trahitque factum ipsum potius de animi qualitate substantiam, quam de beneficii quantitate. Inde est quod pro magistro Meschino amico et antiquo sodali nostro, preces vestre porrigo sanctitati, ut veteri si quis est animi rancore deposito, exoratum vos necreat invenire super petitione illa, super qua litteris etiam apostolicis instructus Pictaviensi Ecclesie supplicabit. Promisit mihi quoniam ex hoc nunc vestro se totum tanquam magistri et patris mancipabit obsequio, ut si quid de præterito negligentius, vel inconsultius actum est, futuri temporis officia recompensent.

XL.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Dominus Reniba Aurelianensis amicus noster est, mutuisque obsequiis plurimum nobis invicem sumus charitate conjuncti. Inde est quod nostris ad præsens apud majestatem vestram precibus petitis adjuvari, ea nimirum fiducia, quia novit quod vota nostra apud benignitatem vestram desideratum crebrius consequuntur effectum. Privavit cum sententia vestra præcentoria, quam habebat pro delicto quodam, quod, sicut ipse asserit, non de malitia qualibet, sed de sola simplicitate commisit. Existimavit enim factum illud ad tenorem juramenti publici non spectare, neque se religionem credidit excedere sacramenti, si non communicabat aliis quod singulariter de sola ipsius voluntate pendebat. Conventus autem a fratribus non restitit improbe, nec superbe respondit, sed statim errorem suum, si tamen error erat, ad publicam voluit corrigere voluntatem. In quo si certum est nec præcessisse malitiam, nec superbiam successisse delicti quantitas sine clementie non excedit, poteritque ex hoc nunc Romani pontificis misericordia subvenire, in qua nobis divina bonitas et remedium salutare constituit, et refugium singulare. Siquidem quantum ad culpam satis vindictatum est, quia homini verecundo ad majorem poenam confusio, quam magna etiam detrimenta procelit. Porro cum ei ad veniam simplicitas, nihilominus ad gratiam devotio suffragatur, quia verum est ipsum semper Romanæ Ecclesie secundum facultatem suam humilibus obsequiis inseruisse. Pro omnibus itaque quæ prædicta sunt fiducialiter accedimus ad rogandum, et quia gloriosum nobis erit tantum a dignatione vestra beneficium impetrasse, et jucundum aliquod consolationis amico in tanta amaritudine perquisisse.

XLI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Quibus periculis exponere, quibus impendere laboribus personam meam destinaverim, ut merer ad sublimitatis vestre venire conspectum, noverunt hi qui prociuctum meum ad terras peragrandas,

et maria pariter exploranda viderunt. Iturus eram, sed iter meum divulgato fama præcessit indicio, ut facile mihi possent insidiæ præparari. Ego enim homo sum cui celebrem multæ causæ contulere notitiam, et cui apud hostes Ecclesiæ plurimam zelus justitiæ contraxit invidiam, sibi que crederent successisse, si in persona mea et malignitati suæ satisfacere et vestram possent offendere majestatem. Retinuit itaque me rex noster, qui mea quidem voluntate præcedente mittebat, negotiaque sua partim distulit, partim minoribus nuntiis perferenda commisit. Intra pectus itaque meum major anhelantis desiderii fervor exæstuat, dilationem hanc quasi vulnerati cordis affectione deplorans, quod pedes vestros amplecti, et serenitatem vestram mihi non datur oculis præsentibus intueri. Facio interim quod possum, et me totum honori et utilitati Ecclesiæ, quoties occasio refulget, impendo, tanta siquidem voluntate, ut a plerisque de immodestia videar arguendus. Animo enim diligenti nihil satis est, neque magna devotio cujuslibet operis exhibitione placatur, sed suos semper in anteriora conatus extendit, hoc vobis apud me studium, hæc continui laboris instantia, hic irrevocabilis perseverantiæ vivit affectus.

XLII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Est quiddam in quo majestatis apud vos reus inveniar, nisi vestram fidelibus indicis præmunero sanctitatem. Habuit Ecclesia Sagiensis episcopus, cui me fraterni sanguinis necessitudo conjunxit, sed arctius gratia beneficentiæ liberalis astrinxit: hic cum prædictam Ecclesiam suscepisset, magnam temporalibus curam, majorem spiritualibus homo sanctus impendit. Ipsam igitur thesauris ornatam, instructam ædificiis, possessionibus reddidit ampliatam, adeo quod pro xiii canonicis quos sæculares appellant, ipsisque pauperibus, moriens ibidem xxxvi canonicos regulares cum omni ædificiorum sufficientia, et reddituum copia dereliquit. Cumque eam in temporalibus nobilem reddidisset, in spiritualibus semper nobiliorem studuit exhibere, vir magnificus et omni sanctitate laudabilis, cui nec sanctitatis magnificentiam tolleret, nec magnificentia sanctitatem. Quod bonum a prædecessoribus vestris, viris apostolicis, Honorio primum, postmodum Innocentio, denique Eugenio et Adriano cœptum est et firmatum, præcedente siquidem gloriosissimi regis Anglorum Henrici devotione, qui magna (34) ob eandem causam ecclesiæ bona contulit et præcepti regalis validum in perpetuum munimine roboravit. Cumque res hæc a prædicto viro religiosissimo Honorio traxisset initium, ab irreparabili viro Innocentio meruit incrementum, cujus auctoritate prædictus episcopus electus ab ecclesia Sancti Victoris Parisiensis personas accepit, qua-

rum sanctitas et prudentia suis meritis tantæ rei posset initia consecrare. Quorum studiis tantum inter varias tribulationes sanctum opus excrevit, ut inter omnes Gallicanas ecclesia illa cœperit de nobilioribus illius ordinis æstimari, si quis circa eos hospitalitatis gratiam vel ordinis vellet attendere disciplinam. Porro ne qua posset oriri sæcularitatis in posterum revocandæ suspicio, et quia potior fructus poterat de regularium administratione sperari, statutum est et Romanæ Ecclesiæ nihilominus auctoritate firmatum, quod in regulares personas sicut præbendæ, ita et archidiaconatus, et omnium rerum tam potestas quam administratio conferretur, ita nimirum, ut omnes obventiones deberent in commune referri, ne cupiditati daretur occasio, si eas liceret privatis usibus applicare. Quod a teo verum est ut, defuncto saepe dicto episcopo, eum qui successit episcopo sapa Ecclesia Romana nulla ratione permiserit, donec eumdem ordinem in propria persona professus est, et quod ipsum in Ecclesia fide bona servaret juramento corporaliter interveniente firmavit. Tantus siquidem favor religionis exsistit apud eam, ne statuæ aureæ, quod absit! caput æneum ipsius opificio diceretur affixum. Verum episcopus iste qui ad præsens, Domino permittente, successit, detestabilem concepisse prædicatur affectum, scilicet plantationem hanc penitus evellendi destruendique bonum, quod fidelium devotio, quod auctoritas principum, quod sanctorum religio, quod Ecclesiæ Romanæ privilegia duraturo in perpetuum anathemate firmaverunt. Quod si totum a discretionem vestra non poterit impetrare, archidiaconatus saltem ad sæculares studebit revocare personas, scilicet ut habeat carnalis affectio quod nepotibus tribuat et propinquis. Sed hunc ipsum pietatis specie palliabit affectum, dicturus ecclesiam illam idoneas non habere personas, quæ talibus sufficere probentur officiis, tanquam si sanctæ simplicitati prævalere debeat sæcularis astutia, aut de ecclesia Sancti Victoris, aut Sancti Rufi, vel aliis similibus personæ non possint auctoritate vestra ad hæc officia dispensanda transferri. Et ego quidem Ecclesiæ illius archidiaconus exstiti, ipsiusque beneficiis educatus sum, ipsius institutionibus eruditus, justumque est ipsius me semper detrimentis occurrere et utilitatibus debita diligentia providere. Sed et bonum quod tanto domini et fratris mei labore contractum est, humeris meis sustinendum memoria fraternæ charitatis imponit, propter quod inter me et episcopum loci illius cum domesticus noster exstiterit, multisque a me beneficiis sit præventus, noviter est oborta discordia, quia fratrum illorum injurias sustinere non poteram, eique ad ordinis subversionem, opem et consilium non præstabam. Unde illum et eos qui cum ipso sunt tanquam adversarios nostros et manifestos hostes sapienter accipite, quoniam ultrices lin-

(34) R. om. magna.

græ neque fidem, neque factem promerentur auditum. Quod si forte preces aliquæ super hac causa vobis porrectæ sunt, secure tanquam subreptitias æstimate, aequè necesse est Ecclesiam aliquod propter eas pati dispendium, quoniam ad conservandam vobis fidem et gratiam ejus a quo missæ sunt, satis erit absque omni offensa si in propriis postulationibus fuerit exauditus. Ad summam loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (*Gen. xviii*). Jucundum sit ei eloquium meum, ut piæ postulatio voluntatis optati gratiam consequatur effectus. Domine, personam vestram publica commendat opinio, animosque et aures omnium operum vestrorum expectatio curiosa suspendit dum malignam i materiam venatur iniquitas, et gloriæ nominis vestro devotio fidelis inquirat. Absit igitur a vobis ut prædecessorum vestrorum sancta plantatio vestris convellatur manibus, vestris viribus extirpetur! Absit ut per vos tot Romanorum pontificum anathemata ducantur in irritum! Absit ut per eos remota sæcularitas auctoritatis vestræ sententia revocetur!

XLIII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Regressus ab Anglia ad pedes vestræ beatitudinis amplectendos debui cucurrisse sed expectanda fuit occasio, qua me magis traxisse necessitas videretur, quam devotio perduxisset. Animus siquidem principis nostri aliquantulum ab ea, qua sanctitatem vestram olim complexus est, charitate descivit, adeo ut inter familiares suos quandoque conquestus sit se minorem in vobis quam speraverat gratiam invenisse. At in opportunitatibus suis vos esse difficilem, in postulationibus scrupulosum, acceptos vobis esse et jugiter in Curia demorari quosdam, qui mendaciis suis gloriæ regni serenitatis offuscant.

Convenire siquidem ad apostolicam sedem ex multis partibus multos, quorum aures illi præva veneno malignitatis inficiunt, ut sic opinionem ejus quasi transmissa ad omnes gentes delatione denigrent. Furtive quidem id agi, ut iniquitatis operante mysterio quanto magis res silentio premeunda dicitur, tanto diffundatur in plures, quantoque secretius agitur, tanto sit efficacior ad nocendum. Non tamen arbitratur id de vestra conscientia vel voluntate procedere, sed eis de diuturna apud vos commoratione paratur occasio, et audaciam comparat assiduitas impunita fallendi. Addit impetratu facile quidquid ab ejus æmulis imploratur, vota autem ejus exquisita subtilitate discuti, vel tardiosa dilatione suspendi. Si quos ergo de suis viros auctoritatis loquor ad presentiam vestram venire contingat, hi qui familiariter ei assistunt, incertum suspicionis malum (35), fallaci statim adulatione confirmant. Consuevit enim illud hominum genus de minimis maxima fabricare, et sicut

(35) B., in malum.

PATROL. CCI.

A inter eos nulla fides est, sic nullus veræ charitatis affectus; uniuscujusque studium est, alium quibus potest modis excludere, ut solitariae sibi familiaritatis privilegium gaudeat acquisisse. Accessurum sibi putant quidquid alii fuerit derogatum, proventusque suos reputant aliorum semper utilitatibus obviare. Ego igitur qui quantum damnoosa sit suspicatio principum, licet innocens, frequentibus detrimentis agnovi, occasionem censui postulandam, qua vel ab eo sicut quandoque mitterer, vel aliqua me trahere necessitatis instantia videretur. Quæ quia differebatur nihil enim onerosum mihi vestræ gratia benignitatis imponit, mittendum duxi, ut diligentis absentiam legatio supplicat, quæ bene meritæ majestati vestræ devotionem meam, tam viva voce quam litteris repræsentet. Vester sum sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam verna quam filius, cujus me assidue reminiscor exhilaratum gratia, præventum beneficiis, honoribus ampliatum. Nihil unquam par tantæ dignationi referam, nihil dignum tot meritis exhibebo, sed etiam non debitorem operis exhibitio, perfecta tamen charitas consummatæ devotionis absolvit.

XLIV.

AD GILBERTUM LONDONIENSEM EPISCOPUM.

Lator presentium amicus noster est, nostrisque petit precibus apud vos adjuvari, eoque instantem, quia confidit quod preces nostræ apud charitatem vestram utilem sine difficultate sortiantur effectum. Gaudet quod amatori justitiæ veritatis sit delegata cognitio, quod precum nostrorum suffragio munus accedit, ut in proventum ejus apud vos sincera fraternæ religio charitati concurrat. Licet autem pluralitas instrumentorum viam possit aperire iudicio, omnem tamen absolvit testimonii numerositas et veritas notoria quæstionem, desertaque provocatio motum iudicis excitabit, quam scilicet adversarius hujus censuit opponendam, eo quidem astu, ut ei vacaret affectatam rapinam in bona pauperis licentius exercere. Verum quid in malæ fidei possessorem sine titulo, super principali causa; quid in desertiorem appellationis super sumptibus et expensis decernendum sit, vestra peritia non ignorat: ne scilicet vis aut dolus impunita prætereant, vel immeritum patiat innocentia detrimentum. Porro negotium vobis in expedito Romani pontificis collocavit auctoritas, sublato nimirum appellationis obstaculo, in quo sibi calumniatores plerumque occasionem vexandi constituunt, et refugium evadendi. Nunc enim parebit vobis, licet invita, quasi quibusdam terminis circumscripta malignitas, cum nec ad præsens forum nostrum possit excedere, nec severitatis vestræ sententiam declinare. Valete.

XLV.

AD ABBATEM CRISTANENSEM.

Quartus decimus mensis agitur, vel fortassis exactus est, ex quo ad aliud regnum et transma-

rinas regiones a monasterio tuo sine episcopi tui A benedictione et conscientia discessisti. Quanta autem interim idem monasterium in spiritalibus et temporalibus detrimenta perpassum sit, et fratres sentiunt, et tota regio protestatur. Nuntiatur vero nobis te in Anglia nihil nisi lites et calumnias exercere, et cum gravi monasterii tui sumptu, sine utili causa totam disquirere regionem. Super quo revocandum te duximus et in virtute obedientiae injungendum, ut infra Kal. Augusti dispositis rebus illis utiliter, ad monasterium revertaris, nisi vel infirmitate, vel tempestate marina fueris impeditus. Nosse etenim debes quod propensior cura animabus est impendenda quam rebus. Ideoque nisi infra diem assignatam veneris, nos tibi mandatum mittere severius oportebit.

XLVI.

AD WALTERUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

Quærimoniam quam ex litteris, quas mihi a vobis novissime destinatas accepi, gratam admodum habui, quia magis excitat gratiam, quam delictum arguere videbatur. Questus enim estis post aliquot epistolas vestras, nullum vos a nobis accepisse rescriptum, et nos devotionem vestram inter cæteros non nisi verbis communibus salutasse. In quo intellexi quod benignitas vestra multo desiderio ad complexum nobis mutuæ charitatis occurrit, quod ego multis quæsisse studiis, multis debueram obsequiis redemisse. Et fecissem, nisi occasionem mihi contulisset (36) absentia, quæ mihi semper hæctenus optatum vestræ serenitatis invidit aspectum. Magnum erat mihi, si præsens in oculis vestris gratiam invenissem. Majus est quod eam mihi ultro usque ad Occidentis novissima destinatis. Pulchrum sane et prædicandæ liberalitatis officium, nullis impensum meritis, nullis redemptum precibus, nullis beneficiis comparatum. Nihil in eo est quod beneficii minuat majestatem. Apud alios siquidem actus meræ liberalitatis evannit, sed ubique intercontrahentes animos negotium geritur, dum spes creditrix et debetrix gratiæ res compensant. Magnum tamen est hodie, si quis amicorum meritis pari præmiorum compensatione respondeat, majus est omne meritum animi magnitudine prævenire. Prævenistis autem me, vestrumque tantæ dignationis æstimatione fecistis, per quam mihi iudicium existimationis vestræ, et dilectionis exhibetis affectum. Multa igitur mihi de iudicio existimationis vestræ crescit elatio, multa de confidentia gratiæ securitas ad omnes præparatur eventus. Magnum siquidem est iudicium simul et gratiam meruisse prudentis, cum alterum illustret ad gloriam, alterum proficiat ad proventum. Quid ergo? Quid retribuam Domino meo pro his quæ attribuit mihi? (*Psal.* cxv.) Nempe totum devotionis affectum, quo nihil majus offerri, nihil impendi gratius, nihil potest pretiosius æstimari. Ille etenim impenso to-

(36) B., tulisset.

tum impenditur, quidquid vel animus cogitando, vel operando corpus vel facultates conferunt erogando. Hoc igitur apud vos iudicium mihi perseveret et gratia: Vobis nihilominus apud me promissæ devotionis non tepescet affectus, ut scilicet alter in alterius opportunitatibus monitore non egeat, sed zelum charitatis alternæ communicati officii probet effectus.

XLVII.

AD EPISCOPUM ENGOLISMENSEM.

Lator præsentium filium minorem eunti ad scholas avunculo commuendavit, ratus quod ipsum ad propensioem pueri curam propinqui gratia sanguinis inclinaret.

Ille vero his quæ ad exhibitionem pueri comparata fuerant, profusius erogatis, puerum ipsum cui-dam clerico nomine pignoris obligavit, licet contractus ejusmodi nec de jure teneret, nec bonis etiam moribus conveniret. Libera siquidem persona sine proprio consensu non potuit obligari, puerumque id ætatis consentire non posse, vestra peritia non ignorat. Cæterum non tantum sortis, sed etiam usurarum nomine retinetur, factumque tam enorme non a sæculari persona, sed a clerico quodam, ipsoque domestico vestro, vel domestici filio fieri prædicatur. Mirantur qui audiunt hæc a vobis inter ipsa sancti episcopatus vestri primordia sustineri, quæ nec justitiæ rigor incorrupta relinquere, nec impunita debuit severitas ecclesiastica præterire. Clericus etenim vester manifeste de plagio confitetur, sed et usuras quas detestatur Ecclesia nihilominus impudenter exposcit. Quod si usuras, quoniam odiosæ sunt, in sumptum exhibitionis impensæ puero malignitas astuta convertit, respondemus ubi principalis obligatio sublata est, puerum de accessoriis non teneri, sed eum injuriarum competere potius actionem, quod ingenuum puerum, liberalibus artibus applicandum, subductum patri, propositis non permiserit officis applicari. Denique ego ovem meam a vobis, tanquam a iudice, adversus contentem de criminibus instanter exposco, vobisque providendum est, ut circa hoc vobis sinceritas famæ, non charitas fraternitatis, puero debitæ pietatis conservetur affectus, quoniam si reum per culpam vestram, quod absit! contingat elabi, nos a reo fortassis in iudicem actione subsidiaria convertemur. Quod si non ulciscendum delictum hoc, sed inter eos mansuetudo vestra potius decreverit componendum, patri jurato, quoniam vir bonæ opinionis est, fides indubitata poterit adhiberi.

XLVIII.

AD ARNALDUM BONEVALLENSIS ABBATEM.

Litteræ quas novissimas vestra mihi charitas destinavit, apud eum qui perferendas acceperat aliquandiu substiterunt. Unde factum est ut eas non profecturi, nec proficiscentis acceperim, sed profecti: quem nec reabutare possem, nec si quid

concepissem animo remandare. Feci ergo quod potui; holocaustum obtuli pro vobis medullatum (*Psal. Lxv*), quod sua nimirum pinguedine complaceret, ipsamque oblationem devotus impinguaret offerentis affectus. Holocaustum, inquam, obtuli medullatum, in quo scilicet medullam divinitatis corporea species obumbraret, procedensque de Intimi cordis medullis oratio suam sacrificio contineret melodiam: hic enim ille vitulus saginatus est (*Prov. xv*), hic mons ille coagulatus et pinguis (*Psal. Lxvii*); hic Christus ille unctus oleo exultationis præ participibus suis, de cujus plenitudine licet omnes acceperint, ipsa tamen effusio non minuit effundentem. Nihil offerri pretiosius, nihil efficacius potest, nihil ei qui offert, vel ei pro quo offertur utilius, si dignitati sacrificii personarum indignitas non obsistit. Oportet enim offerentem puras manus inferre, ne quod impreciable est, omnique veneratione dignissimum, vel sub pretii recidat vilitatem, vel causis indignioribus expandatur. Oportet eum pro quo offertur fide recognoscere, charitate complecti, prosequi desiderio, totamque sibi in eo divinæ propitiationis fiduciam collocare. His autem concurrentibus utriusque partis versatur utilitas, ut qui pro aliis offerunt, pro se ipsis inveniantur offerre. Magnum sane, prædicandumque beneficium, quod erogatum alii proficit, ipsamque nihilominus adjuvat erogantem. Quocumque enim sacerdos effusa charitatis latitudine complectatur, totum simul omnium, totum uniuersusque est sigillatim, nec integritatem dividit communicatio plurium, nec soliditatem minuit participatio diversorum. Sic est: totus tibi Christus impenditur, totus mihi, totiusque in solidum te coheredem hæreditatis admittit, quam totam mihi nihilominus repromittit. Quod enim spirituale est, neque terminis circumscibitur, nec aliquibus angustiis coarctatur, nec impensum rarescit impendio, nec aliqua potest integritatis suæ detrimenta sentire. Totum itaque pro vobis obtuli, totum proventui meo nihilominus reservavi, cum scilicet utrique sic cessarit in salutem, ut et iter vestrum cum prosperitate dirigeret, et mihi gratiam divinæ propitiationis augetet.

XLIX.

AD ÆGIDIUM EBROICENSEM ELECTUM.

Benedictus Deus, qui ad episcopale vos vocat officium, et ad enera nostra pariter comportanda conducit. Gaudemus plane vestra ad honorem debitum merita promoveri; sed majore gaudio commovemur, quia sapientiam vestram ex hoc nunc totam scimus utilitatibus Ecclesiæ mancipari. Me vero commune gaudium justum est speciali lætitia celebrare, quia personam meam bonitas vestra speciali semper dilectione complexa est, et ego ad honoris vestri proventum totis semper desideriis anhelavi. Concurrerant siquidem hinc inde alterna mutæ charitatis officia cum alter non magis suis quam alterius

A optaret opportunitatibus inservire. Bene autem nobis in hac parte providentia divina consuluit, quod cum sapientiam vestram ad alias partes multorum desideria traherent, ipsa vos nostræ præsertim provinciæ reservavit. Justum sane est ejus vos potissimum obligari muneribus, ejus necessitatibus inservire, quæ vos suis aluit uberibus, suo fovit amplexu, suis honoribus ampliavit. Mihi vero benignius indulgentia divinæ propitiationis arrisit, quæ me ab amico nec diversitate professionis abjuncti, nec locorum distantia separavit: sed nos quasi contigua positione conjunctos, ad frequentes comparavit occursum, ut ad communicanda profusæ charitatis officia ipsa locorum occasio serviat, et propinquitati corporum nihilominus propinquitas respondeat animorum. Interim profusis desideriis et devotis orationibus arbitror insistendum, ut initia consecrationis vestræ divina benignitas felici secundet auspicio, et ad executionem episcopalis officii vos exuberantis gratiæ virtute confirmet.

L.

AD RICARDUM DE ALMAR., PRÆCENTOREM LINCOLNIENSEM.

Licet pro latore presentium A. vestræ præsens supplicaverim charitati, preces tamen censui litteris prosequendas, ut quantitatem desiderii mei tam vivæ vocis alloquium, quam litterarum instantia declararet. Sperat hic impetratis a me litteris, a vobis impetrasse quod postulat, quia quasi certus est preces meas apud dilectionem vestram optato nullatenus frustrandas effectum. Cumque solus charitatis affectus omnem possit inter nos formasse fiduciam, accedit tamen quod utilitatis vestræ detrimenta non quæro, quamvis gratia mea vestro judicio quælibet plurimo proventu dispendia recompenset. Facietis itaque cum hilaritate quod petitur, ut ipsa facilitate meriti quantitas augeatur, quia sæpius officii liberalis exhibitio creat vel firmat amicitia veritatem. Licet enim ipsa in sua simpliciter puritate consistat, tamen extrinseca frequenter accessione distrahitur, adeo ut injuriis irritata deficiat, et quasi delinita beneficiis convalescat. Porro, ipsa plerumque (37) beneficiis odia conquiescunt, et mirabili mutatione in contrarios vertuntur affectus. Siquidem necesse est diligas quem odisti, si eum ad meliorem affectum a pristina malitia transisse cognoveris, affectumque tuum aliena sibi formidabit affectio, ut semper diligentem diligas, et oderis odientem. Oportet igitur ut sibi invicem bene utriusque conscientia respondeat, ideoque ultro citroque absconditæ voluntatis argumenta procedant, quia operibus credendum esse ipsa nos evangelicæ doctrina veritatis instruxit. Semper diligentis animus ad alterius est quam ad sua vota propensior, et præveniri desiderium reputans tota semper festinat diligentia prævenire.

(37) B. om. plerumque.

LI

AD PAPAM ALEXANDRUM DE DISSOLUTIONE MONASTERII
GRISTANENSIS.

Est in episcopatu cui, Deo permittente, deservio, monasterium quoddam nomine Gristanense, quod aliquando suavitatis odorem circumquaque diffudit: sed in diebus abbatis istius merita diu laboravit infamia, sicut præsentes vidisse constat et remotos audisse. Nec enim infra domesticos parietes contineri scandala potuerunt, quæ procedente temeritatis audacia, publicis offerebantur aspectibus, et per ora publica personabant, quoniam fratres loci illius ab operibus ejusmodi nec timor Dei, nec hominum reverentia cohibebat. Quorum quanto major inmanitas exstitit, tanto latius celeriusque fama discurrente vulgata sunt, majoremque apud omnes contraxit offensam, quod palam tanta a sanctuario procedere malitia videretur. Siquidem nulla vel modica erat intrinsecus regularis observantia disciplina, minor extrinsecus exhibitio charitatis, quia nec hospites agnoscere consueverant, neque quidquam pauperibus impartire, sed ipsas etiam communis mensæ reliquias, ad impendendum privatis affectibus dissolutionis impudentia reservabat. Parva sunt hæc, sed ad sanguinem prorupit insaniam, ut a nulla specie criminis manus eorum servarentur immunes. Constat eos in claustris strictis invicem concurrisse cultellis, sicut cicatrices vix obductæ, et recentia quoque vulnera protestantur. Ac nisi de cultellis certam pugionem provida sustulisset antiquitas, sæpius usque ad alternas etiam mortes intemperantia desævissset. In monasterio ipso immersam aquæ frigidiori mulierem vis alioris exstinxit. Ut enim miracula facere crederentur, et quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes invitarent accessus, sanitatis remedia promittebant ei qui se incantatæ ab eis nescio quibus carminibus, aquæ septies sustineret immergi. Ægra itaque mulier aquæ glaciali frequenter immersa inter manus comprimantium monachorum congelata decessit, dum vim alioris ægritudo non sustinet, et profana religio naturam potius irritat ad perniciem, quam Dei misericordiam ad salutem. Ministrum coquinæ cum debitum pronus exsequeretur officium, quidam e monachis interfecit, quia dicebatur aliquando de nimia illius circa uxorem suam frequentia murmurasse. Cervicem itaque ipsius adacto totis viribus pistillo grandiore confregit, et innoxio sanguine pulmenta, quæ tam ipsi quam cæteris fratribus parabatur, aspersit. Super quibus cum ego sæpius abbatem charitate debita commonerem, nec enim sæverius cogere permittebar, dissimulandum potius quam distinctione monastica censuit occurrendum. Dedit itaque dissimulatio remissa fiduciam, qui sibi nihil non licere credebant quos nec ratio propria, nec aliena correptio refrenabat. Porro nulla abbati disciplinæ restabat auctoritas, quia etiam a reprobis

A eorum disciplina contemnitur, in quibus bene compositæ mentis opera non videntur. Augebat audaciam quod eis in claustris necessaria non dabantur, sed ad recompensationem subtractæ necessitatis liberior eis evagandi licentia laxabatur. Solent enim hujusmodi personæ patientius inopiam portare quam regulam, et a prælatis suis peccandi libertatem quantalibet (38) egestate mercantur.

Ad hæc, ut nulla eis effluendi deesset occasio, abbas sæpius quasi ad disponenda bona monasterii navigabat in Angliam, ubi sine consorte degens et iudice, gulæ et lateri, sicut dicebatur, indulgens, parum aliquid præter vagos discursus, et lites supervacuas exercebat. Ubi novissime per continuum fere biennium demoratus, episcopalis edicti necessitate reductus est, statumque monasterii deterioriorem satis quam reliquerat reversus invenit. Cumque statim cœpisset monachorum contentionebus infestari, festinantem redire prohibui, nisi ordinato monasterio prius mihi personas idoneas quæ curam gererent vicariæ sollicitudinis assignasset. Ipse vero episcopali, qua ei præmineo, auctoritate neglecta, et debito obedientiæ, de cuius exhibitione vinculo juratæ professionis tenetur astrictus, sine conscientia mea reversus est, nemine domi relicto qui sciret vel curam ordinis gerere, vel temporalia dispensare. Quod statim miserabiliter ipse rerum declaravit eventus: quia is quem procuratorem reliquerat, ebrius in refectorio super cœnam duos de fratribus cultello percussit, atque ab eis est incontinenter percuta, quam casus obtulit, interfectus. Quo facto veterum criminum renovata memoria, ab omnibus omnia quasi sub unum reducebantur aspectum, omnesque publicæ existimationis et famæ iudicio condemnati sunt, qui nullus erat quem nocentem non fecisset operatio vel consensus. Itaque ejicientes omnes plerique dixerunt, et personas novi ordinis penitus inducendas, ut et in istos vindicaret ejectio, et ordinis observantiam novorum institutio restauraret. Porro ego ejectis intersectoribus, quia sic tam ratio quam metus potentiæ sæcularis exegit, ad momentum quæ mihi visa sunt disponenda disposui, nec enim quidquam perpetuum constitui poterat, cum de nullo eorum satis bene vel fama vel conscientia responderet. Feci tamen quod potui donec fortiore consilio possit omnis plantatio, quam Pater cœles is non plantavit, avelli. Vestris hoc reservatur manibus, vestris erit viribus adimplendum, quia ei quod radices altius egit manus non prævalent imbecilles. Super quo si ad communia totius fere regionis vota respicitis, ii quos ad perpetuam dissolutionem par convictus, alternique consensus gratia fœderavit, segregandi sunt, et sigillatim per regularia monasteria dispergendi, ut occasione peccandi, quam de pravæ familiaritatis consortio quæsierunt, apud ignotos de divisione et diversitate conversationis amittant. Commune votum est, ipsique etiam principi complaceret,

in regulares canonicos monasterium transformari, ut ipsa species ordinis innovata, plenius omnem possit tollere vetustatem, et cætera exempli severitate monasteria terreamur. Sunt enim aliqua, quorum in tantam dissolutio prorupit audaciam, ut confusionem suam deprehensa etiam non agnoscat iniquitas, sed induratis frontibus semper obstinatio conualescit. Sic autem locus ille in statum dignioris ordinis exurgeret, et ubique semper quasi præsens esse apostolica severitas crederetur. Præterea provinciam nostram frequentibus monasteriis, ipsisque nobilibus certum est abundare, canonicas regulares paucas habet, ipsasque pauperimas, adeo ut ad quærendum ordinem illum plerumque nostrates oporteat ad regiones extraneas demigrare. Bonum itaque plerisque videretur, si paucitas monachorum dissoluta in multitudinem regularium exresceret clericorum, et collocatis utiliter eis qui ab institutione materna descivisse noscuntur, cæteri materno possent gremio contineri, ne tanquam ablactati ad ignotarum matrum severiores depellantur amplexus. Siquidem hoc factum in nocentes utilis vindicta procedet, quæ sublata corporibus peccandi licentia, totum ad salutem conferet animarum, et ad consecranda novellæ plantationis auspicia proniora favoris publici vota concurrent.

LII.

AD ABBATEM CRISTANENSEM

Quot scandala, quas detrimenta domui tuæ ex causa absentiarum tuarum provenerint, tua fraternitas non ignorat. Super quo cum rem ad nostram certum sit diligentiam pertinere, præcepimus te vagos cohilbere discursus, et debitas super gregem tibi commissum vigilias vigilare: nec ad remotas discedere regiones, nisi prius disposita domo personas nobis assignasses idoneas, quæ curam domus interim gerere possent, eique in spiritualibus et temporalibus utiliter providere. Tu vero neglecta episcopalis auctoritate mandati, imo tua et animarum tibi commissarum salute postposita, siue nostra conscientia discessisseti, nemine domi relicto, cujus res aut providentia dirigi posset aut diligentia gubernari. Unde, sicut ad tuam credimus notitiam pervenisse, tot in eodem loco postmodum probra commissa sunt, ut et regionem nostram scandalizatam esse constet, et monasterium turpiter infamatum. Per præsentia itaque scripta tibi mandamus, ut infra vicesimam diem post acceptionem præsentium litterarum, remota omni occasione redeas, nisi aut maris inclementia, aut corporali, quod absit! fueris infirmitate detentus. Alioquin ex ea die ab officio altaris et introitu omnium ecclesiarum, ea qua tibi præeminemus, te noveris auctoritate suspensum.

LIII.

AD LAURENTIUM WESTMONASTERIENSEM ABBATEM.

Pro Simone nostro gratias vestræ refero charitati, quia ipsum innatæ vobis bonitatis oculo respexistis, ipsique beneficium non temporale, sed in longiora duraturum tempora provida munificentia præstitistis.

A Magnum est quod ad horam subvenit indigenti, majus quod in dies annosque renascitur, quod ut sapius conferat frequenti revolutione denuo reformatur. Sane beneficium hoc non minuitur tempore, sed augetur, proventusque perseverantiam rediviva conservat industria largitatis. Multa simplicem donationem commoda prosequentur, totiesque donatum iri videbitur, quoties novi redeuntium fructuum manipuli congerentur. Majus etiam est jus aliquod donasse quam corpus: quoniam jura frequenti perceptione subnixta sunt, simplici vero traditione cunjunctibet corporis donatio consummatur. Jus delictis, ne citius munificentia vestra gratia præteriret, ut sicut apud vos virtutis non tepescit affectio, ita rogata in perpetuum liberalitatis vestrae beneficia convalerent. Præterea liberalitati prudentia discretionis accessit, quoniam ei dedistis, cujus vobis honestas, cujus industria, cujus sedulitas officiosa complacuit. Nec ignotæ personæ, nec inutili contulistis, si ei cujus merita præcesserant et sequentur, qui vobis animo et corpore ad cumulum gratiarum referat actiones, ut jure debeatis de exteriori fructu et conscientia testimonium gloriari. Ego tamen impensum quod fecistis potius mihi reputo, quia quod prius differebatur, ad prima statim intercessionis meæ verba concessum est, ut meam specialiter ex eo videremini gratiam affectasse. Sane major exstitit in exhibendo donatoris hilaritas, quam in accipiendo desiderium postulantis. Pulchrum sane et prædicandum beneficium, nulla suspensum dilatione, nullis redemptum precibus, nullis meritis comparatum. Nihil in eo fuit quod beneficii minueret majestatem. Prævenistis me qui omnes occasiones venari decreveram, ut vos impenso quolibet liberaliter officio prævenirem. Igitur me debitorem me magnificientia vestra constituit, ut ex hoc nunc solvere debeam, non donare, quia quod bene merenti rependitur, illustrari donationis nomine non meretur.

LIV.

AD DOMINUM HENRICUM BEMENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Philippum vestrum de Chaumont cum apud nos in Rothomagensi moraretur ecclesia, honesta conversatio notum nobis reddidit et acceptum. Accedebat ad gratiam quod in actibus ejus regii sanguinis excellentia refulgebat, dignamque tanta nobilitate liberalis prudentia formabat industriam, ut alios sicut genere, sic moribus excedere videretur. Traxit eum et desiderii nostris abstulit magnitudo vestra, ut propinquis genere fieret conversatione propinquior, vestrisque cujus totus est mancipatus obsequiis, apud magnificientiam vestram doctrinæ proventum faceret et fortunæ. Exsultavit igitur, et se in multis beneficentiam vestram sensisse gavisus est, tanto sane alacrior, quanto de primitiis gratiæ vestrae major poterat de futuro fiducia provenire. Interim tamen, sicut ipse lacrymose conqueritur, mota est adversus innocentiam ejus vestra serenitas, et a conceptis ape elongatus est aliquantulum amicus et proximus, nisi quia desperationem excludit sinceritas conscientia

et vestrae si quid admissum est humilis et devota A patientia disciplinae. Praelegit enim apud misericordiam vestram deprecationis partibus uti magis quam contentiosam excusationem litigiis instaurare: quia, sicut magnanimitas vestra superbiae cedere nescit, sic humilitati non sustinet obviare. Sane dum nobiscum esset, intellexit saepius quod plurimam nobis in oculis vestris gratiam bonitas divina contulerat, quae tanto praedicabilior est, quanto de gratuita liberalis animi vestri bonitate procedit. Preces itaque nostras de longinquo quaerendas censuit, ut eas possit nobis velut aliquod acceptabile munus offerre, quatenus nostra culpam ipsius, si qua est, intercessio redimat, et ad indulgentiam motum severitatis inclinet. Siquidem gloriosum erit vobis tantam apud majestatem vestram gratiam gratiae B plenitudinem invenisse, ut etiam a nobis in alios copiosae dilectionis vestrae redundet ubertas.

LV.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM. (*Post mortem beati Thomae.*)

Charissimo domino et Patri ALEXANDRO, Dei gratia catholicae Ecclesiae summo pontifici, ARNULFUS Lexoviensis Ecclesiae humilis minister, salutem et debitam cum omni dilectione obedientiam.

Cum apud regem nostrum pariter congregati de magnis Ecclesiae, regnique negotiis tractaturi crederemur, subitus nos de domino Cantuariensi rumor lamentabili moerore perfudit, adeo ut in momento securitas in stuporem et consultationes in suspiria verterentur. Per aliquos enim ab Anglia C revertentes certa relatione didicimus, quod quidam inimici ejus, crebris, ut aiebant, exacerbationibus ad iracundiam et amentiam provocati, temere in eum irruptione facta, quod sine dolore dicere non possumus nec debemus, personam ejus aggredi et trucidare crudeliter perstiterunt. Ad regis denique notitiam rumor infaustus quibusdam perferentibus penetravit: quoniam ei non licuit ignorare, quod ad ejus vindictam jure potestatis et gladii videbatur specialius pertinere. Qui statim in primis nefandi sermonis initiis ad omnia lamentationum et miserationum genera conversus, regiam prorsus majestatem quasi cilicio immutans et cinere, multo fortius amicum exhibuit, quam principem, stupens interdum et post stuporem ad gemitus acriores et acerbiores amaritudines revolutus. Tribus fere diebus conclusus in cubiculo, nec cibum capere, nec consolatores admittere sustinuit, sed maestitia perniciosiore voluntariam sibi perniciem indicere pertinaciter videbatur. Miserabilis erat malorum facies, et anxia vicissitudo dolorum, quoniam qui sacerdotem lamentabamur primum, de regis salute consequenter coepimus desperare, et in alterius nece miserabiliter utrumque credebamus interiisse. Porro querentibus amicis, et episcopis maxime, quod eum ad se redire non permetteret, respondit se metuere ne sceleris auctores et complices veteris rancoris confidentia impunitatem sibi

criminis promississent: licet ipse novas inimicitias recentibus injuriis et frequentibus maleficiis compararet, arbitrari se nominis sui famam et gloriam maledictis aemulorum respergi posse, et confingi id ex ejus conscientia processisse, sed omnipotentem Deum se testem invocare in animam suam, quod opus nefandum, nec sua voluntate, nec conscientia commissum est, nec artificio perquisitum, nisi forte in hoc delictum sit, quod adhuc minus diligere credebatur. Super hoc quoque se iudicio Ecclesiae prorsus exponere, et humiliter suscepturum quidquid in eo fuerit salubriter statuendum. Communicato igitur consilio in hoc universorum consultatio conquevit, ut sedis apostolicae sapientiam et auctoritatem consuleret, quam spiritu sapientiae, et potestatis plenitudine Christiana fides praedicat abundantius redundare, et apud eam suam studeat innocentiam modis legitimis et canonicis approbare. Supplicamus ergo, quatenus secundum datum a Deo vobis spiritum consilii et fortitudinis tanti sceleris auctoribus secundum facti inhumanitatem severitas vestra retribuatur, et suam innocentiam regi pietas apostolica in statu suo velit affectuosius conservare. Omnipotens Deus personam vestram Ecclesiae suae per multa tempora conservet incolumem.

LVI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM, PRO GILBERTO LONDONIENSIS EPISCOPO.

Venerando domino et Patri suo ALEXANDRO, Catholicae Ecclesiae summo pontifici, ARNULFUS, Lexoviensis Ecclesiae humilis minister, salutem cum omni debita obedientiae et devotionis affectu.

Personam domini Londoniensis apud excellentiam vestram diligentius commendare supervacuum duxi, quia quod publice notum est, nec accusatione solemniter, nec multa commendationis instantia certum est indigere. Siquidem plenitudo virtutis ejus et scientiae tot apud nos enituit argumentis, tot subnixae suffragiis tot utilitatibus approbata est, ut quod in multis dignatio divina distribuit, hoc in ipsum majoris affluentiae gratia cumularit. Excedit in eo apud nos omnem comparationis invidiam cum frugalitatis industria, tum praerogativa scientiae, tum religionis integritas, adeo ut neminem ei cuiusquam audeat praerferre praesumptio, vel cuiusquam praestantioribus meritis merita coaequare. D Tractus est tamen jam diu homo sanctus in causam, et sermonibus odii circumdatus, et expugnatus est gratis, et invidiae quaestionibus infestatus. Tractus est, inquam, homo sanctus in causam: si tamen causa dicenda est, ubi nullam potuit contradictio facere quaestionem, ubi nullum litigium, nulla iudicarii ordinis forma processit: ubi sine reo et teste idem actor et iudex solitariam formavit de singulari voluntate sententiam. Felicem se iste et omni donatum beatitudine iudicaret, si ei iudex suus auditorii communis aream impertisset, si citatus venire, si conventus respondere, si denique dubium experiri potuisset sententiae fatalis even-

tam. Sed in ipsum de alio regno, de transmarinis partibus, de longinquo scilicet velut in oculis sagitta transmissa est, et hostis dum prævideri metuit, gladium protinus capiti nescientis illisit. Solent patres filiorum delictis virgam prius adhibere quam baculum, et si correctio moderata non proficit (39), severiora postmodum flagella consumunt. Utilius fuerat pepercisse personæ, in quam se noverat totam scandalizare provinciam, quia ad bonum pacis non tam pœna unius quam multorum gratia profuisset. Videtur de motu animi magis quam de charitate processisse quod factum est, quia totam se protinus ad pœnam irrogandam potentia præsentis effudit, nihil reservans in posterum, in quo vel dispensare prudentia posset, vel misericordia subvenire. Fuerat fortassis primum ab episcopali suspendendus officio, ab altaris ministerio prohibendus, a liminibus sequestrandus ecclesiæ, ut contumax novissime gladio feriretur: nec ad perniciem fratris libentius ecurrisset, sed cogi videretur invitus. Neque enim salutem hominis velle credendus est, qui festinat ad sanguinem, sed delinquentes ecclesiastica etiam censura præmunit, ut scilicet liberentur dilecti, quos pretiosi sanguinis redemit effusio, et fugiant a facie arcus, ut in contumaces tantum spicula superbe provocata descendant. Quod si etiam certum sit transitum litteris et legatis ad eum pervium non fuisse, sed omnem viam legitimis edictis secularis potentie terrore præclusam, delictum alienum innocentie istius præjudicare non debuit, nec ipsi de jure potuit pœna quam non merebatur infligi. Verumtamen est delusa potestatis astutia sagacitate perferentium aliquas ad ipsum litteras, et mandata venisse, quibus tota diligentia paruit, omnibus scilicet vel denunciatis publice, vel effectui debito mancipatis. Porro, si in tanto discrimine rerum consulenda videretur præsentis auctoritas, nuntiis hujus ad eum omnis negabatur accessus, nullumque paternæ charitatis exstabat indicium, ubi ei consilii gratia simul et remedii copia tollebatur. Ad hæc nobis, qui rerum veritatem ex magna parte tam experimento quam fideli de proximo relatione cognovimus, licet apud majestatem vestram de pura testimonium conscientia perhibere, virum inter-

salutu reducatur ad formam, quod cujuslibet insolentia vel imperitia denigravit ad culpam. Siquidem quod actum fuerat vestræ nimirum discretionis auctoritate correctum est, accepto scilicet ab isto juramento, quod in tempore vobis complacito, super his de quibus agebatur, mandatis apostolicis obediret. Stabat ergo vir innocens sub vestri accutus expectatione mandati, sed posterior emissæ est severior quidem priore sententia, nulloque mandato, nulloque præmisso cujuslibet vocationis aut conventionis alloquio, in idem vinculum, ino fortius litteris majestatis vestræ retrusus est, eique remedium mansuetudinis vestræ, in quo respirare cœperat, est ablatum. Mirati sunt qui audierant tantum adversus innocentiam personæ, tantum adversus ordinem jurisprudentiæ vestræ subripi potuisse, cum ipsum a religione juramenti nullatenus descivisse constaret, nec ipsum postmodum in aliquo judicialis experientia condemnasset. Certum est, et omnibus regni illius incolis manifestum, hominem sanctum in his quæ male acta sunt nihil voluntate, nihil consilio, nihil ope deliquisse; eique generale testimonium de pura omnium conscientia perhibetur, ipsum ecclesiasticis semper præceptionibus fideliter obedisse. Sane verum est tam ipsum quam alios incumbentis potentie vehementiam timuisse, majorisque periculi necessitate compulsos dissimulasse plerumque, et sæpius exhibuisse modestiam quam rigorem, et tanquam seductores motum potestatis consultis aliquando blanditiis delinisse, ut eis veritatem justitiæ, quatenus id fieri poterat, puritas conscientie reservaret. Profecto in articulo diei illius vidimus statum Ecclesiæ partium nostrarum sub tanto discrimine constitutum, ut scissoræ quantitatem nulla potentia, nullæ divitiæ, nulla posset ad plenum diligentia resarcire: nec exors tanti mali ipsa etiam Romana Ecclesia præterisset, nisi incendium quod excrecebat pontificalis temperantia restinxisset. Super quo quantas possumus de intimo cordium sanctæ providentiæ vestræ gratiarum referimus actiones, quod paterna nobis clementia pepercistis, et malum a nobis longanimi patientia studuistis avertere, quod nostris credebatur procul dubio cervicibus imminere. Inde est quod post multos metus laboresque diutinos, et naufragium imminens, portus nobis securitatis et tranquillitatis incipit apparere, certa que spe per merita vestra lætos exitus, et jucundos præstolamur eventus. Porro, licet personam pro qua scribimus facile sit in omnibus excusari, testimonia tamen et preces venerabilium personarum benignitati vestræ credidit offerendas, quæ nulla unquam audacia vestram attentarent in aliquo fallere sanctitatem. Quod si ad omnimodam fidei firmitatem ulterius procedendum crediderit vestra discretio, paratus est coram legatis vestris aut personis quibus hoc vobis delegare placuerit, omnem a se culpam manifesta veritate de-

(39) C., *sufficit*.

pellere, et si res alius discussæ fuerint, invenitur A
 in plerisque laudem quoque plurimam sagaci soler-
 tia meruisse. Affectabat omni desiderio ad vestram
 venire præsentiam, idque jam secundo an posset
 expertus est, sed progressum aliquatenus ætas pro-
 vectior, personæ gravitas, difficultas itineris, et se-
 necuti semper cognata debilitas reduxerunt. Ad hæc
 non solum nostra pro eo, sed totius regni, imo
 etiam regnorum desideria, pietatis vestræ genibus
 advolvuntur, ut secundum datum vobis a Deo spiri-
 tum, justitiam ejus conservetis illæsam: aut si quid
 etiam imperfectionis est, oculi vestri videant æqui-
 tatem, quia nihil de indulgentiæ beneficio conse-
 sequetur, quod non excedentia personæ merita
 recompensent. Et nos quidem ista ad nullius sug-
 gillationem, sed ad hujus proventum scribenda cen-
 suimus, quia et huic apostolica poterit gratia pro-
 videre, et aliis nihilominus de ejusdem discretionis
 et mansuetudinis copia subvenire. (39°)

LVII.

AD JOANNEM ET WILLELMUM CARDINALES, PRO ROGERIO
 EBORACENSI ARCHIEPISCOPO.

Qua fide, quo studio, quo affectu, circa initia tem-
 pestatis istius ad unitatem Ecclesiæ, et honorem
 Romani pontificis dominus Eboracensis intenderit,
 vestra qui ex magna parte vidistis et audistis, pruden-
 tia non ignorat. Meruit excedentem gratiam
 excedens strenui propugnatoris audacia, sibi que in-
 vicem frequentibus officiis tam operam magnificentia
 quam rerum munificentia concurrerunt. Præsumebat
 non defuturam gratiam perseverantiæ merito-
 rum, sed jam pristina perseverantibus meritis
 gratia non (40) refulget, verum in pœnam quoque
 conversa est ipsorum expectatio præmiorum. Perse-
 verat tamen semper, et aliis tepescentibus ipsius
 devotio non tepescit, quia videt totam nondum con-
 quiescisse malitiam, et ab his quorum fides invictis-
 sima credebatur, profana consilia percussis etiam
 fœderibus agitari. Utinam ad notitiam Romani
 pontificis et vestram, relatione veridica perveniret,
 quantum noviter apud principem nostrum, regem
 loquor Anglorum, Catholici sacerdotis industria
 sancta profect, cum eum scilicet ad schisma maxi-
 mi quoque principum invitarent, ipsumque metus
 severitatis apostolicæ perterreret. Siquidem virtus
 ejus præcipue nobis nimirum et aliis adnitentibus,
 cum in fide et obedientia Ecclesiæ confirmavit,
 seque Romano pontifici pariturum super eo casu
 quem audistis, quantum dictaverit ratio, vel laxa-

verit misericordia, coram multis ecclesiasticis sæ-
 cularibusque personis publice in manu Rothoma-
 gensis archiepiscopi fidè corporaliter interveniente
 firmavit. Porro ipse ad visitandam Romanam Ec-
 clesiam plurimo jam dudum desiderio tractus est, ut
 ope, et consilio vestro motum majestatis apostolicæ,
 si quem adversus eum de falsa suggestionem con-
 traxit, revocaret in gratiam, ipsique et vobis in om-
 nibus sinceritatem conscientiæ suæ certissimis in-
 diciis approbaret. Accingebatur jam, cum a rege
 ipso et nuntiis ejus, qui noviter a vobis reversi
 sunt, terribile percepit indicium, imperatorem scilicet
 ipsum singulariter excipisse, cum aliis, inter-
 ventu regis, securitatem transitus indulgeret, quia
 scilicet præsumperat in personam ejus anathematis
 intorquere sententiam, et nomen ejus in omnibus
 quos frequenter celebraverat conventibus ecclesia-
 sticis infamare. Providete itaque amico vestro, nec
 illum ad partes illas aliqua necessitatis instantia
 trahi, neque caput ejus tot tantisque periculis per-
 mittatis exponi. Ad hæc, bonum est Ecclesiæ Dei
 viros fideles juxta infideles aliquando commorari, ut
 ipsorum virtute et prudentia malitia reprimi possit,
 et inconstantia contineri. Profecto apud nos præva-
 luisse credebatur iniquitas, nisi sacerdotum indu-
 stria restitisset, per quos repressa viriliter intem-
 perantia requievit: et ad unitatem, quos velut in
 fugam terror ecclesiasticæ potestatis impulerat, sunt
 reversi. Nondum tamen navim nostram portum
 perfectæ securitatis credimus obtinere, quin adhuc
 et anchora possit de percepta statione convelli, et
 navis ipsa rursus ad procellas pristinas flatu mali-
 tiæ revocari. Utilius ergo fore credimus eos qui
 providere possunt non amoveri, sed ad solertem vi-
 giles adhibere custodiam, ut quolibet eventus pruden-
 ter et instanter observent, et momentaneam
 hominum fidem necessaria stabilitate confirmet.
 Ad quod virum de quo scribimus multis experimen-
 tis novimus efficacem, eique ad referendas vobis
 gratiarum actiones majorem devotio, quam vexatio
 tribuat intellectum.

LVIII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM, PRO JOSCELINO SA-
 LESBERIENSI EPISCOPO.

Pro venerabili Patre nostro, et amico charissimo
 Joscelino Salesberienſi episcopo, majestati vestræ
 preces affectuosas offerimus, et benignitati devotæ
 gratiarum exsolvimus actiones. Pepercit ei miseri-
 cordia vestra, parcendumque impotentia ejus ratio
 postulabat, quia gravitate corporis, ætatis propectu,

non excedentia personæ merita recompensent. Et
 nos quidem ista ad nullius suggillationem, sed ad
 hujus proventum scribenda censuimus, quia et
 apostolica huic poterit gratia providere, et aliis
 nihilominus de ejusdem discretionis et mansuetudi-
 nis copia subvenire. Dominus personam vestram
 Ecclesiæ suæ per tempora multa conservet inevolun-
 tem.

(39°) Finem epistolæ, quæ quodammodo in edi-
 tis imperfecta est, supplet codex Bodleianus, his
 verbis:
 Pro persona igitur de qua scribimus, non nostra
 tantum, sed publica totius regni, imo etiam regno-
 rum desideria pietatis vestræ genibus advolvuntur,
 ut secundum datum vobis a Deo spiritum, justitiam
 ejus conservetis illæsam, aut si quid etiam imper-
 fectionis est, oculi vestri videant æquitatem, quia
 nihil de indulgentiæ beneficio consequetur, quod

(40) B. om. non.

debilitate plurima circumventus, quantum æstimare A
possimus ad vestram non posset præsentiam per-
venire. Super eo autem pro quo graviolem ei vobis
placuit irrogare sententiam, quantum de intimo
conscientiæ ejus, quantum de opinione et attestazione
publica, quantum de propria existimatione præsu-
mimus, quod ad factum illud lamentabile pertinet,
omnino credimus innocentem: quia nec honestas
hominis, nec liberalis animi nota mansuetudo, nec
adeo tot informatæ temporibus, tot experimentis
altius erudita providi sensu prudentia descivisset.
Porro voluntas illa ab his a quibus opus illud tam
malitiose commissum est, omni studio servabatur
abscondita, ne cujusquam præscientia concepti
malefici præpediret effectum. Quis vero qui ejus-
modi malitiæ concepisset affectum personæ cuiquam, B
præsertim ecclesiasticæ revelaret, cum non in unius
tantum caput stringi gladius, sed in cervicem to-
tius Ecclesiæ videretur. Vidimus nos virum istum
pro quo scribimus, in initio tempestatis inter coe-
piscopos scopo illi studiosius adhærentem, multas-
que injurias pro libertate Ecclesiæ et ipsius gratia
pertulisse. Quæ sane ei apud eum perseveravit gra-
tia, donec Reginaldus archidiaconus, qui huic ea
quam scitis etiam sanguinis affectione devinctus
est, regalibus mancipatus obsequiis, regalia cœpit
ad vos mandata deferre, quæ utilitatibus archi-
episcopi credebantur in aliquibus obviare. Decretum
est igitur patrem punire pro filio, ut eum ab obse-
quiis illis paterni compassio doloris averteret, vel C
in utrumque gravior animadversio vindicaret. Uti-
nam ille zeli fervorem temperasset ad tempus, quia
in causa Ecclesiæ quam susceperat solerti mansue-
tutine utilis proficere potuit, si pacificus esset in-
gressus ejus, si suas vindicare distulisset offensas,
neque repentinis infestationibus jucunda novæ co-
ronæ gaudia denigrasset. Sane de eo quod de co-
rona factum est, episcopi neque tunc, nec adhuc se
credunt in aliquo deliquisse, quia, sicut aiunt, litte-
rarum vestrarum præcessit auctoritas, et eos ad
hoc ipsum multis exemplis antiquitas informabat.
Si tamen in hoc eos aliqua in parte deliquisse
constaret, delicti tamen quantitas bonitatis apo-
stolicæ misericordiam non excedit; et de reliquo se-
cundum assignatum a sanctitate vestra modum, de D
hujus innocentia diligentia vestræ remota prorsus
ambiguitate constabit. Supplicamus igitur preces-
que jam cum fiducia ducimus offerendas, quia ex hoc
nunc tempus est miserendi, et post diutina flagella
paternæ pietatis visceribus abundare. Absit enim
a benignitate vestra ut personam venerabilem, tot
acceptam bonis, tot laudibus illustratam, novissima
senectutis suæ in mœrere faciat et amaritudine
consummare! Profecto preces nulla nos audacia
compulisset offerre, nisi secundum rerum verita-
tem, et personæ meritum ipsum apostolica dignum
misericordia crederemus.

(41) B., *quidam*.

LIX.

AD BALDEWINUM NOVIOMENSEM EPISCOPUM.

Venerunt ad nos sacerdotes quidam de episco-
patu vestro, quos ad fraternitates constituendas, et
faciendas collectas ad reædificationem ecclesiæ no-
stræ, quia periti et instructi super hujusmodi officio
dicebantur, duximus retinendos. Cum autem per-
lustrato episcopatu apud nos aliquandiu resedissent,
omnes fere quasi facto agmine fuga clandestina
discesserunt. Me quidem (41) in summa majore
xxx librarnm suis fidejussorio nomine obligatum
creditoribus relinquentes, quas ego nimirum omnes
servata promissionis meæ veritate persolvi. Sed et
latori præsentium R. sacerdoti nostro eadem
fraude LXX solidos abstulerunt, cum ipsi nobis
tactis sacrosanctis Evangeliiis juramentum corpo-
rale, se fidem bonam nobis servaturos in tota exe-
cutione negotii, præstitissent. Super quo charissi-
mam nobis fraternitatem vestram obnixius exora-
mus, non tam zane recuperationem pecuniæ quam
viadictam, tantæ fraudis et injuriæ persequentes,
ut nobis justitia vestra satisfieri faciat, et tantum
crimen aniuadversione debita corrigatis.

LX.

AD ÆCIDIUM EBROICENSEM EPISCOPUM.

Super causa quæ inter nos et abbatem illum ver-
titur, dilectionem vestram ad præsens non oportet
esse sollicitam, quia vos nec infestum principi, nec
ingratum abbati reddere volumus aut debemus.
Apud alium decrevimus experiri, quem non tam
facile vel metus abstertere possit, vel fallaces blan-
ditiæ delinire. Sicut autem ex litteris promptum
est intueri, nequaquam vos ab executione major
retardat auctoritas, neque necessitatem nisi volenti
supplicatio precantis indicit. Quod si de abbatis
vobis idem constat esse propositum, pro beneficio
reputabimus si nos præmunire voluerit, nec ad lo-
cum diemque præfixum frustra permiserit vestra
gratia fatigari. Porro simpliciter ambulare non
potest qui lubricos tortuosi serpentis explorat an-
fractus, qui cum se plurimum profecisse crediderit,
ad ipsa callide se sentit initia revolutum.

LXI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Causam, quæ inter venerabilem fratrem Hugo-
nem beati Vincentii Silvanectensem abbatem et
Garnerum (42) sacerdotem super ecclesia de ma-
rinis vertebatur, domino Henrico Silvanectensi
episcopo et nobis apostolica delegavit auctoritas
infra spatium duorum mensium, remota appella-
tione, ordine judiciario decidendam. Nos vero utri-
que parti infra tempus nobis assignatum, locum et
tempus præfiximus opportunum, et adhibitis no-
biscum religiosis et prudentibus personis, scilicet
Sancti Victoris Parisiensis, et Sanctæ Genovefæ, et
Augensi, et de Mortuomari abbatibus; Gaufrido
quoque Autissiodorensi et Ricardo de Curario, et

(42) C., *Garinum*.

hic. tunc Constantiensi archidiacono nunc Abrin- A
censi episcopo, multisque aliis tota fide et diligentia
mandatis apostolicis studuimus obedire. Abbas igitur,
qui actoris in ea causaungebatur officio possessorium
in sacerdotem iudicium intendebat, super questione facti
multorum testimoniis usus est, ac tandem septem
prælectos testes, quinque scilicet sacerdotes regulares
canonicos, et duos alios presbyteros experientiae nostrae
proposuit quos diligenti examinationi subjectos, in
omnium prorsus invenimus testificatione concordos. Auditis
quoque nihilominus allegationibus sacerdotis ei dicendi
in personas testium quod vellet fecimus potestatem;
sed multis propositis, et attente discussis, nihil
inventum est per quod aliquem eorum repellere
posset, vel existimationi alicujus in aliquo derogare.
Receptis itaque septem prætaxatorum testium
juramentis, abbati possessionem ecclesiae restitui-
mus, quia visum est nobis debere de veritate tot
taliumque testium assertione constare. Sacerdos
autem nihilominus audientiam Romani pontificis
appellavit, sed, quia refugium appellationis de causa
apostolica auctoritate sublatum erat, sicut prudentia
vestra novit, nec ipse de jure appellare potuit, ne-
que nos debuimus exaudire: dominoque Rothomagensi
archiepiscopo, in cujus diocesi prædicta ecclesia
constituta est, ea quaungebamur auctoritate mandavimus,
ut sicut a nobis iudicatum erat, inviolabiliter faceret
observari: et ipse prudenter, prout decuit, acquievit,
sicut ex litteris eius promptum est intueri. Verum,
quia audivimus sacerdotem niti refricare quod factum
est, ad postulationem abbatis apud celsitudinem vestram
veritatis testimonium perhibemus nos, scilicet quale
proposuimus ab apostolica maiestate suscepisse mandatum,
et ea ratione quam diximus et ordine terminasse.

LXII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Nuntios et litteras vestras dominus rex Anglorum
tanto maiore lætitia et alacritate suscepit, quanto
maiores eis benignitatis vestrae gratiam promittere
videbatur. Unde petitione vestra de pace Cantuariensis
archiepiscopi et suorum restitutione benignius exaudita,
eum ad archiepiscopatum suum redire, ipsumque cum
omni integritate, qua tenebat quando exivit, recipere,
et deinceps in bona pace et securitate possidere,
ad honorem siquidem Dei et Ecclesiae, salva
nimirum regni sui pristina dignitate, concessit.
Visum nobis est verbum hoc nuntiis vestris,
viris sane prudentibus, placuisse: adeo ut eos
qui praesentes erant, statim absolverint; et ad
eos absolvendos qui erant in Anglia, alter eorum,
magister scilicet Vivianus, illico transire, alter
citra mare ad executionem conditae pacis consenserint
remanere. Postmodum revocato consensu,
verbum conservandae in futurum regiae dignitatis
admittere noluerunt, ea quae disposita fuerant
exsequi recusantes; cum archiepiscopi, episcopi, ab-

bates, religiosae personae, optimates regni qui ad-
erant pro bono tantae pacis multis precibus institis-
sent, quoniam in observatione regiae dignitatis nul-
latenus videbatur nobis libertas aut dignitas eccle-
siastica prægravari. Siquidem dignitas ecclesiastica
regiam potius provehit, quam adjuvat dignitatem,
et regalis dignitas ecclesiasticam conservare potius
consuevit, quam tollere libertatem. Etenim quasi
quibusdam sibi invicem complexibus dignitas eccle-
siastica et regalis occurrunt cum nec reges salutem
sine Ecclesia, nec Ecclesia pacem sine protectione
regia consequatur. Genibus itaque pietatis vestrae
quanta devotione possumus advolvi suppliciter
obnixque deprecamur, ne sapientia vestra quasi
litterarum apices et conceptiones verborum, potius
quam rem ipsam duxerit amplectenda, sed secun-
dum datum a Deo vobis spiritum discretionis id
agite, ne causa unius in multorum et fere innume-
rabilium perniciem convertatur, quia ad bonum
pacis quandoque magis proficit mansuetudo, gratia,
quam severitas disciplinae.

LXIII.

AD MONACHOS BERNACENSES.

Sicut electionem vestram indulgentiore gratia
praeveneri curavimus, ita factam, quantum in nobis
est, approbamus, et personam electam plurimae di-
lectionis brachiis amplexamur. Quod autem ad as-
signandam vobis diem benedictionis nuntium desti-
nastis, miror admodum quod id quod per priorum
et majorum personarum numerum competentem
fuerat implorandum, personam, ipsamque solam et
sine litteris, nec moribus gravem aetate, misistis,
qui me benigne satis et utiliter ad omnia
respondentem superbis non timuit irritare sermoni-
bus, nec superba ad magnum animi motum audacia
provocare. Stulto itaque secundum stultitiam suam
responso quod oportuit dato, vobis tanquam dilectis
in Christo fratribus, per proprium nuntium et lit-
teras duximus respondendum, ne quis vos, quod
absit! de benignitate et gratia nostra fallaci mali-
gnitate desperare compellat. Sciat is itaque me infra
decimum aut duodecimum diem, ad Ecclesiam vestram,
volente Domino, rediturum, et tunc priorem
ad nos cum numero fratrum competente et electa
persona venire volumus, ut per eos nobis, sicut ordo
canonicus exigit, representetur electio, et auctori-
tatis nostrae munimine roboretur. Tunc communi-
cato nimirum vestro nostrorumque consilio, ad
benedictionem dies opportunus poterit assignari, et
nos, si quid obstaculi videbitur apparere, modis om-
nibus amovere curabimus, et dare suum negotio
praecunte semper divina gratia complementum.

LXIV.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Causam, quae inter Hermerium sacerdotem et ab-
batem de Cultura, super diminutione presbyteratus
Ecclesiae de Bruslum vertebatur, maiestas vestra
parvitati nostrae delegavit ordine iudiciario deciden-

dam. Proposuit itaque Hermerius presbyter presbyteratum prædictæ Ecclesiæ, quem gerebat ab abbate, per violentiam decurtari, sibi integritatem ejus restitui, sicut antecessores ejus possederunt instanter exegit: proposita ad probationem testium multitudine, in quibus necessitas aut ratio postularet. Abbas vero inter antecessorem suum et Gervasium prædecessorem Hermerii super eadem re controversiam exstitisse respondit, causamque a præsentia domini Cenomannensis ad audientiam Turonensis archiepiscopi per appellationem fuisse translatum, ibique litigium omne compositione amicabili diffinitum. Super quo litteras domini archiepiscopi exhibuit, formam transactionis plenius continentes, donationis nomine non mereat. *Videntur multa deesse.*

LXV.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Felicem me et omni donatum beatitudine judicarem, si vel semel adhuc me ad videndam faciem vestram bonitas divina perduceret, ut desiderantibus oculis vultus vestri serenitas illucesceret, et ariditatem meam copiosior de proximo benedictionis vestræ rigaret ubertas. Sed me cum provector ætas, tum fortuitæ debilitatis incommodum, tum ipsa reddit locorum distantia desperatum, quia ad tot peragrandas regiones forte nec tempus spatium, nec potentiam debilitas indulgeret. Facio interim quod possum, et remoto corpore semper vobis instantia sollicitæ devotionis assistit, et ad status vestri prosperitatem et pacem sanctæ Romanæ Ecclesiæ perquirendam in omni loco, quoties refulget occasio, promptus et fidelis occurro. Siquidem in omnibus vestra me semper et prædecessorum vestrorum gratia fecit et beneficentia debitorem, nihilque mihi molestius est quam quod omne quod possum ad debitas gratiarum non sufficit actiones. Verum quanto merita mea minora sunt, tanto animus ad obsequendum propensior est, tanto obnoxior ad agendum, ut scilicet impotentis defectum devotio suppleat, quæ ubicunque sincera est rectiore iudicio quolibet opere debet acceptior æstimari. Viderunt hoc legati vestri quæcumque ab initio ad partes nostras vestra destinavit auctoritas, fidemque et diligentiam meam evidentibus rerum argumentis experti sunt, sicut etiam litteris eorum qui novissime venerunt, vestræ potuit innoscere majestati. Siquidem cum ea propter quæ venerant ad miserabilem scissuram negotia declinassent, et omnes qui intercesserant desperata concordia discessissent, ego tandem fervore charitatis ultro solus accessi, omnibusque cum legatis vestris utili examinatione et provida pertractatis, principem nostrum jam revertentem in Angliam de ipso itinere revocavi, ipsumque ad bonum pacis per ministerium meum divina benignitas inclinavit. In quo visa est omnibus insperatum divina pietas operata miraculum, quod tantus princeps a tanto indignationis et iracundiæ motu ad opera pacis hu-

(43) B., *perduxit.*

A militatisque conversus est, seque legatis vestris pro reverentia Dei et gratia vestra tractabilem exhibuit, et præstitit obsequentem, sicut de litteris ipsius et eorum vestra experientia recognovit. Profecto, si in eo quod ibi factum est honorem Ecclesiæ Dei vestrumque vobis placuerit æstimare profectum, magnum est, imo maximum quod fecistis, si fuerit qui executioni mandare, et effectui mancipare procuret. Quod sane jam non erit difficile reputandum, quia operante pro Ecclesia sua Spiritu sancto tantæ tunc principem sinceritas devotionis astrinxit, ut nulla eum penitentia, nulla possit impudentia revocare. Nec ego hæc ad jactantiam, vel ut mea vilear merita prædicare, recenseo, sed desiderabile mihi est ut studium meum tot approbatum iudiciis, a memoria vestra non excidat, sed pristina mihi semper apud majestatem vestram gratia perseveret, ut in novissimis diebus meis, ad quos me senectutis necessitas odiosa perducit, fortius mihi semper in opportunitatibus manus vestræ protectionis assistat, nec quietem meam vexationibus concuti, nec ecclesiam meam malignitate qualibet sua patiamini justitia defraudari, ut ego eam in eo statu conservare valeam, ad quem ipsam per merita vestra Deo cooperante perduxi (43), ut moriens de paupere divitem, de obscura possim relinquere gloriosam. Ad quod sane complendum quia per me non valeo temporis obstantis malitia pervenire, ad solitum vestræ benignitatis auxilium, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsidium singulare iam omni semper opportunitate convertor, quia vos expertus sum in omni semper petitione propitium, et in expugnandis difficultatibus meis penitus efficacem. Latorem ergo præsentium, magistrum Gislebertum, quem mihi cum honestas, tum scientia, tum etiam beati Thomæ Cantuariensis archiepiscopi ulterior qua eum complectebatur gratia commendavit, ad pedes vestræ dirigo sanctitatis, ut per eum vobis veritas et justitia negotiorum nostrorum plenius innoscat, et epistolæ brevitatem commodius sermo unius instauret. Rogo itaque ut ipsum bonitas vestra ea qua me et meos semper consuevistis benignitate suscipiat, et diuturnitati negotiorum nostrorum finem curetis imponere, super quibus a vobis primos, secundos, et tertios iudices jam accepi; sed tam spes mea, quam eorum cognitio multis artibus est elusa, ne possem usque ad audientiam etiam pervenire. His autem quæ ex parte mea vobis iste dixerit, fidem indubitatam habere poteritis, quia sacrilegio majus est attentare etiam vestram in aliquo fallere sanctitatem.

LXVI.

AD RICARDUM PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

Quod dilectio vestra propitium senectutis meæ sollicitudinem gerat, multis claret iudiciis, eoque maxime quod utilia debilitati meæ tanto tamque liberali studio subsidia providetis. Siquidem ad varios labores frequens me trahit occasio, nec fidem

excusationi malitia temporis adhibet, sed quod infirmitatis est desidiam reputat, aut signum; adeo, ut saepius in potentiam ipsam cogatur expugnare necessitas, miserisque conatibus sepultae virtutis instaurare defectum. Perniciosum autem est valetudinem infestare laboribus, ne forte vexatio vini doloris augeat, et novum aliquod aegritudo de concussionis injuria contrahat incrementum. Invenit igitur gratia vestra subsidium senectuti, laborique remedium, quo tam debile corpus vegetari debeat, quam vexationum instantia temperari. Siquidem duos equos a vobis exactiore diligentia perquisitos accepi, quos ipsa statim pulchritudo primo commendavit aspectu, postmodum omni vitio mundos inspectio diligentior approbavit. Feruntur plane, neque sessorem qualibet inaequalitate concutiunt, nec celeritatem retardat aequalitas, neque pes aliquo unquam cespite retusus offendit. Non est opus eos freno colibere, vel urgere calcaribus; quia tanta facilitate cuilibet mancipantur obsequio, ut omnem sessoris explorasse videantur affectum. Denique tanta progressus eorum suavitate procedit, ut qui insidet non incedere, sed labi; nec se tam equo veli, quam quasi navicula quadam subvehi verius arbitretur. Porro varietas ipsa ad augmentum quoque voluptatis accedit, quia tedium identitatis novitate distinguitur, nec eidem sellae semper inhærere necesse est, sed modo huic, modo alteri quantum libere insidere. Videntur mihi virtutem pristinam, patientiam pristinam reddidisse, juniorumque discursus tanta levitate consector, ut membra nequaquam contineri, sed etiam potius suavi motu sentiam vegetari. Reddidistis me mihi, imo eis qui meo quondam fruebantur, sed modo fungebantur obsequio, et de claustris domesticis clementer educum ad solita publicae congratulationis gaudia reduxistis.

LXVII.

AD HENRICUM REGEM ANGLORUM.

HENRICO Dei gratia illustri regi Anglorum, etc. R. Rotomagensis archiepiscopus et ARNULFUS Lexoviensis episcopus, salutem in eo per quem reges regnant.

Tanto tempestivius ac diligentius injunctam nobis legationem duximus prosequendam, quanto periculosior in tanto discrimine dilatio videbatur. Accincti itaque ad laborem suscepti itineris, regem Francorum audivimus, blandissimaque salutatione praemissa ipsius praevinentes offensam, nulla cautela potuimus vestrae salutationis extorquere responsum. Singulos nostrae legationis articulos explicavimus seriatim, commoda pacis, et incommoda dissensionis frequentius inculcantes. Ipse vero verbum nostrum in omnibus, sola salutatione excepta patienter admisit. Expedito itaque diligenter nostrae legationis excursu, spatio modici temporis interjecto contumeliose cepit nobis fraudes et versutias exprobrare, quibus se conquirebatur saepissime circumventum. Dicebat, quod fidem inter vos mutuo compromissam frequenter

A occasione levissima violastis: vosque in omnibus adeo exhibuistis instabilem, quod non adhibebit de cetero vobis fidem. Non sit vobis, rex illustrissime, onerosum, si quod audivimus, loquimur. Haec est enim nuntiorum conditio, ut de injuncto sibi mandato nil subliceant, nil rescindant, vel diminuunt de responso. Addebat etiam, se firmissimum habuisse propositum expugnandi vos, antequam Carnotum filius vester adventasset: istasque occasiones dissensionis et odii proponebat, quod filiam suam ad virum suum redire non sinitis, quod ei dotem ejus non redditis, quod subditos suae ditioni populos a montibus Alverniae usque ad Rhodanum, in ipsius odium concitastis, quod in coronae suae dispendium comitem S. Egidii in ligium hominem recepistis. Tandem B etiam Juramento firmavit, se nunquam de cetero vobiscum foedus aut concordiam habiturum, nisi de vestrae uxoris, et filiorum vestrorum assensu. Nunc igitur in custodiendis munitionibus vestris, et potissime in corporis vestri tutela saniore consilio est utendum. Communi enim voto in exitium vestrum tota Francia conspiravit. Nec satis est ei exterminare terrae faciem igne et gladio; sed in vestram personam, quod absit! scelus execrabile machinatur. Consulimus sane, si qua abstulisti, si laesisti aliquid, ablata restituere, et odia reformare in gratiam. Hoc enim inimicos vestros potissime invitat ad pugnam, quod intestinos hostes sentiunt vos habere: et qui vobiscum dulces capiunt cibos data opportunitate magnificabunt super vos supplantationem. C *Maledictus qui confidit in homine, et ponit carnem fortitudinem brachii sui (Jer. xvii).* Quid est amabilius filii? quid uxore familiarius? recessit tamen uxor a latere vestro, et filii insurgunt in patrem. Ideo non frustratorie loquebatur homo ille hominum prudentissimus, qui dicebat: *Amico ne credas. Ab ea quae dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. Filius enim contumeliam facit patri: et inimici hominis domestici ejus (Mich. vii).* Sane suffragia illius imploranda censemus, in cujus manu sunt corda regum. In ejus nomine parvitati David Goliae subjacuit magnitudo. In ejus nomine Samaria adeo fame confecta obsidente Benadab, quod triginta argenteis caput asini vendebatur, sub ictu oculi liberata est, D exuberantique victualium affluentia redundavit. In eo siquidem sperans non infirmabitur. Si exurgat adversus vos praedium, in hoc sperate. Si exurgant adversus vos castra, non timebit cor vestrum (*Psalm. xxvi*): ipse enim docebit manus vestras ad praedium (*II Reg. xxii*). Accipite vobis in auxilium preces Ecclesiae, quam, si in aliquo offendistis, debita satisfactione impensa ei de cetero omnem reverentiam exhibete. Sponsa enim Christi est, et injuriae sponsae Christus reputat suas: nec est, quod magis hostes vestros incitet ad conflictum, quam quod arbitrantur vos Ecclesiae Dei minus exstitisse devotum. Bene valeat charissimus dominus noster, et de his, qui se contra eum in superbia et abusione erigunt, reportet in virtute Altissimi gloriam et triumphum.

LXVIII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Petitiones a nobis tertio factas, et a majestate vestra semper benignus exauditas, quarto nunc iterare compellimur, quia delegatorum novissime iudicium multitudo cognitionis impedit eventum. Siquidem Bajocensis et Ebroicensis decanorum diutina et frequens absentia tertium collegam, Dominum scilicet Abrincensem, a negotiorum executione suspendit, quia nihil ei fuerat sine alterius eorum vel utriusque præsentis cooperatione commissum. Et ego quidem miratus sum quod standi necessitatem sacerdoti, ipsique episcopo, coram diaconis, seni coram adolescentibus vestra majestas indixerit, cum potius minores a majoribus, inferiores a superioribus, juniores a senioribus soleant judicari. Paratus tamen eram cum omni reverentia quorumlibet iudicium vestrorum imperata recipere; sed adversæ partis astutiam, in eorum de quibus agitur possessione consistens, nunc sicut ab antiquo semper dies et tempora dilationibus rediit, et me semper ad omnem diem et locum iudicibus occurrente nec semel adhuc in iudicio dignata est apparere. Siquidem quandoque nolis, sicut hactenus semper, violentia potentia sæcularis opponitur, quandoque redemptus caute iudicium favor quaslibet adversus nos manifestissime etiam frustratorias dilaciones admittit. Cum vero reclamante semper Ecclesia nostra parochiales ecclesias et decimationibus emptionibus aut quibuslibet illicitis modis de manu laica sacrilega temeritate monachi præsumperint occupare, sæculari semper potestate defensi sunt, ut male parva possessio malo nihilominus præsidio servaretur. Tempus autem violentiæ hujus ad præscriptionem longi temporis nituntur opponere, cum ad præscriptionem proficere non possit violenta vel interpellata possessio: ubi scilicet nec experiendi copia neque dies utilis indulgetur actori. Rogamus igitur ut labori nostro, cui jam triginta annis inefficaciter institimus, bonitas vestra finem curet imponere, dominoque Abrincensi, quem vestra iudicem nobis assignavit electio, quem vestra iudicem nobis assignavit electio, quem volueritis adiungatis, quem certum sit zelum Dei habere et peritiam iudicandi, quique ejus sit ætatis et ordinis, ut nec ordini nostro irrogari videatur injuria nec confusio senectuti. Petitiones autem nostras lator præsentium Hugo archidiaconus et nepos noster majestati vestræ plenius indicabit, quia eas præsentibus litteris non duximus inserendas, ne forte prolixitas epistolæ in lædium verteretur.

LXIX

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Quæ detrimenta, quos labores, quas injurias Ecclesia Cantuariensis hac tempestate pertulerit, vestra compassio non ignorat. Verum afflictam diutius et miserabili mœrore confectam miserator et misericors Dominus oculo misericordiæ respexit ad præsens; ipsam cepit ad statum pristinae dignitatis et excellentiæ per gloriosa beati Thomæ novi mar-

A tyris magnalia revocare, quibus eam frequentius magnificentia divinæ majestatis illustrat, Certum est autem ibi noviter quoddam inter cætera contigisse miraculum, quod nulla spes antea, nulla fiducia præsumebat; scilicet quod ibi persona ad regimen Ecclesiæ sine designatione laicæ potestatis electa est, cum ibi nullus antea promoveri potuerit, nisi de quo prius potentia sæcularis edixit. Siquidem cum opus illud ad veterem abusum revocari multis fuisset artibus attentatum, per merita prædicti martyris omnis elusa est semper machinatio, quia eam quam ipse sibi proprio redemerat sanguine, libertatem personæ committi non pertulit, cujus non electio libera et canonicis probaretur ingressus. Si enim tam recenter convalescere veteris ritum violentiæ contigisset, inanis fortasse a pluribus pretiosi sanguinis reputaretur effusio, et in defectum decertata tot laboribus victoria concidisse. Cæterum nunc tota provincia in spem optatæ tanto tempore libertatis aspirat, et confirmatum Christi sanguine testamentum, novo gaudet iterum sanguine consignari. Omnium igitur ad triumphum noviter evictæ libertatis concurrente lætitia, exorato spiritu, et eos in unum suaviter dirigente consensum, electus est vir, cujus religio, cujus prudentia, cujus magnificentia tanto operi idonea crederetur, quod non externis iudiciis sed intra domestica claustra per longum tempus ipsis rerum constiterat argumentis. Nulla invidia, nulla ambilia, nulla denique vis obviare præsumpsit, quoniam sanctus ille, successoris sui consecrare videbatur initia, et altari, cujus ipse sacerdos extiterat, gratiam sibi substituere sacerdotem. Felicitati temporum vestrorum hæc lætitia servabatur, ut hoc ad vestrorum accederet gloriam titulorum, scilicet quod ubique virtus vestra suam restitueret Ecclesiæ libertatem.

Benedictus autem Deus, qui ad consensum hunc devoti filii nostri senioris regis animum inclinavit. Factumque hoc debito favore prosequitur, quod aliquando consueverat designatione necessaria prævenire. Verum filius, quem ad succedendum sibi in regnum fecit præmatura patris affectio consecrari, tanto bono cœpit obsistere, eorum scilicet impellente consilio, qui eum de sinu patris abstrahere potuerunt, et simplicitatem adolescentiæ ejus in proprium magis quam in patris vertere detrimentum. Studium igitur eorum est ipsum patri semper opponere, ut ex omnibus causis inter eos, quæ ipsi seminaverunt odia convalescant, ne aliquando conversus ad cor, debiit gratiæ naturalis agnoscere, et ad paternos incipiat redire complexus. Super quo prudentiam vestram necesse est sollicite providere, ne violentiam necessariæ designationis, quæ in patre per gratiam Dei et gloriam vestram penitus exspiravit, intuitu mansuetudinis vel dissimulationis vestræ resurgat in filio; ne non tam sublata quam translata videatur in alium, tantoque vehementior paret insistere, quanto paternam abrenuntiationem proposito suo considerat obviare. Personam itaque, in qua

desideratæ diu libertatis comperunt initia consecrari, A
benigne suscipite; ipsique ad executionem tanti
operis necessariam de magnificentia virtutis aposto-
licæ conferte fiduciam, ut primitiæ nostræ vestris
semper auspiciis conualescant et læto consummentur
effectu. Ad vos omnium fidei oculi, ad vos om-
nium Ecclesiarum vota suspirant, ut ex hoc qui li-
bertatem habent retinendi fiduciam, et qui non ha-
bent spem concipiant obtinendi. Ad hæc, hoc opus,
hoc studium, hæc martyris illius jugis fuit intentio
Ecclesiæ, cui præerat, redimere libertatem; hic la-
boris fructus, hæc merces sanguinis, hoc præmium
passionis. Quia vero ille hunc velut hæredem et suc-
cessorem conservandæ libertatis elegit, gloriosum
vobis est cooperari martyri et ipsius in illis vestrum
addere complementum, ut operationi ejus operatio B
vestra velut eodem spiritu vegetata concurrat. Ipsum
ergo ad opus ad quod tam sancte, tam celebriter
assumptus est, cum omni festinatione remittite, ne
de absentia ejus occasionem malitia contrahat et
rediviva potentiæ sæcularis incipiant germina pullu-
laræ; sed per istum, beatitudo vestra renascentes
parvulos teneat et allidat ad petram, sublatoque
pristinæ servitutis elogio, Ecclesia Dei lætabunda
procedat, meritisque illius et vestris de antiqua sem-
per iniquitate triumphans, hostibus suis incipiat
apparere terribilis ut castrorum acies ordinata. Porro
intelligat sapientia vestra non solum provinciæ illius
et regni, sed aliorum etiam regnorum desideria sup-
plicare, ad quæcunque sancti illius tam relatione C
quam præsentis inspectione magna pervenerunt.

LXX.

AD WILLELMUM CENOMANENSEM EPISCOPUM.

Verum est in archiepiscopi electione suffraganeo-
rum desiderari præsentiam, ut eorum, quibus præ-
esse habet, consilio res utiliter disponi possit et con-
niventia confirmari. Asserunt autem canonici Turo-
nenses se nihil in offensam vestram de præsumptione
aut superbia facere voluisse; sed plurima necessitate
compulsos accelerasse quod factum est. Quoniam, si
differrent, multa iis impedimenta, in detrimentum
Ecclesiæ multa obstacula comparebant. Sed et de
opportuno episcoporum adventu maxime dubitabant,
cum tempestas ipsa, quæ circumquaque est diffusa,
singulos in precibus suis detineat et multis necessi-
tatis occupatos. Audivimus autem multis eorum D
non displicere quod factum est; sed adhibito con-
firmare consensu, quoniam si quid in ordine facti
minus observatum est, nota laudabilis personæ
merita recompensant. Sane ut in electionibus ordi-
nis diligentia inquiratur, institutum est, ut cau-
tius et fidelius possit de persona idoneæ utilitati Ec-
clesiæ provideri, semperque personæ meritum spe-
cialius amplectendum est, quam principali bono ob-
servantiis quibuslibet obsistendum. Quod enim fa-
vorem alicujus introductum est, hoc ad læsionem ejus
retorqueri non debet: majorque favor personæ debet
esse quam ordinis, quem institutum constat ad in-
quirendam potius personam idoneam quam tollen-

dam. Super quo apud excellentiam vestram multo-
rum desideriis desiderium nostrum et preces preci-
bus duximus adjungendas, ut ad consensum operis
et effectum vestra benignitas inclinetur: et cum id
ad vos principalius habeat pertinere, vestra possit
promptior in operis executione et complemento
gratia recognosci. Siquidem hoc facto multorum
vobis laudem et gratiam acquiretis, neque bonum
est ut sanctitas vestra inter tot perturbationes et
scandala, quæ ex omni parte, peccatis nostris exi-
gentibus, necessanter emergunt. Ad vindictam tole-
rabilis injuriæ, vestræ Ecclesiæ, cujus tanquam major
et primogenitus filius estis, tantum perturbationis
inferat et laboris. Et res fortassis ad superius de-
ducta judicium prosperos sortietur eventus. Satius-
que debet esse prudentiæ vestræ omne rei comple-
mentum, quasi de vestro beneficio cum multis gra-
tiarum actionibus provenire, quam vobis invidis a
superiori procedere potestate.

LXXI.

AD DOMINUM PAPAM LUCIUM III.

Quidam de canonicis nostris Lexoviensibus, anno
præterito, de paucorum, non de universitatis con-
scientia, ad majestatem vestram litteras pertulerunt,
libere adversum me quæcunque voluerunt mendacia
conscribentes. Quia vero adversum me de nulla in
falsum poterant veritate confidere, et me sanctæ
Romanæ Ecclesiæ, ab ineunte adolescentia mea no-
tum noverant et acceptum, famæque meæ integri-
tatem multa apud eam gloria resplendere, ad men-
tiendum securius mirabili processere commento, et
multa velut infinita confingerent, ut velut auctori-
tatem faceret falsitas falsitati, nec ipsi mendaces
possent de tot falsitatibus æstimari, et falsitati tes-
timonium fallax videretur assertio perhibere. Vix
enim credi poterat quod quivis præsumeret sinceri-
tatem vestram tot et tantis offuscare mendaciis, nec
aliquis erat qui meo posset nomine respondere; satius
erat iis si vel ad momentum opinionem meam
possent in aliquo denigrare, vestramque ad ambi-
guum, aliquatenus trahere sanctitatem. Audistis
eos, et magis quam expediret mihi etiam exaudistis;
quoniam absens et innocens, nulloque citatus edicto,
punitus sum et ex magna officii episcopalis mei parte
suspendus, ipsosque ad dicenda et facienda quæ vel-
lent remisistis amplius animatos, ut et alii quilibet
invitari possent et amplius animari. Miratus sum
ego, et nihilominus qui audire mirati sunt, qua
ratione in filium, ipsumque specialem, tam immitis
statim sententia processisset. Continui tamen manus
meas, neque eas etiam usque ad protectionem capitis
mei tremebundus opposui, et ad demissionem episco-
patus, quam semper optaveram, vestra me indignatio
confirmavit. Super quo vestræ gratias refero sancti-
tati, quod me tam misericorditer ab importabili
onere liberastis, et ad providendum animæ meæ
liberius procedere permisistis.

Adversarii vero mei, litteris et iudicibus ad arbi-
trium impetratis, studuerunt meum multis artibus

Impetro processum, et me ex litteris vestris ad iudicium Abrincensis episcopi et Beccensis et Saviniensis abbatum, continuo protraxerunt, quo ex multis causis mihi tota provincia noverat adversari: a quibus super tot tantisque capitulis nulla potuit impetrari dilatio, neque deliberatio respondendi. Confessi sunt ab initio iudices, dum ageremus, nullam se juris habere peritiam, nec exceptionum vel quarumlibet allegationum compendia recepturos, sed iis tantum insistere, quod iis prima facie velle littera videretur. Accedebat ad gravamen meum regis indignatio et infatigabile studium Walteri Constantiensis, quem illi factionis suæ quam adversum me juraverant, promisso episcopatu, principem constituerunt; et ipse iis in omnibus auxilium et favorem regium conservabat, sigilloque regis quod ipse servabat, secure præsumebat quidquid vellet adversum me, etiam sine regis conscientia, consignare, ut de ipsius voluntate procedere crederetur. His itaque dolis instructi etiam iudices a veritate iudicii terroribus aberunt, parati quidem ad omnia quæcumque iis possent ab adversariis imperari.

Proposuerunt itaque me bona Ecclesiæ dilapidasse profusus, cum me mille ducentas libras et eo amplius perpetuas acquisisse constaret, et thesauro etiam intulisse quingentas, et duodecim millia librarum exstantibus ædificiis impendisse, ipsamque ecclesiam episcopalem ex parte sumptibus meis et acquisitionibus innovatam; ad communiam quoque canonicorum sexcentas libras annuas et perpetuas acquisivi, atque mensam episcopalem quingentis libris et eo amplius annuis et perpetuis augmentavi. De ipso autem thesauro, ut nihil subtraham, decem et septem marcas in initio meæ promotionis assumpsit, quia bona omnia episcopalia redimere de manu comitis Andegavensis angebar, quæ ipse mihi per duos annos et tres menses abstulerat, quia electus canonicus sine ipsius designatione fueram consecratus: quod ego quidem de permissione domini mei gloriosæ memoriæ papæ Innocentii feci, cum ego prius de meo nongentas libras in eam causam et amplius expendissem. In expeditione quoque Hierosolymitana, ad quam me sanctus Pater Eugenius papa destinavit invitam, mandato ipsius calicem aureum triginta et quatuor unciarum expendi, cum ipse mihi, si amplius oporteret, mea causa assumere concessisset. Præterea, ne forte jactantia videatur, quanta interim fuerit hospitalitatis effusio, quam etiam frequens donorum charitas illustrabat, adeo ut ab homine mediocritatis meæ vix tanta posset largitas expectari: quod ab his qui viderunt et his qui experti sunt, publico passim testimonio confirmatur.

Supplicavi iudicibus ut eorum quæ apposita sunt et detracta, quantitate perspecta, rationem compensationis admitterent, si tamen æstimandum videretur quod in tam piis et necessariis causis expensum fuerat, et postea plus quam septuagies septies restitutum. Non sum exauditus in aliquo, quia ora

eorum et corda novi metus et antiquæ similitudinis obstinatio clauserat, neque jam latens odium, sed prorupta in omnibus audacia videbatur. Condemnaverunt me itaque in centum libras donandas canonicis, quas in utilitates ecclesiæ et legitimos sumptus expendere, mihi de capella prorsus nova quam mihi paraveram, casulam, dalmaticam, tunicam abstulerunt; sicque me privatum pecunia et sacris spoliatum vestibus emisere. Quod sane cum ad vestram audientiam pervenisset, sententiam eorum apostolica severitate quassastis, et me, sicut ex litteris vestris intelligi potest, ab ipsorum voluistis pervicacia liberari. Rogo itaque ut vestra in decreto suo sententia perseveret, suumque litteræ vestræ consequantur effectum, mihi quod ex injusta causa sublatum est, restitui faciatis, ut ad fratres ad quos concessi pervenire possit, quod iis ab initio fuerat destinatum. Insultant illi siquidem, suoque quod ad piis causas fuerat deputatum distribuunt arbitrato, et me quasi nudum et inopem exisse improba congratulatione lætantur. Faciat itaque vestra misericordia quod cœpistis, et quod a vobis quasi decretum est, districta severitate præcipite consummari, ne de nostris gaudeat simplex vel imperita malitia detrimentis.

LXXII.

AD ABBATEM CISTERCIENSEM ET FRATRES EJUS.

Confectus senio et aliquarum ægritudinum gravatus accessu, ad medicinæ salutare remedium confugere, et contracta laboribus membra necessaria requie sublevare constitui. Siquidem in perniciem meam veluti conjurata veniunt debilitas, infirmitas et senectus, mihi quæ tot incommodorum instantia fiduciam vitæ longioris abruptit. Accedit extrinsecus negotiorum quibus distrahor importuna vexatio, quæ miserabiliter anhelantem, vel ad momentum etiam respirare non sinit. Siquidem sæpius ad regales cum cæteris trahor angarias, eorumque quibus deesse non possum, frequentibus infestor injuriis, media omnia interim tot tantisque laboribus sumptibusque constricta sunt, ut nec ad tolerantiam corpus sufficiat, nec ad impendium facultates. Porro, si hæc saluti etiam non obsisterent animarum; viro tamen bono tolerabilius videretur, si detrimenta præsentium ad proventum proficerent æternorum. Sed hominum semper procedente malitia, et in deterius diebus singulis excedente, cum bona, tum corpora, tum et animæ simili ruina pariter involvuntur, et formidabili plerumque consummantur eventu. Quia igitur sapientis est casus hujusmodi sagaci providentia prævenire, opportunitas loci mihi fuerat exquirenda, ubi quietem meam nec causarum tumultus infestet, nec incursus multitudinis interpellet, sed exemplo meliorem semper honestatis studia convalescant, et ad veræ virtutis opera omnis possit occasio deservire. Super quo cum ad multa loca multorum precibus et desideriis invitarer, quidam locus ordinis vestri qui dicitur Mortuimaris inter cuncta complacuit, quia mihi visus est multis commoditatibus

opportunos. Siquidem de antiqua familiaritate plurima sumus invicem charitate conjuncti, mutuamque gratiam vetus notitia alterna operum exhibitione firmavit. Itaque extra terminos, intra quos secundum ordinem vestrum, arctioris abstinentiæ decreta servantur, domum mihi moderato sumptu statui construendam, cujus sobria necessariis usibus amplitudo sufficiat, mensuram tamen regularis ædificii non excedat. Sane exclusi erimus, commeatu tamen familiari tam provide quam clementer indulto, ut a transgressione regularis observantiæ severitas arceat, et tamen ab Ecclesia sanctisque fratrum colloquiis misericordiâ non excludat. Porro per exteriora nullus reservatus ingressus est, quo scilicet inuilitis frequentiæ tollatur occasio, et nihil nisi per communem portam sub oculis et sancti solertia Janitoris accedat. Scio plurimam eos de nostra commemoratione concepisse lætitiâ, atque eis utinam inde proveniant commoda quæ præsumunt, ut scilicet dignus sit exspectatione proventus, et aliquid bonæ opinionis eorum de judicio nostræ prælectionis accedat. Quia vero locum illum novimus specialius ad vestram sollicitudinem pertinere, propositum nostrum vobis indicandum duximus, rogantes ut et vestræ charitati placeat, sanctoque vestrarum præcum suffragio muniamur, et auctoritas vestra vota sanctorum fratrum exhilaret, et rescripto quolibet aut mandato confirmet.

LXXIII.

AD RICARDUM PICTAVIENSEM ARCHIDIACONUM.

Librum de ecclesiasticis officiis eo libentius vobis censui transmittendum, quia vellem vos exemptum sæcularibus, divinis officiis toto studio mancipari. Quod si vos ad illa quandoque necessitas, aut proventus, aut superior gratia pertrahit, ordinis vestri semper habete memoriâ; nec eis vos immisceatis, quorum executioni professioni vestræ non congruit, sed eis dimittatis per quos ea specialius convenit expediti. Porro quædam sunt quibus vestram vos oportet omnino negare præsentiam, ubi scilicet corporalis pœna vel iudicium sanguinis fuerit irrogandum, quia forensium legum severitas in plerisque mansuetudini miserationis ecclesiasticæ non concordat.

LXXIV.

AD LEGATOS ALBERTUM ET THEODWINUM.

Lator præsentium Roal. litteras mihi vestræ sublimitatis attulit, quas ego inspectas diligentius de falsitate suspectas habui, quia in parte solœcismum habere, in parte contra consuetudinem vestram aliquid præcipere videbantur. Ipsum itaque cum eisdem litteris ad vos censui remittendum, ne circa executionem mandati vestri negligentia vel temeritatis argui possim, sed quid fieri velitis planius me et plenius instruat. Utile autem esset huic ad alium iudicem mitti, apud quem de proximo posset commodius experiri, quia ego propter quasdam necessarias causas in locis remotioribus his diebus

(41) B., *diffidentem*.

A longiorem moram habere disposui, atque ei difficile et nimis sumptuosum esset ibi necessariæ instructionis copiam exhibere.

LXXV.

AD NICOLAUM MONACHUM, DE MONASTERIO ARRAMATO.

Litteras discretionis vestræ non sine magna admiratione perlegi, prudentiamque principis et religionem vestram impudici adolescentis fallacia dolai circumventam. De eo autem quod scripsistis, ipsum vos pro intercessionem mea in ulteriorem gratiam recepisse, meque id a vobis extorsisse litteris frequentibus, sciatis me nunquam pro eo vobis aut alii litteras destinasse, nec ulla preces cuiquam pro eo ullo unquam tempore porrexisse. Siquidem mihi nulla cognatione conjunctus est, nullis acceptus meritis, nulla familiaritate devinctus, imo rarissime nostro se conspectui præsumit offerre, quoniam celebri respersus infamia, etiam in publicum prodire nocente conscientia reformidat. Ego autem litteras comitis ab eo jam secundas accepi, quas tenerrima dictasse videbatur affectio, quia nihil litterarum continentia defuit, quod vel amor imperare voluerit, vel curiosa diligentia potuerit invenire. Porro litteræ illæ stylum vestræ peritiæ redolebant, apicesque his quos noviter a vestra sanctitate recipi, identitatem manus mihi certis iudiciis penitus expresserunt. Super eo autem quod sigillum comitis ipsum falsasse dicitis, mutuamque falsitate litterarum nomine comitis pecuniam accepisse, si meritis ejus non ducitis indulgendum, ordine judiciario oportebit arguere diffidentem (44), et fortassis ad peragendum reum probationum vobis copia deerit: et si ad testium depositionem causa pervenerit, tristem fortassis in ipsa examinatione sortientur defectum. Sed, etsi tenuerit actio, ipsum procul dubio inopia debitoris elidet, nisi vestra bonitas in hoc casu solita velit ei munificentia subvenire, meritisque ejus in opportunitate sua compassio vestra debitas gratiarum referat actiones. Inhumanum etiam forte reputaretur a pluribus, si adolescentem ingenuum liberalitas vestra traheret in discrimen, si uni saltem delicto post tot collata beneficia personæ id ætatis vestra benevolentia non ignoscat. Si tamen injuriam hanc acriore instantia persequi destinatis, ego servum alienum iudicare non debeo, domino suo stet aut cadat: nec ego eum carceris ergastulo claudere, vel ferreis vellem arctare compedibus, neque bonitas vestra velle debet pro tam modica summa ipsum durioribus vinculis alligari. Vester est, quia vos eum vestrum beneficiis et doctrina fecistis, domini que comitis canonicus est, ut scripsistis, ideoque apud eum conveniendus est, et forum illud cui obnoxius est tenetur agnoscere, iudicis que sui sententiis obedire. Sed et accipitur quem quarto mutatum, sicut scribitis, vestra per eum mihi magnificentia misit, tanquam alas habens, forsitan avolavit, aut ipsum adhuc ad longinquiora tempora reservandum cen-

suit. quo ipsam magis faciat provecior mutatio A personarum consilio, quod tibi mandatum fuerit auctore Domino disponatur. Siquidem oportet nos conscientias nostras ad festa præparare Paschalia, ut Dominicæ resurrectionis esse participes per condignos fructus poenitentiae debeamus.

LXXVI.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

Lator presentium Jor. vester apud nos pluribus adolescentiæ suæ diebus commemoratus est, ut in Ecclesia nostra divinis informaretur officii, et inter scholares liberalibus posset instrui disciplinis. Complacuit in eo fratribus nostris et nobis verecunda solertia, et quod primæ rudimenta virtutis spem bonam de reliquo promittebant, adjuncto quod suavi quadam et jucunda voce inter psallicentes in Ecclesia ad devotionem posset indurata etiam viscera commovere. Reversus ad terram natiuitatis suæ, acceptum a se vobis existisse gavisus est, adeo ut vestra eum beneficiis gratia subleuaret, et ad subdiaconatus ordinem promoveret. Postmodum ad cisarinas partes trabente eum nescio qua opportunitate regressus reliquos ordines sine vestra licentia et concessione percepit. Ratus super eo quod non de presumptione sed simplicitate commissum est, benignitatem vestram non adeo commouendam. Vestra vero severitas ipsum a minus caute perceptorum ordinum administratione suspendit, adjecta, sicut asserit, terribili comminatione: quod a vobis scilicet, restituendus non sit, nisi hoc ei a majori fuerit auctoritate concessum: ad cardinales igitur per labores multos et pericula magna pervenit, sed ipsi nihil ei indulgere voluerunt, nisi prius de veritate facti vestrarum docerentur testimoniis litterarum. Dicunt etiam se nihil scripturos in Angliam, nisi prius cum domino rege fuerint collocuti, quod qua consideratione decroverint, nos accedimus. Supplicamus nos interim et antiquiore præventum gratia, gratia perseverante, prosequimur, ut ei apud vos nostra propositio, quatenus aut ratio sustinere debuerit, aut misericordia subvenire.

LXXVII.

AD ABBATEM SANCTI EBRULFI.

Super his pro quibus in sententiam commisisti, a memoria tua non credimus excidisse quomodo mandato nostro stare promiseris, et præceptionibus obedire. Nos vero quibusdam ex causis adhuc formam distulimus assignare mandati, et modum satisfactionis imponere, quia in hac re ea temperantia uti volumus, ut quidquid fecerimus, ex sincera videatur procedere charitate et tu ad debitam humilitatem et obedientiam nostro provoceris exemplo, dum tamen ecclesiasticæ institutionis disciplina servetur, quantum tux et nostræ salutis crediderimus expedire. Ne itaque res diutius hæreat in suspensio, et quadragesimale tempus quod exstat specialius est poenitentiae dedicatum fraternitati tuæ, ea qua teneris astrictus necessitate, mandamus ut proxima IV feria non præsentis, sed sequentis hebdomadæ apud Lexovium nostro te conspectui repræsentes, ut adhibito religiosam et prudentium

(45) B., *episcopatus nostri.*

A personarum consilio, quod tibi mandatum fuerit auctore Domino disponatur. Siquidem oportet nos conscientias nostras ad festa præparare Paschalia, ut Dominicæ resurrectionis esse participes per condignos fructus poenitentiae debeamus.

LXXVIII.

AD ABBATEM DE CURIA DEI.

Pro filio vestro F. paternitati vestræ gratias tota devotione referimus, quod ita circa eum copiosam charitatis visceribus abundatis, ut ipsum tota diligentia religio vestra dirigat ad salutem, et in opportunitatibus suis paternam indulgentiam largiatur affectum. Elegit apud vos abjectus esse in domo Dei sui, magis quam apud suos habitare in tabernaculis peccatorum; sed affectati ordinis angustiam benignitatis vestræ gratia relevat, et humilitatem abjectionis dignatio recompensat. Certum est cuius et in hoc et in aliis quaeratis gratiam promereri, sed licet salva sint vobis præmia vestra, nostræ tamen ad gratiarum actiones affectio devotionis accedit. Felicem ergo me, inquam, si unquam inveniar accepisse non ingrato, si datum mihi fuerit aliquid quandoque rependerem vestrorum excellentiæ meritorum.

LXXIX.

AD ABBATEM CISTERCIENSEM.

Duo sacerdotes de episcopatu nostro (45), Arn. videlicet et Ric. sæculo renuntiare disponentes, admonitione frequenti et studio fratris nostri Will. nunc abbatis de Pinu, ad venerabilem et religiosum virum Ric. abbatem de Valascia refutatis prius in manu nostra quas possederant ecclesiis, se et sua devotione promptissima contulerunt. Quorum nos devotionem favore debito prosequentes, intuitu abbatis de Valascia, qui ob sinceræ religionis et industriæ suæ meritum plurima nobis charitate devinctus est, rationum obligationes, et cetera quibus nobis tenebantur obnoxii, quoniam officiales nostri fuerant, sine omni difficultate renisimus, et eos in prædicto monasterio Deo perpetuo servituros cum facultatibus suis in manum abbatis liberos et absolutos consignavimus. Postmodum vero cum devoti monasterii probationem ingressuri sperarentur, abbas de Pinu ad aliud voluntate devocata, opus cuius auctor prius vehementissimus existerat, vehementiore studio dissuasit, obiciens quod unus eorum antequam etiam pubertatis annos attingeret, sua persuasione in monasterio de Chaelix pulicum religionis votum solemniter nuncupaverat, promissione quoque adjecta quod eam non mutaret, nec revocaret in posterum voluntatem. Qua occasione prudentibus et religiosis viris plurimum admittentibus, devotum pariter et indevotum abduxit cum ea procul dubio ratione, qua alterum extrahere nitentur alter in devotionis suæ monasterio perpetuo permittendus fuerat commorari. Porro abbas de Valascia, utpote vir longanimis et multæ mansuetudinis, suas et monasterii sui usque ad sanctum (46)

(46) B. *secundum.*

(46) universitatis vestræ conventum prosequi distulit injurias, sperans profecto si quid perperam actum est, sine subterfugio reformandum, ubi nec excusatio veritatem impedit, nec cupiditas æquitatem. Ego vero, quod ad Ecclesiam meam pertinet, nulla dissimulare valeo ratione, quoniam unus eorum de quorum revocatione tractatur, Arn. videlicet, librum quemdam (47) quem Ecclesiæ suæ parochianorum collatio devota contulerat, consilio et ministerio abbatis de Pinu pignori pro iv libris Andegavensibus obligavit, quamvis ego sub anathemate prohibuissem ne id ipsum faceret, nec (48) quidquam de rebus Ecclesiæ sine conscientia mea præsumeret asportare. Quoniam ergo sæpius communitus et requisitus, librum Ecclesiæ suæ non restituit, eum excommunicatum, et ab omni sacerdotalis officii ministerio suspensum, donec de sacrilegio satisfecerit, noveritis emigrasse.

LXXX.

AD HENRICUM FISCANENSEM ABBATEM.

Credimus prudentiam vestram fidei memoria retinere causam quæ inter vos et latorem præsentium pauperem vertebatur, apostolica nobis olim auctoritate commissam. Nos vero in hoc, sicut in alijs, dilectæ nobis gratiæ vestræ obsequium pronius exhibentes, ipsum de magna summa vobiscum pro modico transigere fecimus. Et ut modicum illud utilius in futuro perciperet, ad vestram per omnia descendere voluntatem. Ipse vero jam dudum miserabilibus nos lamentis infestat, asserens quod placitum transactionis vestra ei magnificentia subtrahat, nec sanctitatem vestram in aliquo moveat vel miseria pauperis, vel veritas pactionis. Quod si quid aliquando forte solutum est, post multas fatigationes et tempora semper, vel specie vilis fuit, vel deterius qualitate: super quo rogamus vos, et obnixis precibus obsecramus, quatenus in hoc honori suo, et justitiæ pauperis et molestiæ nostræ gratia vestra provideat, etque quod sub tanta venerabilium personarum celebritate promissum est, non solum fideliter, sed etiam liberaliter tribui faciatis, ne forte homo vagus et pertinax ad subsidium majestatis apostolicæ recurrere compellatur, communem de nobis et vobis querimoniam portans, scilicet quod mandatum ejus a nobis minus fideliter adimpletum sit, et a vobis fides transactionis minus veraciter observata.

LXXXI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Causam quæ inter Willelmum sacerdotem et Matthæum clericum vertebatur, super Ecclesia de Godarvilla, majestas vestra parvitati nostræ delegavit sine appellationis obstaculo canonice decidendam. Utraque itaque parte in nostra præsentia constituta, proposuit Will. se prædictam Ecclesiam legitime possedisse, et postmodum se per violentiam absque

(47) B., quondam.

(48) B., tcl.

A omni judicio spoliatum, et ideo restitutionem possessionis cum magna a nobis instantia postulabat. Ad probationem vero possessionis quam petebat quatuor deposuit sacerdotes, quorum unus inutilis, tres reliqui satis concordēs in examinatione reperti sunt. At Matthæum ipsum aliquando possedisse constantissime pernegavit, ipsumque coram delegatis a sublimitate vestra iudicibus, domino scilicet Rothomagensi (49), qui tunc Ebroicensi ecclesiæ præerat, et domino Egidio nunc Ebroicensi, qui tunc in Rothomagensi Ecclesia archidiaconi fungebatur officio, super eadem ecclesia quæstionem movisse dixit et novissime eidem quæstioni coram eis abrenuntiasse publice, et eandem ecclesiam abjurasse, et xl solidos pro recompensatione expensarum quas fecerat accepisse. Super quo sacerdotem et acolythum et laicum quemdam proposuit ad probandum, qui et ipsi in examinatione concordēs inventi sunt, idque prædictis iudicibus et toti Ecclesiæ Rothomagensi notissimum, quia hoc coram tota fere universitate fuerat celebratum. Quia ergo præjudicare videbatur abjuratiōis exceptio, neque nobis satis certam fidem eorum qui producti erant testificatio faciebat, duximus differendum, donec per iudices, quibus causa delegata fuisse dicebatur, et venerabiles personas quæ assererentur nihilominus adfuisse veritatis nobis posset innolescere placitudo. Porro cum ipsi mecum ad domini archiepiscopi præsentiam convenissent, et ego ab eo veritatis testimonium diligenter exigerem, Willelmus non expectato testimonio ejus, ad primam Dominicam adventus Domini vestram audientiam appellavit. Ego vero quia nolens agere cogi non poterat, et ad preces ejus ipsiusque favore videbatur sublatum appellationis obstaculum, ad læsionem ejus retorquere non debui, sed alio sicut fuerat in possessione demisso, litteras utrique requisitas tradidi, per quas eorum quæ apud nos acta sunt veritas vestræ posset innolescere majestati.

LXXXII.

AD HENRICUM FISCANENSEM ABBATEM.

Amici nostri qui diebus istis Jerosolymam profecti sunt, ex equite me peditem reddiderunt. Et quia indignum est hominem opinionis meæ per manus humilium in equitem reformari, in vestram id duxi gloriam conferendum, quem non solum equestri ordinis dignitas, sed etiam regii sanguinis excellentia sublimavit. Hoc etiam eo studiosius vestris censui meritis reservandum, quia eos quibus tribuit vestra reddit industria cautiōres, cum ita viris prudentibus amicam parcimoniam in ipsa largiendi liberalitate servetis, ut et amicus semper apud vos possit invenire quod placeat, et vobis opportuna non desit materia largiendi. Inde est quod apud (50) vos utiliter et doctrina quæritur et proventus, ut et ditiores copia faciat, et prudentia doctiores. Sic enim vestra

(49) C., Rotroco.

(50) B. om. apud.

operatur inter utrumque discretio, ut quod virtutis est utrinque reducens, quod vitii est separet ac repellat, ne vel sobrietatem tollat effusio, vel parcitas quandoque manus contrahat affluentes. Si tamen in alterutro peccandum est, malim facilis quam difficilis, promptior aliquando quam tardior inveniri. Porro inter omnia quæ donantur, equus est id quod donatorem pluribus occasionibus reddit obnoxium, quia si quid a laude minus est, ii quibus datur statim culpæ donatoris attribuant, rei quæ imperfectiorem, licet de inopia quandoque proveniat, imperfectioni voluntatis ascribunt. Si durius ambulat, concussionis arguunt donatorem; seque ruinæ destinatæ prædicant, si pes unquam fortuitum cespitem retusus offendat. Si durus est, aiunt ipsum de veteri domino traxisse duritiam, qui amicos segnas audire consueverit, quam equus calcaribus obedire. Si minus elegantis formæ, si minus habeat venustatis, asserunt rem informem (51) non satis dignitatî donatoris vel donatarii convenire. Interea si quid imprecandum est, non equo, sed auctori potius imprecantur, qui tot scandalis injuriam magis irrogasse videatur, quam beneficium contulisse. Palam esse, nolle eum a se quidquam ulterius implorari, qui id dederit quod negasse satius fuerat, quam adjuncto maleficio præstitisse. Certum est etiam quosdam non tantum calumniatores, sed ingratos etiam inveniri, falsa rei donatæ vitia contingentes, ut omni gratiarum debito videantur absolvi. Quisquis tamen accipit, ipsa statim susceptione redditur obligatus, et si penes eum res donata resederit, alleganti vitia ratio quasi cuiusdam legitimæ præscriptionis occurrit. Siquidem in rebus donatis nec quanto miuoris, nec redhibitoria locum habet, sed omnem actionem exceptio spontaneæ liberalitatis elidit. Quod si aliena bene merentibus gratia non respondet, merces tamen sua virtuti non deerit, quæ potius interioris fructus lucra considerans, satis habet simpliciter apud se de bono felicitis conscientie testimonio gloriari. Nec enim subjecta est externæ dispositionis arbitrio, sed in sua propriæ puritatis majestate consistens, ab indignioribus præmia non inquit: ita tamen ut neque ex eis honeste provenientia respuat, nec pro desiderio eorum vel usu si quæ novit potiora dimittat. Quod si quem fructus trahit exterior, is, sicut ait sapiens D ille, non potest nisi similem materiæ sperare sententiam, quoniam fortuitis intentus non nisi fortuitos experietur eventus.

LXXXIII.

AD DOMINUM WILLELMUM DE PAPIA CARDINALEM.

Quantam mihi gratiam in oculis vestris ab antiquo bonitas divina contulerit, præstita frequentius beneficia comprobarunt. Et ego quidem toto animo gratus exstiti, sed majestatem dignationis vestræ non potuit debiti operis exhibitio compensare. Felicem tamen me, inquam, si unquam inveniar accepisse non ingrate quod vos tanta semper hilaritate

(51) B., *formem*:

A gratuito contulistis, si mea signo quolibet se redemptam devotio recognoscat. Interim ad eandem experientiam in omni semper opportunitate convertor, certus quod apud excellentiam vestram veritas amicitie nec defectum pati, nec aliquam potest incurere senectutem. Inde est quod magistrum G., quem ad dominum papam pro quibusdam negotiis habeo, precor attentius ut habeat vestra benevolentia commendatum, ut tam consilio vestro doctus quam fretus auxilio, optatum in negotiis quæ portat mereatur effectum.

LXXXIV.

AD LEGATOS ALBERTUM ET THEODWINUM.

Mandatum vestræ sublimitatis accepi, ut Ric. Urselli prope diem Dominicæ Circumcisionis vestro submoverem conspectui præsentari, responsurum Rob. cuidam super Ecclesia de Cormorlem, quam ille sibi dicit legitime pertinere. Feci itaque quod mandastis, quia propositum meum est cum omni humilitate et diligentia vestris per omnia præceptionibus obedire. Is vero qui vocatur, de nimia temporis assignati brevitate conqueritur, quia tam modico tempore non poterit necessariam instructionem cum multo labore et plurimo etiam dispendio comparare. Siquidem homo gravis est, et oportet eum de remotis et dispersis locis subsidia petere, et postmodum ad vos in aliam transire provinciam, cum ei ad omnimodam præparationem non fuerit spatium xv dierum indultum. Quod sane ab adversario suo callide patet esse quæsitum, quia nullam concepit de iustitia et veritate fiduciam, sed propter impotentiam personæ sperat aliquid vexationibus et transactione qualibet extorquere. Porro Ecclesia illa in episcopatu Baiocensi constituta est, neque causa ullo tempore ad episcopi sui pervenit examen; sed ille quæsitis ab apostolica sede litteris, quia rei veritas in ecclesia Baiocensi publice nota erat, causam ad alienum scilicet et ad Abrincensem transduxit episcopum, ut ibi liceret ei quidquid vellet audacius affirmare. Verum dominus Abrincensis, vir sane religiosus et prudens, veritate diligentius inquisita, cognovit Ric. plus xxx annis continue possedissee, et per vicarias semper deservisse personas, suoque jure beneficia percepisse. Constitit etiam Robertum esse filium sacerdotis, quem certum erat ejusdem ecclesiæ vicarium exstitisse, atque ipsum inde sibi ad petitionem possessionis fraudis præparasse materiam, quod ibi quæ patrem suum pro executione parochialis officii contingebant, aliquando percepserat, et tam suis quam matris et reliquæ paternæ familiæ necessitatibus impendebat. Repulsus igitur, et Ricardo litigii quiete concessa, ad aulentiam Romani pontificis ad Kalendas Februarias appellavit. Misit iste, et responsum apostolicæ majestatis expectat, sperans quod de mandato ejus a religioso episcopo tam sancte factum est, ipsius nimirum auctoritate firmandum. Neque enim expedit provin-

cia nostræ, in qua quotidie tam impudenter impudicitia convalescit, filios sacerdotum paternis altaribus adhiberi, ne incestuosi concubinatus crimen ab ipso vel a vobis profusa benignitate videatur indultum, nec spurcitæ soboles sanctuarium Domini exemplo paternæ pravitatis incestet. Oculi itaque vestri videant æquitatem, si ad recognoscendum jam cognitæ veritatis, episcopus ad quem ab initio causa suo ordine pertinebat, de ea legatione quam de vestra voluntate suscepit, debeat expectari: si appellationi selis apostolicæ deferendum est, si religioso episcopo qui cognovit ex delegatione credendum, si denique spatium majus indulgendum est, ut perspectis etiam omnibus sitio nostro in jure suo nostra videatur intercessio profuisse.

LXXXV.

AD ALBERTUM ET THEODWINUM CARDINALES.

Pro viro venerabili Reginaldo Bathoniensi electo excellentiæ vestræ nos supplicasse meminimus, quod scilicet ab ecclesia illa concorditer electus sit, et unanimi omnium voluntate susceptus, quod quidem adeo certum est, ut nihil in toto regno sit notius; nec aliquis est qui vel personæ disponat obsistere, vel facto electionis velit in aliquo derogare. Sane negotia et bona Ecclesiæ quiete cum omni potestate disponit, et quidquid ab electo episcopo citra gratiam consecrationis expediri potest, ordinat et dispensat. Quia vero sine consensu auctoritatis vestræ ad perfectionem gratiæ illius pervenire non potest, misit ad vos ecclesia illa venerabiles et electas de tota universitate personas, quæ vice omnium a bonitate vestra complementum promotionis ejus pronioribus votis exquirerent et obnixis precibus implorarent. Vidimus eos, Thomam scilicet archidiaconum et A. monachum ecclesiæ illius, (quoniam ecclesia illa conventum monachorum habet non collegium clericorum,) et magistrum Lanulfum, viros litteratos equidem et prudentes, et approbatæ a pluribus honestatis, negotium scilicet istud ex delegatione omnium omni studio prosequentes; sed viam, qua ad vos pervenire possint, nullatenus invenire potuerunt. Laboravimus cum iis et plerique alii, nec ulla securitas penetrandi ad vos potuit inveniri. Præsertim quia negotio illi rex junior, qui in partibus illis commoratur, dicitur adversari. Ad suffragandum itaque votis eorum, litteras tam ab humilitate nostra quam ab aliis diligentius impetratis nuntium per se, quem habitus arctioris religionis et paupertas absconderet, ad proferendum negotium, quia aliter id fieri non poterat, transmiserunt. Quia igitur tantæ rei effectus non nisi instantium bellorum importunitate et casibus fortuitis impeditus, sanctitati et officio vestro credimus convenire, et ad idem etiam devotas preces duximus adjungendas, ut quod residuum est, compleat et confirmet; ne vota ecclesiæ ludificari permittatis, et ipsius utilitates amplius impediri.

LXXXVI.

AD DOMINUM PAPAN ALEXANDRUM.

Est quiddam quod tam meam quam alias vehementer angit ecclesias, quorumdam scilicet rapax et intemperans audacia monachorum, qui quo liberius effluant, sæcularis potentiæ præsidia redimentes, primo episcopis omnem obedientiam subtrahunt, et parochiales ecclesias cum altariis et decimationibus, cæterisque beneficiis de manu laica recipere pactis quibuslibet sacrilega temeritate præsumunt. In his ergo ab eis nec canonicus ordo, nec episcopalis assensus exigitur; sed devocatis ad proprietatem omnibus, mercenarios in tanta paupertate ibi constituunt sacerdotes, ut ad exhibitionem suam et ad onera Ecclesiæ portanda non habeant quod opiloni sufficeret aut cursori. Generale est hoc, sed in episcopatu meo vehementius hæc est grassata malignitas, nec jam nobis cujuslibet rationis obtentu, sed fallaciis ac muneribus nobis præsidioque violentiæ sæcularis obsistunt. Ad quod secundum ordinem institutionis ecclesiasticæ reformandum, cum ego adversus abbatem quemdam et monachos monasterii cujusdam in episcopatu nostro, scilicet Sancti Ebrulfi, a sublimitate vestra primos, secundos, et tertios judices impetraverim, abbate semper multis artibus obsistente, nihil est adhuc effectui mancipatum, cum sacerdotes nostri in executione causæ apud judices assignatos multis attenuati sumptibus, multis laboribus sint affecti. Habemus autem et alias causas adversus eundem abbatem de multiplici et contumaci inobedientia, cum tamen ad exhibendam nobis obedientiam et reverentiam vinculo juratæ professionis teneatur strictus. De alio quoque perjurio, quod post præstitum corporaliter juramentum de exhibenda ad mandatum nostrum satisfactione, coram multis venerabilibus personis manifeste contraxit, in eo scilicet quod post sententiam suspensionis et anathematis, per quinquennium et eo amplius missas et cætera præsumpsit divina officia celebrare, donec cognita coram legatis vestris veritate quam dicimus de necessitate magis, quam de poenitentia nobis se præstitit absolvendum, jurato nimirum quod ad mandatum nostrum super tribus expressim staret excessibus, et modum impositæ sibi satisfactionis impleret. De privilegio quoque a vobis per subreptionem elicitum idem abbas vobis et ecclesiæ nostræ tenetur obnoxius, super quo jam tertio ipsum ad vos cum privilegio nulli inventa nimirum falsitate jussistis. De eremo etiam quadam quæ a nobis et fundatore quibusdam regularibus et religionis fratribus collata est, a prædicto abbate et monachis post appellationem ad vos factam noviter occupata, et aliis quibusdam, quæ reverentiæ vestræ in omni veritate fides et sedulitas nuntii nostri plenius explicabit.

LXXXVII.

AD HENRICUM BAIOCENSEM EPISCOPUM.

Memini me pro latore præsentium olim vestræ

excellentiæ supplicasse, quia mihi pro eo quorum- A
dam quibus ego deesse non poteram instantia sup-
plicabat. Exaudistis ex parte, quia ab irroganda
severiore sententia temperastis ad tempus, nondum
tamen ei optatum beneficium perfectæ liberationis
arrisit. Instant igitur qui ab initio profusis precibus
institerunt, eoque obnoxius quia noverunt quod
dilectio vestra preces meas consueverit exaudire.
Preces igitur iterare compellit iterata precatio, et
me genibus vestræ charitatis advolvit, ut hic se
multiplicatis precibus uberioris remedium gratiæ
gaudeat invenisse. Audivi etiam dominum archi-
episcopum, et dominum Abrincensem scripsisse
pro eo, eosque culpæ quam contraxit clementer
ignoscere, quia ad inquisitionem vestram maluit
humiliter confiteri quod fecerat, quam duplicata
culpa conscientiam suam offuscare mendaciis, aut
de vestra misericordia desperare. Preces itaque
precibus et consilio eorum censui fiducialius ad-
jungendas, ut si majestas vestra admonitioni eorum
duxerit obsequendum, mea quoque tantæ auctoritati
intercessio suffragetur.

LXXXVIII.

AD CANTUARIENSEM ET TARENTASIENSEM
ARCHIEPISCOPOS.

Causam venerabilis fratris nostri Reginaldi electi
Bathoniensis audivimus ab apostolica majestate
vestræ experientiæ commendatam. Gavisus sumus
quod veritatis amatoribus veritatis est commissa
cognitio, apud quos nec justitia periculum incurrere
poterit, nec innocentia detrimentum. In quo si per-
sonam respiciatis, vir est cujus prudentia, cujus
honestas, cujus virtus et industria publice multis
ipsisque probabilibus innotuit argumentis. Si faciem
electionis inquiratur, omnium, ad quos pertinet, in
personam ejus unanimi concordia vota concurrunt,
statumque Ecclesiæ multis labefactum temporibus
certissime confidunt ipsius magnificentia reparan-
dum. De eo autem quod ei ab his, ad quos non
pertinet, tam mendaciter quam imprudenter ob-
jectum est, certis probationibus constabit vobis
nihil esse nisi o.lli et invidiæ quæstionem. Nos vero,
quibus de proximo certius et facilius veritas potuit
apparere, de multorum, quibus fides adhibenda
est, creditur testimonio, et publica assertionem didi-
cimus, nativitatem hujus, de qua queritur, sacros
patris ordines præcessisse, ipsumque patrem eo
tempore licite, si præoptasset, militare vel matri-
monium contrahere potuisse. Agite itaque et ca-
lumniam hanc, quam non aliunde quam de zelo
malitiæ deprehenditis exortam, secundum datum
vobis a Deo spiritum et potestatem media ratione
discutite, nec vota ecclesiæ ludificari diutius dilata-
tione aliqua permittatis; sed injuriæ huic debitiæ
benedictionis indulto ipsum quam citius ad eccle-
siam destinatæ, ut ex hoc nec in spem meliorem
attritiæ diutius ecclesiæ desideria convalescant,
seque populus ille optatæ consolationis subsidio
gaudeat assecutum.

LXXXIX.

AD ROTRODUM ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPIUM.

Monachus ille L. olim Cormeliensis, pro quo
sanctitatem vestram rescriptum apostolicum scri-
bitis accepisse, de monasterio illo egressus est et
tertio misericorditer est receptus. Egressus quarto
eam ipsum abbas et fratres pro commissis in
Ecclesia sacrilegiis quæ etiam verecundia prohibet
recitare duplici etiam sobole de meretricibus ante
fores monasterii suscepta, suscipere recusarunt, in
præsentia nostra et abbatis P. Cellensis fratrum-
que nostrorum publice de omnibus tam convictus
quam confessus, ab abbate litteras dimissorias im-
petravit, abjurato ad totam vitam abbatis monaste-
rio et tota bantera monasterii quia se ignem missum
publice fuerat comminatus hæc abscessit. Porro cum ipse postmodum ad notitiam Willelmi
de Papia cardinalis, me et abbate præsentibus detu-
lisset, recensita veritate ab ipso auctoritate
apostolicæ sedis repulsus est et damnatus. Exinde
perustratis terris, rejecto prorsus habitu monas-
tico, factus apostata, ut parcius dicam, omni se
dissolutioni publice mancipavit. Novissime si majes-
tatem apostolicam cui hæc nota esse non poterant,
circumvenire mendaciis attentavit: apud vos veri-
tati et justitiæ præjudicare non debet, cui nos
eorum, quæ dicimus, manifestam faciemus per
omnia veritatem. Scitis autem prudentiam apostoli-
cam nihil in rebus dubiis percipere definitum, sed
omnia mandata ejus conditionem habent implicitam,
scilicet, si preces veritate nitantur eisque quibus
hujusmodi mandata mittuntur in omnem causam,
partes judicis cognitio scilicet et pronuntiatio
reservantur. Quietis igitur monasterii et claustralis
disciplinæ sanctitas vestra provideat, ne reducto
auctore iniquitatis, cæterorum qui per personam
istius correcti sunt reviviscat audacia, et exemplo
veniæ remissioris ipsorum denuo malitia conva-
lescat.

XC.

FORMA TRANSACTIONIS DE QUADAM COMMISSIONE.

Causas quæ sive ex ordinaria jurisdictione nostra,
sive ex superiori delegatione, ad nostram audien-
tiam perferuntur, sicut media ratione decidere, sic
decisas oportet veritatis testimonio communire, ne
ad renovandum vetus litigium qualibet audacia
quæstio rediviva consurgat. Causam igitur, quæ in-
ter venerabilem fratrem nostrum Simonem abbatem
Sancti Andree et fratres Hospitalis Hierosolymitani
super testamento illustris viri Hugonis de Pjnu ver-
tebatur, ex apostolica delegatione suscepimus sine
appellationis obstaculo terminandam. Auditibus itaque
utriusque partis allegationibus cum meticulousa ju-
dicii necessitas videretur instare, nostro se pars
utraque commisit arbitrio et litigium omne per nos
amicabili compositione sopitum est. Si quidem pecu-
niam, quæ apud prædictum abbatem a prænominato
illustri viro dicebatur fuisse in deposito constituta,
in necessarias et pias causas secundum tenorem te-

stamenti, censuimus dividendam; sicut nobis eorum, qui a fratribus Hospitalis producti sunt, testimonio factum est manifestum. Unde assignata creditoribus et necessariis personis ipsique abbati aliisque diversis pauperibus congrua portione, ipsis nimirum fratribus Hospitalis intuitu religionis et paupertatis eorum plurimam assignavimus portionem; adhibito in omnibus eorum consensu, ipsorumque utilitatibus, ipsumque abbatem duximus super hac questione penitus absolvendum

XCI.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ SENIOREM.

Venturus eram ad vos, sed me senectus et infirmitas et debilitas retinent, quasi quibusdam reprimis impotentiae vinculis alligatus; sed et a multis partibus multis vexor injuriis, in quibus nullum remedium nisi de gratia vestrae bonitatis exspecto. Mitto itaque ad vos Joannem de abbacia hominem fidelem vobis pariter et devotum, quem audire vice mea et precibus meis ad momentum velitis aures regias inclinare. Obsecro reminiscatur excellentia vestrae fidei, devotionis et obsequii, honori et utilitati vestrae ab incunte pueritia vestra a me semper exhibitae, et in opportunitatibus meis apud vos merita mea mihi quandoque respondeant, nec impotentiam senectutis meae dignetur magnificentia vestra conterere; sed hominem ad omnem patientiam cum omni humilitate voluntati vestrae semper expositum, liberalitate regia confovere, et novissimos dies meos, quibus adhuc apud vos modico tempore futurus sum, permittatis, imo faciatis in letitia consummare. Non me permittit puritas conscientiae meae de vestra sapientia desperare, apud quam saepius in multis et maximis gratiam merui, et si quid quandoque per ignorantiam aut simplicitatem minus prudenter actum est, fides semper et veritas et sedulitas impensi incessanter officii compensavit. Ad summam meliora sunt vere diligentis saeva consilia, quam fallax assentatio blandientis, sicut novissimo tempore gravibus iudiciis vestra majestas experta est, quando scilicet amicis fere desperantibus magnificentiae vestrae terror invaluit et omnes conatus hostium vestrorum, Deo propitio, vestra sunt industria pariter et virtute compressi. Memini adhuc, neque hoc unquam aliquid a mea poterit extorquere memoria, sublimitatem vestram me inter initia vestra in ulteriorem gratiam recepisse, neumque semper, quo saepius utebamini, vobis in omni tranquillitate fecisse consilium, adeo ut nihil unquam dispendii, nihil laboris, nihil cujuslibet confusionis attulerit, sed omnium operum vestrorum quasi de miraculo procedere magnalia videbantur. Non erat qui vestrae praesumeret obsistere potestati, quia tunc omne opus vestrum disponebat ratio, dirigebat justitia, misericordia temperabat. Postquam vero mendax adulatorum turba convaluit, potuitque lethalia venenati mellis blandimenta licenter infundere, affectioni justitia, ratio cepit cedere voluntati, et meliore con-

silio praefornatos olim sensus in contrarios quandoque dolosa sedulitate convertit affectus. Unde nimirum certum est ortum esse quod accidit, quod radix, quae viriditatem de justitia et veritate non contrahit, ad jucundos et utiles fructus novissime pervenire non potest. Sane verum est bona quandoque vexationibus concuti, et quae mala sunt fallaci quadam ad tempus letitia prosperari; sed divino judicio semper suis novissime rerum meritis responderentus. Sic est: inconsultorum operum exitus infelices poenitentia sera sequitur, quae doctri quidem materiam comparat; sed nulla eorum quae provenerunt detrimenta restaurat. Hæc verbum celebre est Sapientis illius: *Omnia fac cum consilio et post factum non poenitebis* (Eccli. xxxii). Porro consilium est aliquid faciendi vel non faciendi vere excogitata ratio, sicut Tulliana nobis eloquentia definit. Intellegat Dominus meus tria definitionem formare consilii, unitatem, diligentiam, rationem, ut scilicet quod sit aut dicitur, nitatur unitate, dirigatur studio, ratione formetur: Quidquid enim stabilem non contrahit de veritate substantiam, ruinæ et defectioni necessario tenetur obnoxium, ut videlicet quod de nihilo ortum est redigatur in nihilum, nec in fundamenti alicujus soliditate subsistit. Quod quasi de inani quodam præstigio falsitatis effulsit. His etiam quae vera sunt, oportet semper cum instanti diligentia rationis adhibere iudicium, ne quis alienam quietem turbare vel jus alienum confidentia potestatis præsumat invadere, sed modum justitiæ continenter amplexus, superioribus reverentiam, gratiam inferioribus, proximis exhibeat charitatem et ad omnem partem mentis acie calide circumducta. Sic omnis omnium de propria conscientia metiatur affectus, ut aliis se talem in beneficiis et offensis curet impendere, quales eos vellet in suis opportunitatibus invenire. Verum qui præstant, officii sui debitum arctius tenentur agnoscere, ut se dominium potius ad custodiam quam ad violentiam accepisse cognoscant, nec eum, cui cura est de illis, Deum scilicet, putant ob aliam causam iis fastigium dignitatis, copiam divitiarum, potentiae gloriam contulisse nisi ut eos in opus ministerii collocaret reddituros nimirum de singulis suo tempore sub severo districti iudicis examine rationem. Qui ergo periculum administrationis accepit, rationem præparet ad reddendum, quia usque ad quadrantem comminatur se qui credidit exacturum. Quod si sua cum huiusmodi potentibus gloria non descendit, nec enim iis ascensus promittitur sed descensus, quid exigenti proferet quod nihil reservavit sibi quod habeat ad solvendum? Nempe carnem et spiritum, quia nihil est eorum quae rapta sunt quod subsistat, neque alius esse poterit satisfactionis modus, nisi ut poenam perpetuam solvat, qui non habet aliud unde possit a debito perpetuo liberari. Meminisse debent ab eo sibi commissas esse qui eos proprii sanguinis redemit impendio et mortis etiam amaritudine liberavit: a quo ejusdem substantiæ

naturam idem redemptionis pretium omnium eadem consummatio et merces est : non est de quo alii adversus alios possint privilegio gloriari, nisi quia qui præsentat graviori ruinæ et majori periculo sunt objecti. Scripsi diffusius, quia verborum copiam devotio ministrabat, singulaque mihi dicta necessaria videbantur ut fidelis admonitio vestræ vos faciat gloriæ remitti. Utinam viris virtutis et consilia fortium regia majestas æstimet et agnoscat, ne spiritus iniquitatis et mendacii, fallacibus blanditiis robur regalis potestatis enervet, et ad opera malitiæ vel defectus contrahat et inclinet.

XCII.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ SENIOREM.

Sicut vobis in Northmannia dixeram, veni in Angliam ad vota orationum Domino persolvenda. Cumque inde ad præsentiam Domini mei magno desiderio traherem, audiivi vos Eboracum et ad remotas illuc tendere regiones, mihi que nulla spes relicta est nullaque fiducia consequendi. Proficiscor tamen, Jento licet itinere, quia celeritatem mihi senectus et debilitas non indulgent, sed quasi quibusdam reprimentis impotentis nexibus detinent alligatum. Placeat igitur domino meo præcipere mihi, ubi et quando vestræ possim occurrere majestati, ne quod potentis mihi residuum est incerto ideoque vago circuitu consumatur. Desidero etenim quam primum videre faciem domini mei ut oculis meis jucunda regii vultus serenitas illucescat, et ab injuriis diutinisque laboribus exhibita mihi solita benignitate respirem. Valete.

XCIII.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ SENIOREM.

Orationis causa profectus in Angliam, statim ad videandam domini mei faciem festinavi, quia me ad hoc tam devotio quam necessitas invitavit. Audistis me et in aliquibus exaudistis, sed adhuc nobis majora differre in futurum, adjecta tamen promissione, in qua de jucunda mihi collata spei securitate respiro. Promisistis siquidem quod exinde mea diligenti inspectione opera probaretis et secundum meritum qualitatem suo tempore apud vos mea mihi justitia responderet. Gavisus sum de sincera bonæ conscientis meæ veritate confisus quod nulla culpa excellentiam vestram exasperari patietur, vel benevolentiam denigrari; neque ex hoc nunc prudentiam vestram circumveniet astuta malignitas invidorum, sed secundum doctrinam Evangelii ipsis credetis operibus, et vestra de manifestis rerum argumentis censura procedet. Atque utinam cum inspectione presentium velit aliquando perpetuæ fidei devotionis et obsequii mei vestra dignatio remitti, et quæ inter alios meo singulariter consilio et industria honoris vestro et utilitati quandoque provenerint, quos denique labores et sumptus vobiscum cum omni semper hilaritate pertulerim, quibus vires corporis et rerum facilitates per triginta annos continuos attrita sunt et consumptæ. Successisse mihi dicerem, imo animi lætitia gloriarer, si vel in modico vestræ sensissem

A inhæsisse memoriæ ea, in quibus nullo modo decipi potuistis, sed oculata fide et multiplici semper agnovistis effectu. Et ego quidem a secundo anno regni vestri gratiam vestram, qua me semper fueratis exuberanter amplexus, sensi mihi quorundam jactantibus imminutam, quos ego certe bona fide, familiaritati et consiliis admovebam quia prudentiam eorum et industriam vobis utilem fore credebam, et me ab eis apud vos in ea, quam merueram, benevolentia conservandum. Porro evenit mihi quod infelici multis experimento certum est evenisse, ab iis me scilicet aliquantulum repulsum esse, qui mea fuissent sedulitate promoti. Sic enim est; inter eos, qui viris sublimibus sunt acceptiores et intimi, sæpius rara fides vertitur et rara dilectio, seque student multis artibus prævenire, quia quisque sibi credit attribuendum, quicquid fuerit alii derogatum. Quo sane intellecto, censui honori vestro et utilitatibus fortius insistendum, ut studium et perseverantia mea confusionem posset inferre fallacibus, et mihi plenitudinem gratiæ vestræ, cujus manifestum erat aliquot adhuc restare reliquias, reparare. Profeci aliquando, sed ad antiquam plenitudinem pervenire non potui; sed in novissimis vehementius exasperatum sentio, quem ego in novissimis, Deo teste, totum speraveram sincera fide et promptissimis obsequiis redemisse. Revertatur utique dominus meus ad cor, quoniam miserendi tempus advenit, nec ego propono apud vos ulterius de meis aliquid meritis allegare; sed solam humiliter implorare clementiam, quæ quanto desiderabilior est, tanto majoris debet in principibus æstimari, quam si pœnitentiæ delinquentium impendi gloriosum est, profecto non debet innocentis denegari. Notum me toti orbi longior ætas et discursus multiplex reddidit et acceptum, atque inhumanum fortasse reputabitur a pluribus, si innocentiam meam et novissimæ senectutis tempus vestra severius dignatio prosequatur; si duriorum toleritia de ambigua suspicione, potius quam de rerum veritate, sententiam; si imminenti sepulturæ claustrum cum lacrymis et mœrore feceritis introire; si statum ecclesiæ labefactari sustinueritis, quam in diebus meis de paupere divitem, sublimem de humili, D prædicabilem de obscura vestræ serenitatis beneficia reddiderunt.

XCIV.

AD WILLELMUM DECANUM BAIOCENSEM.

Sicut novit prudentia vestra causam, quæ inter Cenoinannensem episcopum et Clementem vertitur sub eo modo nobis et vobis Romani pontificis delegavit auctoritas, ut si alter nostrum non vellet vel non posset interesse, alter nihilominus sine appellationis obstaculo defluiret. In quo manifesto datur intelligi in absentia alterius, totam alteri consignari cognitionis et judicii potestatem, nec is qui absens est, jus habet vices suas alii committendi, quia in alterum tota negotii decidendi concedit auctoritas: sicut ejus qui delegavit superior

excellentiæ præfuit. Porro quia me in Angliam multarum importunitatum ad præsens trahit instantia; oportebit vos locum utriusque supplere, causamque singulari iudicio definire.

XCIV.

AD

Quantum apud Dominum nostrum profecerim in Anglia, vos vidistis, qui mecum ad tædiosam importunæ supplicationis durastis instantiam et demum severioris repulsæ contumeliam reportastis. Timco induratum adversum me, nec facile ad collo unquam tempore rediturum, quia concepta semel ira vel odium nec placari facile consuevit, nec ad gratiam revocari. Et ego quidem a secundo anno regni ipsius in crebris ipsisque certissimis iudiciis intellexi, quoniam innocentiam meam semper exinde, vel manifeste vel quasi occulte, sub typo quodam dissimulatæ severitatis oppressit, et omnem tam a me quam a meis preventum cujuslibet honoris vel utilitatis exclusit. Non potuit fidei puritas vel sedulas obsequii vel labor intemperans, vel sumptus excedens, vel industria consilii in magnis vel maximis rebus efficaciter et ad gloriam majestatis insistens, concepti sine causa rancoris amaritudinem declinare; sed mirabili perversitate quæ gratiam penitus redemisse debuerant, sincera potius odium merita provocabant. Instabam itaque fortius et quasi ad evincendum merita meritis cumulare certabam; ut inspecta laudabilem operum luce erubesceret adulatorum confusa malignitas et ab invito domino etiam favorem frequens et officiosa veritas extorqueret. Non proficiebam et ipse tamen interim meo nihilominus instantè utebatur officio, et exclusum ab his, quæ ad proprium libere disponere prævalebat arbitrium, studiosè ac memoriter ad majora consideranda vocabat, in quibus eum ad habendum consilium cum rei quantitas tum periculosus eventus, tum difficultatis angustia compellebat. Vicesimus annus exactus est, ex quo ego miserabiliter in hoc agone sudavi, quia indefessam perseverantiam conscientia sincera firmabat, quia excellentium jugis exhibitio meritorum. Non peccavi, etsi quid forte peccatum est, reatus tamen libertatem regis clementiæ non excedit, et sine dolore meo debuit saltem detrimentis nil male merentis ecclesiæ commoveri, ne de aliena afflictione gloriam neque dulcem sibi de aliena amaritudine contrahere voluptatem. Mirum autem est quod inter injurias, quas patior et lacrymas affluentes, nondum de visceribus meis potuit zelus altius radiatæ dilectionis avelli; nihil mihi constat amarium quam quod fidelissimo crimine fraudis imponit, diligentique repperdit odium, nec in aliqua me permittit in futurum existimationis ejus et gratiæ fiducia respirare. Mitto ei litteras omni humilitate et supplicatione plenissimas, sicut vobis ex rescripto earum poterit apparere, quas vellem ei explorata opportunitate sub præsentia vestræ charitatis offerri ut eas semel totis vestro studio intercedente sustineret audire, mili-

A que a vobis significari litteris, si quod responsum acceperitis aut speratis effectum.

XCVI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Ad audientiam majestatis vestræ cujusdam illustris viri querela perfertur, quem pluribus de causis constat mihi multiplici ratione devinctum, ut et in necessitatibus suis jure teneat præstare, præeunte quidem justitia, consilium et auxilium opportunum. Uxorem habet, ad quam eum totius paternæ hæreditatis proventura successio crederetur, prodicitur ex insperato puella et de secreto furtivæ educationis adducitur, quam sub diuturna viri absentia de adultero progenitam tota terra cognovit: atque is qui pater exquiritur, publice coram episcopo loci, coram archiepiscopo provinciæ, coram etiam ipso rege requisitus suam esse constantissime pernegavit, omnesque fere quibus illa proxima cognatione conjuncta est, testimonium legitime natiuitatis nulla præsumunt audacia perhibere. Sub hac igitur spe obtinendæ dolo hæreditatis, nupsit cuidam, qui cum fautoribus suis falsum patrem tam minis quam promissis sollicitat ut eum a persecutione publice protestatæ veritatis avertat. Appetatum est ad vos apud quem veritati et justitiæ non poterit dolus vel violentia prævalere, nosque eo securius vestre scribendum duximus majestati quod non quasi preces de incerta re, sed de nota perhibemus testimonium veritate.

XCVII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Si venerit ad præsentiam majestatis vestræ sacerdos quidam, Joannes nomine de Grimovilla, vententem sapienter accipite, quoniam excommunicatus est, et per annos circiter decem in excommunicatione permansit; siquidem manus violentas iniecit in monachum, ipsiisque sacerdotem, sauciumque et plurimo cruore perfusum, sicut dicitur, penitus occidisset, nisi eum fortiter hi qui stabant cum monacho repulissent. Quo facto cum manifestum esset eum in anathematis incurrisse sententiam, nec absolutionem a Romano pontifice querere voluit, neque satisfacere monacho, nec nobis aliquatenus obedire, sed ad remotas partes alterius episcopatus abscedens sub prædicto vinculo furtim ordinem sacerdotis accepit, et in partibus illis, me ignorante, in ordine sic percepto publice ministravit. Ad hanc vero perversitatem exercendam, ipsum a primis adolescentiæ suæ annis cæca traxit ambitio, acquirendæ scilicet in episcopatu nostro cujusdam parochialis ecclesiæ, quam per violentiam plebeiæ multitudinis, cui ipse cognatione conjunctus erat, credidit obtinere. In qua cum duodecim annorum et eo amplius spatia consumpsisset, nullis meritis a me nulla justitia debuit exaudiri, quia me ex ea causa frequenter offendere, et ecclesiam multis injuriis non destitit infestare. Defuncto itaque sacerdote, qui in ecclesia illa annis circiter quadraginta ministraverat, ego ad monachorum

Pratellensium representationem, ad quos pertinebat, personam idoneam subrogavi, coque celerius ut esset qui pervicaciæ ipsius posset obsistere, ne scilicet iste vacantem ecclesiam consideret facilius occupare. Frustratus hic et omni diutinae spei solatio destitutus, a legatis vestris ad archiepiscopum litteras impetravit, ipsumque ad eum sublata mihi ignorantia et invito ordinaria jurisdictione miserunt. Apud quem quia inter propinquos et consocios agelatur, tanta adversus eum processit instructio, ut ipsius facile crimina convinci possent et calumnia deprehendi. Interceptus itaque manifestæ veritatis iudiciis, cum ei alia non pateret occasio, ad audientiam vestram ab archiepiscopo quem iudicem præelegerat, appellavit, sperans, si causæ fuerit delegata cognitio, iudicem jurantis circumvenire fallacibus vel vexationibus aliquid extorquere. Quia igitur, uno per mendacium obtinente, plurium audacia convalescit exemplo, publice interest ut benignitas vestra perversitati hujusmodi hominum nimis credula non existat, nec iudices de optione sua, sed de vestra potius experientia sortiantur. Siquidem pertinacem a vobis postulant instantia, quos redimi posse confidunt, vel quibus ad omnem casum familiari gratia sunt conjuncti. Unde si eum, de quo scribitur, in vestra præsentia contigerit inveniri, si placeat, quaeri facite, a quo episcopo primum, a quo novissime fuerit ordinatus, quis enim a sanguine sacerdotis absolverit, a quo et quo tempore ei fuerit donata ecclesia, quam quaerit; cum infra hoc triennium sacerdos decesserit: quem ibi constat plus annis quædraginta continue ministrasse, nec ecclesia huic potuit ullo jure superatite sacerdote conferri. Quod si ab ordinatione mea, quia primum usus est, ad alium episcopum sine conscientia mea et dimissione transiit, manum ordinatoris agnoscat et titulum quem accepit; quia ego aliene ordinationis clericum, ipsiusque furtivæ, de jure recipere non compellor, præsertim quem tantis novi criminibus irruptum.

XCVIII.

AD HUGONEM LEXOVIENSEM ARCHIDIACONUM NEPOTEM SUUM.

Litteras penitentia et conversionis tuæ lætabundus accipi, quæ utinam de sancta voluntate processerint et in fidei stabili veritate consistant. Quia vero operibus credendum esse doctrina veritatis instrui-mur, opera contemplantur, quæ utinam talia sint, ut veterum debeant delere memoriam, condignosque faciant fructus, quibus detrimenta præcedentia recompensent. Si vero animum, quem ab initio in multis utilem et benignum gratis expertus es, tua ut parcius dicam negligentia denigravit, a colore concepto in antiquum candorem procedentia poterunt merita revocare, et ingenuos quidem mores tuos ab offensione vestra præcepta debent beneficia colibere, donec aliquam vel in modico gratiarum retuleris actionem. Sanè ingrati damnatus omni beneficio se probat indignum, adeo ut ex ea causa

A libertus in servitute revocari possit, et qui de percepta misericordia alii non impertit, usque ad novissimum quadrantem in eo, quod dimissum est, divino iudicio condemnatur.

XCIX.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ SENIOREM.

Audita instanti transfretatione vestra, ad vos tanquam ad dominum meum venire cum omni festinatione curavi, ut oculis meis regii vultus serenitas illuceret, et impotentiam senectutis et debilitatis meæ jucundi sermonis vestri gratia recrearet. Veni equidem, sed longe aliter quam speraveram omnia processerunt, quoniam non nisi in paucis audiri merui nec in quolibet aliquatenus exaudiri. Veni, inquam, dicturus sicut existimabam vobis B Vale novissimum, atque idem a vobis cum gaudio recepturus, ut post tot merita mea et excedentia beneficentia vestra in novissimo discessu ad bonum perpetuæ charitatis et pacis animorum sibi invicem concordia responderent. Quidquid autem acciderit aut quocunque futurorum se convertat eventus: gloria mea erga vos est testimonium conscientia meæ. Quoniam ab omni delicto prorsus immunis sum et inter omnes, quorum honori et utilitati vestra fides et devotio profuit, ut modestius dicam, mea possunt majoribus merita coæquari. Siquidem trigesimus annus exactus est ex quo ego semper in obsequiorum veterum agone sudavi. Quod si aliquando delatorum invidia adversum me votum vestrae mentis quemlibet excitavit, tanto steti securius, tanto viriliter et efficacius institi, ut adulatorum mendacia jure fide mea possent et magnificentia reprobari. Cæpi a puero, et vos per adolescentiam, juventutem, virilem ætatem ad senectutis annos prope perduxi, totumque corpus et animam, studium et laborem, recuniam atque tempus impendi: mihi que nunquam aliquid fuit delectabilius quam bonori vestro et proventibus inservire. Ea certe fiducia, ut mihi in novissimis diebus meis liberaliter excellentia regia responderet. Si non deliqui, cur patier? Cur non magis credit dominus meus veritati operum eorum quam incertis suspicionibus et mendaciis delatorum? Quod si deliqui, quod non venia sed ultione dignum debeat judicari, salva vobis est ultio, dum tamen sententia non de incerto, sed legitime de rerum veritate procedat. Ad summam hoc unum ipsumque præcipuum a Domino meo cunctis vellem precibus impetrare, ut mihi de benevolentia ipsius spes aliqua relinquatur quam in sinu meo custodiam, velut thesaurum absconditum, atque in ipsa mihi liceat omni tempore respirare. Dicturus eram vobis aliqua cum a vobis recessi, sed opportuna mihi non refulsit occasio, quæ tamen per latorem præsentium in schedula vobis scripta transmittitur; quorum si qua vobis facere placuerit, ego cum omni gratiarum actione recipiam. Quod autem differre volueritis, ego in silentio cum omni humilitate et patientia sustinebo.

C.

AD WALTERUM DE CONSTANTIIIS.

Quod ita, sicut audistis et vidistis, a domino rege dimissus sum, gratia mihi vestra compassa est, et confusio mihi meisque condidit detrimentis. Sane in articulo temporis illius prægravis mœroris amaritudine adeo animo constitutus sum, ut quidquid mihi potius agendum esset, videre non possem, sed potissimum celerem fugam remedium credidi: ideoque a facie indignationis ejus quantocius tanquam fugitivus exivi. Revertens itaque cum animus meus ad multa de liberatione plurima raptaretur, cogitavi quod celerem exitum meum non metui sed contemptum potius et superbiam reputaret, quia motum ejus nec diutina supplicatione neque longis fueram precibus prosecutus. Decevi itaque ad ipsum cum omni festinatione reverti, ut quod minus bene factum fuerat, videretur prudentior poenitentia restaurare et suspicata superbia humilitatis substantia tolleretur. A domo itaque mea, quam prope Baiocas habeo, ego Cerasiacum usque perveni, ibique adeo mihi impotentia contractæ debilitatis invaluit, ut progredi salva corporis incolumitate non possem, quia omnes fere vires corporis mei consumpserat labor et avilitas revertendi. Cum itaque decidissem in lectum, nihil aliud potui quam vice mea litteras et munus destinare, ut apud dominum meum negotia mea litterarum veritas et mentis sedulitas explicarent. Quem etiam ad dilectionem vestram censui præcipue destinandum ut studio vestro opportune introducat ad regem et vos si ita poterit accidere litteras audiat, ut inde scilicet majorem occasionem possitis accipere quid vobis agendum sit aut dicendum. In litteris autem nihil nisi humilitas et supplicatio continetur, adeo ut si velit de liberalitate regia reminisci, ad exaudie dum jure debeat inclinari.

CI.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ SENIOREM.

Auxilium liberale mihi de regali munificentia promissis ad recedendum scilicet de statu isto, in quo diu sine periculo salutis esse non possum, et ad securiorem vitam, propitiante Domino, demigrandum. De vultu itaque vestro judicium meum prodiit, et causam meam necessitas et inopia peroravit, dum in me et profectum provecæ senectutis attenditis, et æri alieno copiam non suppetere facultatis. Excessit omne meritum meum vestra dignatio, et importunitate mea commode gratiæ vestræ plenitudo respondit. Super quo reminiscatur utinam Dominus meus, dominum Petrum legatum vestrum, magnæ honestatis et prudentiæ, non solum suggestisse vobis factum hoc et approbasse, sed multis etiam extulisse laudibus dignum regia majestate beneficii, si in tanta opportunitate mea fideli et vere dilectori suo manum propitiam benignæ largitatis impenderet; quem toties in opportunitatibus suis promptum, fidelem et utilem multis sit argumentis expertus. Utinam Dominus meus secundum do-

A etiam evangeliæ credat operibus, neque blandis adulatores fallacibus seducatur, qui totum sibi deperire reputant, quod alienis viderint utilitatibus impertitum. Omnem igitur vitam, qua ego vobis a juventute mea incessanter astiti, bonitas vestra inedia veritate recenseat, ut debita meritis gratia rependatur. Nostis, domine, me hominem multorum dierum esse, multisque notum regionibus et personis acceptum; multis etiam majestatis vestræ magnificentiam complacere, si viderint vel audierint me a vobis cum lacrymis non amaritudinis sed devotionis exiisse. In prociuctu sum, nec recessum meum aliqua retardat occasio, si tantum opportunitatibus meis vestro fuerit beneficio satisfactum. Miseremini itaque, miseremini mei, quia miserendi B tempus advenit, ut omni temporalium rerum labore deposito, ad requiem contemplationis divinæ transeam ubi pro salute quidem mea et vestre majestatis honore pariter et proventu incessanter devotio sedula preces offerat efficaces. Tractaverunt mecum dominus Rothomagensis et Baiocensis episcopi et alii quidam fideles vestri, quibus a vobis erat injunctum. Et ego cum omni alacritate eorum persuasionibus acquievi, adeo ut de discessu meo discretionem vestram non oporteat in aliquo dubitare, si tamen secundum spem præstitam optatum desiderio meo liberalitas vestra largiatur effectum. Facite itaque, sicut decet magnificentiam et veritatem vestram, et invincibilis instantia meæ necessitatis exposcit ut in totum ab episcopali separatus officio, C importunam instantis concilii vocationem liberatus evadam.

CII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Ad concilium cum aliis vocatus, cum aliis venire non potui, quia impotentem laboris illius cause plurimæ reddiderunt. Prima est senectus qua septuagesimum annum transgressus sum, secunda Hierosolymitana expeditio quam mihi pontifex Romanus indixit. Tertia ruinæ miserabiles, quibus semel et iterum de solii sublimitate lapsus sum et confractus, adeo ut a decem annis aliquibus remediis non potuerit virtus pristina restaurari. Cumque miserabiliter causa posset una sufficere, tres simul pari importunitate concurrunt, ut me quasi triplici funiculo videatur impotentia religasse. Ego quidem desiderio desiderabam venire, ut gloriam victoriæ vestræ cum aliis celebrarem et ariditatem meam quasi de proximo benedictionis vestræ rigaret ubertas. Orabam tot et tantorum patrum venerabilem videre conventum, ipsorum erudiri sermonibus, exemplis instrui, et ad reparandam libertatem Ecclesiæ Dei cooperari, si possem, quam in multis partibus doleo deperisse. Impotentiam itaque meam, dominus et Pater meus habeat excusatam et a mandato me, quod implere non possum, clementi bonitate relaxe, quia, etsi præsentia corporali non venio, omni desiderio tamen et reverentia devotus assisto. Venissem autem libentissime, quia, multas causas ad ve-

niendum mihi necessitas offerebat, quas præterisse A familiaritatis et amicitiae gratia gloriari, quam, etsi fortasse damnosum est, et tot aut tantis occupatio- nibus vestris ingerere tardiosum, quia postmodum, Deo volente, per gratiam vestram spatiosius poterit et commodius expelliri.

CMI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Quandiu ecclesia, cui Deo permittente deservio, me tenerit alligatum, oportet me aliquando eorum, qui mihi commissi sunt opportunitatibus intendere et debita quantum potero diligentia subvenire. Rogo itaque ut causas si quæ de episcopatu nostro ad vos pervenerint, personis injungatis quæ zelum Dei habeant, et peritiam judicandi. Infestat siquidem his diebus Ecclesiam Dei nova malignitas, quæ de rapacitate monachorum et de clericorum procedit audacia, qui dolose aut violenter quod affectaverint occupantes, post appellationem se expoliatos asserunt ut trium subornatorum testium juramentis quocunque pacto valeant obtinere. Siquidem is ad quem appellatum est, cum quandoque qui appellat quodam favore complectitur et ut suam ulciscatur injuriam causam quandoque vulnerat innocentis. Super quo benignitatem vestram habere volumus exoratum, ut in delegandis iudicibus discretio vestra provideat, ne his, qui nobis inimicantur et invident, vestra vel vestrorum iudicia committatis, quorum nomina latores præsentium vobis plenus indicabit; qui cum publice nobis nihil aliud, quam reverentiam offerant ad injuriam tamen nostram sunt obducto quolibet vel tenui velamine proiores. Cæteris autem in toto orbe terrarum committite sicut placuerit vobis, absque discretione ordinis et ætatis.

CIV.

AD DOMINUM PETRUM CARDINALEM.

Verbum, super quo domino regi Angliæ vestra pro me gratia supplicavit, prorsus inane factum est, quoniam infelices aliquos adversum me expectare prælegit eventus, quam mero beneficio quolibet adjuvare. Et quia beneficium non merui accipere quod speravi, de meo necesse est me facere quod oportet. Ideoque proposui, cura episcopali viris interim commissa fidelibus, extra provinciam, ubi nulla quies, nulla lætitia est, aliquo me conferre, ubi quies et animo prodesse possit et corpori et ad solutionem parcimoniam subvenire. Per quod in brevi ab importuna liberatus instantia creditorum ad unicum statim Romani pontificis revertar auxilium, ut me et a vexationibus præsentis cruciatus absolvat, et ad gerendum morem devotioni meæ cum absolutione necessaria et benedictione dimittat. Veni igitur in Franciam ad concilium venire disponens, si ulla unquam ratione potuissem, quod quia certius expertus sum mihi impossibile esse, cum litteris excusationis meæ nuntium mitto, quem rogo ut vestra gratia commendatum habeat, et in his quæ vobis ex parte mea dixerit, per vestram gratiam liberaliter adjuvetur. Scialis autem me plurimum de vestra desideravi, domine mi, jam dudum a vobis episcopalis officii petere missionem, quia deficiente ex multis causis animo et corpore, nec diligentiae huic sufficio nec labori. Ideoque prælationem meam ex hoc nunc constat ecclesiae non tamen esse inutilem sed damnosam, nilque restat nisi instantem mihi provide disponere sepulturam, ne forte negligentem mortis hora præveniat, et prævento sera poenitentia non succurrat. Quia vero multis impeditus libere demigrare non poteram, consilio et admonitione domini Petri cardinalis legati vestri promisit mihi dominus rex Angliæ copiam regalis auxilii quo aere alieno, quod me maxime detinet, liberari possem et ad sustentationem meam quocunque me verterem de bonis episcopalibus, quæ studio etiam meo copiose noviter acquisita sunt, perpetuo beneficio communiri. Nunc vero revocavit animum manumque, quæ liberaliter credebatur extensa, continuit et ut parcus dicam, permittit me a ministris et exactoribus suis miserabiliter infestari, adeo ut provinciam totam exte compellat, quia nulla patientia poteram ea, quæ indignissime patitur Ecclesia, contueri præter alias quæ noviter ad cumulum miseriæ et servitutis adjecti, quod in civitate, quæ semper hæcenus inter alias speciali libertate gavisæ est, solique in omnibus respondebat episcopo, præfectum sibi sua auctoritate constituit, qui quotidie coram oculis meis reditus sibi meos violenter usurpat, et civis indignissimis injuriis afficit, et me potestatem habere quam semper habui, non permittit. Minor hospite sum, qui semper dominus fueram civitatis, et in aliis quidem civitatibus existo liberior quam in mea, in qua sibi jus omne semper tam sæculare quam ecclesiasticum beatus Petrus, in cuius honore fundata est Ecclesia, vindicavit. Meminerit autem sapientia vestra me libere ad episcopatum hunc absque omni violentia et designatione potentiae sæcularis electum. Ideoque exclusum divitiis, donec in manu forti et brachio excelso gloriosæ recordationis Innocentius papa sua speciali auctoritate, cum omni possessionum integritate et debita libertate, in sede me constituit et firmavit. Perfecto plurimum videbitur vestræ gloriæ derogari, si tam illustre opus antecessoris vestri coram oculis vestris ducatur in irritum, et Ecclesia, quæ inter alias multo privilegio consueverat exsultare, primo ad servitutem, dehinc ad inopiam mutilata descendat. Rogo utique et genibus misericordiæ vestræ cum humilitate et desiderio provolutus exposco, ut absolutionem mihi ab onere importabili vestra majestas indulgeat et a vexationibus, quibus miserabiliter crucior, libere et educat. Diem autem exitus et dimissionis oportet interim meæ committere voluntati, ne mihi malignitas insidiosa possit illudere, et simplicitati meæ

gaudeat quia illam viderit, insultare. Si enim modo quolibet episcopatum vacare contigerit, profecto ad omnia bona ecclesie confiscanda, secundum veterem abusum, manus avidas potentia secularis immittet, neque creditoribus satisfaciet in aliquo, qui ad impendendum constructioni et aliis ecclesie necessitatibus a multo tempore sine omni fenore præstiterunt, et ego apud Deum violatæ fidei reus inveniatur, et apud homines existimatione et infamia publica merito condemnatus. Proposui itaque, cura ecclesie viris commissa prudentibus, extra provinciam, in qua nulla lætitia, nulla mihi quies est, aliquo me conferre, ubi quies et animo prodesse possit et corpori, et ad solutionem parcimonie subvenire. Cumque ab importuna creditorum fuero liberatus instantia, quo statim mihi demigrare liceat, oportet me interim esse litteris vestre sanctitatis instructum, ne ad redeundum ad vos oporteat me plurimum temporis et laboris impendere, quia dies multos provector mihi ætas et validudo contraria non permittit.

CVI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Dudum me divina dignatio ad episcopale provexit officium, et supra merita mea, imo contra, gratia sublimavit. Et ego primo quidem facilius acquievi, quia nec labore operis illius, nec periculum expertus fueram, sed sanctitatem ordinis et potentiam dignitatis attendens ex altero mihi sanctimoniam sperabam provenire, ex altero magnificentiam comparari. Optabam sane eas in unum concurrere, et ad eundem cooperari consummate virtutis effectum, ut scilicet nec sanctitas magnificentiam tolleret, nec magnificentia sanctitatem, sed utraque de alterius invicem contraheret gloria dignitatem. Porro expertus, dolui in contrarium mihi cessasse quod credidi, dum carnis infirmitas studia rationis impugnat, et conceptæ resistit multiplex occupatio voluntati. Dum igitur quæro remedium et ad consequendam salutem devotus anhele, intellexi nihil ad hoc efficacius fore, nihil certius quam secundum doctrinam Christi exemplum humilitatis ejus et patientiæ pariter et paupertatis amplecti; reprobatis scilicet omnibus qui viam veritatis poterant impedire, ad eundem mihi esse aliquod religiosorum fratrum collegium, domumque religiosæ institutionis intrandam, ut exclusis quæ vanitatem sæculi videbantur offerre, sola intrinsicè vagos affectus regularis continentia coerceret, et allisis ad petram parvulis sinceritatis semper studia convalescant. Porro episcopali manipulo officio, ad quod me dominus et Pater meus gloriosæ recordationis Innocentius papa speciali charitate provexit, non potui vel debui mea auctoritate discedere, nisi prius essem a Romano pontifice, cujus me dextra colligaverat, absolutus. Supplicavi itaque primum sanctæ memoriæ Eugenio papæ. Supplicavi nihilominus Adriano sub conscientia siquidem vestra, cum cancellarius essetis, sed favorem vestrum in ea parte

minus promptum auxilii que minus efficacis inveni. Negatum mihi est ab utroque quia adhuc robustæ ætatis et validi corporis æstimabar, necdum defectum quenlibet de corporis defectu scientia vel memoria contrahebat. Obedire itaque de necessitate compulsus sum et pusillanimitatem meam iteratis exercere laboribus, dum me zelus libertatis ecclesiasticæ comedit, quam exinde quotidie majoribus semper affici conspicio detrimentis. Non potui silere, sed non nisi modicum solitaria submurmuratione profeci, quia nemo mecum et omnium adversum me suffragia reclamabant. Tota igitur in me et ecclesiam meam versa est indignatio præsentis, cujus mihi motum nec patientia mitigare potuit nec supplicatio delinire. Duravi tamen, quandiu vel modicum in aliquo solamen accepi, et reparanda quocumque casu libertas ecclesiastica videbatur. Super quo quidquid a divina sit bonitate provisum, ego mihi et Ecclesie Dei animo et corpore fere totus inutilis factus sum, quia paulo minus animo defeci quam corpore, quoniam animi vires et corporis senectus obtundit, et cogitibus fidem memoria non conservat. Angustiæ itaque mihi sunt undique, quia corporali impotentia vis quotidianæ perserutionis iucumbit, et inter varios conceptus ratio torporem desidie patitur et stuporem. Trahebat me quandoque devotio, sed me nunc inexpugnabilis violentia necessitatis impellit, sicut quorumlibet captorum operum imperfectio, et tam lingue tarditas quam sermonum confusio protestatur.

CVII.

AD RICARDUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Diu est quod ad dominum regem nec litteras misimus nec nuntium, licet me importunitates plurimæ perurgerent. Timebam indignationem ejus nomine meo exasperari potius quam placari, et quod ipsura ad nocendum potius quam ad subveniendum supplicatio provocaret. Nunc autem nequeo differre diutius, quoniam ministri ejus manifeste prædicant mandatum sibi ab eo ut me et ecclesiam meam omnibus modis infestent, si gratiam ipsius vel retinere volunt, vel desiderant obtinere. Nituntur igitur acrius et invicem certant se in omni maleficio prævenire. Willelmus, filius Radulphi, princeps omnium et magister, Walteri scilicet de Constantiis preclibus inductus, per quem se putat regis gratiam firmius obtinere, affirmans ei plurima, quæ ego nunquam credo de regis scientia processisse. Ad episcopatum siquidem meum adde jam impudenter anhelat, ut jam nulla fere sit dissimulatio promissorum, sed relicto ad hoc liberte, quem utinam noveritis, plures canonicorum conciliavit sibi et etiam juramentis astrinxit, ut me decedente, de ipso eligendo regiæ consentiant voluntati. Ideoque Willelmus, filius Radulphi, incessanter instigat, ut frequentibus me vexet injuriis, quibus tædio affectum cedere me compellat. In quo ad tantam vehementiam vir ille processit, ut me de civitate mea eiceret et omnibus redditibus spoliaret,

prohibito etiam mihi egressu de terra ut scilicet nihil mihi in terra relinqueret, nec esurientem etiam aliunde querere sustineret. Super quo etiam generali præcepit edicto, ne a clericis meis mihi aliquid conferretur, et si quis quidquam obtulisse repertus est, bona ejus omnia confiscata sunt et oblata. Durum mihi est quod adeo me per Walterum regia potestas infestat, sed durius est quod ecclesiam a cæptis juramentis divisit in partes et partem plurimam a mea obedientia separavit. Quod si forte in aliquem voluero aliquid episcopalis exercere justitiæ, Willelmus, Radulfi filius, non permittit, sed omnem ecclesiasticam potestatem violentier usurpat, ecclesias, oblationes, altaria, decimas et præbendas, et quaslibet elemosynas, remota prorsus auctoritate mea, suæ vindicat potestati. Ad hæc tanta jam Walteri impudentia est et cæca ambitio ut me etiam per Baiocensem episcopum et per cancellarium et Willelmum filium Radulfi et archiepiscopum commoheri fecerit, et ipse mecum inde tractaverit, ut pecuniam ab eo reciperem quam rex mihi promiserat ad solvendum, si tamen canonicos de electione ejus facerem conjurare. Respondi ego manifeste Simoniacum esse, neque me aliquid suscepturum ab eo, sed a rege sub eadem quidem forma quæ mihi et ipsi a domino P. legato fuerat instituta. Dulce mihi et jucundum est conscientie vestræ communicare quæ patior, et quoddam mihi remedium est, quod vos compati mihi et condolere non dubito. Mitto litteras regi omni humilitate plenissimas, quarum rescriptum vobis nimirum censui transmittendum, ut si occasio vobis forte refulserit, sciatis qualiter et loquendum vobis sit et agendum. Solus enim estis de cujus fide et charitate confido. Nullam siquidem habeo de rege fiduciam, sed de terra abire non debeo, nisi cum prius requisiero et de severitate ipsius potius quam de superbia mea demigratio mea procedere videatur. Quidquid tamen futurum sit, vestrum mihi familiaribus litteris mandate consilium, quia ego hic nulla persuasionem consistam, nisi ipse suam ecclesie meæ restituerit libertatem.

CVIII.

AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ.

Quot et quanta beneficia, quantam honorificentiam, quantam familiaritatem et gratiam olim per multum tempus mihi regalis excellentia largita sit, ab animi mei memoria nulla potest occasione convelli, sed pristinus amor quo semper dilexi vos, et debita vobis dilectio perseverat. Turbatus sum æpius, et multis injuriis et detrimentis afflictus; sed nihil unquam eorum fuit, quod vel zelum minuere possit vel fidei veritatem. Nunc autem gloria mea est testimonium conscientie meæ quod quam diu me ad consilia et negotia sua bonitas regalis admisit, semper in omnibus intemerata fidei meæ refulsit integritas, et sedulitatem meam rerum efficientia commendavit. Exultabam igitur quod ad votum domini mei gratia re-

sponderet, meque felicem et omni donatum beatitudine reputabam, si quid studio meo videretur accedere, quod utilitati ejus accederet vel honori. Cum autem valde sint amara quæ patior, nihil mihi constat amarior quam quod voluntatem domini mei adversum me graviter experior immutatam, quoniam ipsius mihi, perseverante gratia, quaslibet injurias et detrimenta fortunæ minima reputarem. Gauderem siquidem et in contemplatione ejus et gratiæ memoria respirarem, omnemque mihi amaritudinem hæc mihi super excellendi dulcedine gaudia recompensarent. Sperabam quod usque ad exitum meum hæc ipsius mihi gratia permaneret, ut tandem perpetuo somno in dulcedine ista viderer tanquam in ipsius brachiis obdormissem. Res autem nunc in contrarium non merito certe meo, sed invida delatorum suggestionem, conversa est, et pro antiqua domini mei dilectione odium, pro liberali beneficentia gravamen experior, nullumque mihi vel in necessitate consilium, vel in oppresse levamen occurrit. Profecto defecissem, nisi me perennis innocentie meæ conscientia confoveret, et quod apud liberalitatem animi vestri aliqua adhuc credo multorum meorum residere memoriam quia quod tanto ipsi constat exhibitum et a vobis tanta animi liberalitate susceptum est, levi fallaciarum vento deleri non potuit, quia de toto tempore quo vobis astiti, nulla prorsus desidiæ meæ vel fraudis argumenta procedunt. Credo itaque quod intra secretum pectoris vestri quidam adhuc vivat igniculus, qui adversus fraudes adulantium suo tempore convalescit, et antiquus ille fidelis vester Lexoviensis episcopus, ad omnem opportunitatem vestram seu per promptus et efficax, inter cæteros cum gaudio poterit apparere. Interim quia malorum quæ mihi et ecclesie, cui deservio, frequentius irrogantur, nullus modus est, nec tolerabili possunt patientia sustineri, ad pedes misericordie vestræ confugio, si etiam merita mea videntur obsistere, saltem ecclesie miseramini, quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus, prius quam ad irrevocabilem perniciem libertas ejus et possessiones ejus atque jura descendant. Ad summam senectutem meam vobis offero, cujus meliores annos vestra diutius obsequia consumpserunt, et eam ex hoc nunc indignissimum est a vestræ majestatis excellenti conculcari. Contra folium siquidem, quod vento rapitur, ostenditis potentiam vestram, et stipulam siccam contentis, nisi dextram ejus opprimentem vobis alleviare placuerit, et libertatem ejus misericorditer allevare. Nihil autem mihi molestius est quam, etsi non meruerim, ecclesiam tamen occasione mea intueor aggravari. Unde nullum desiderium, nulla mihi voluntas est prælationem hanc diutius obtinere. In hac præsertim debilitate mea et incommodo indignationis vestræ, sub qua nec episcopus aliquis proficere possit nec ecclesia prosperari. Sed si vestræ placuerit majestati eam ad pristinam reducere libertatem, utique ipsi jura in perpetuum firmare, paratus sum

cedere, dum mihi intuitu pietatis modica ad sustentationem portæ reservetur. Si vero ad hoc vestra non poterit sublimitas inclinari, sustinebo usque ad exitum vitæ meæ, quidquid divina mihi dictaverit prudentia sustinendum. Nec enim sine periculo salutis meæ possem dimittere destitutam, sed secundum vires meas cum gratia Dei viriliter expectabo in omni siquidem humilitate et patientia, donec vestra ad cor sapientia revertatur. Sane nulla a me, etiam si possem, contra reverentiam vestram rixa prorumpet, sed excedentem potentiam vestram humilitas expugnabit, quia sicut viribus repelli non potest, ita per se ipsam benignitate propria conquiescet. Verum nihil exoptulo, quod omnium Christianorum regna non habeant, et quod antecessores mei tempore vestrorum et ego vestro et Paris vestri triginta annis et eo amplius inconcusse possedi. Valeat dominus meus, regnumque ipsius præsens perpetui regni successione confirmet. Querimonias sigillatim censui meas vobis et breviter adnotandas, ne tædium forte prolixior oratio generaret.

CIX.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Est quiddam quod inter omnia me lædit indignius, archiepiscopi scilicet mei in omni necessitate defectus, quem fere sepultum constat animo magis tenuisse quam corpore, regiisque exactoribus nanci-patus omnino semper quod a me in episcopatu meo episcopaliter constitutum est prorsus evacuat, nullamque mihi permittit reverentiam exhiberi, quia in omni malitia se reputant juste qualibet archiepiscopi sententia liberari. Absolvit igitur tam clericos quam laicos, qui ecclesiastico sunt a nobis anathemate condemnati, suisque reddit altaribus, quibus canonicè fuerant in perpetuum spoliati, ipsosque parochialem populi curam gerere et in ipsa excommunicatione sacramenta conficere præcipit, cum facti mei nullam prorsus cognoverit aut quæserit rationem. Quod sane eum facere certum est, ut sibi regis gratiam mea infestatione conquirit, quia ipsius in omni sua perversitate minister est, nec ecclesiasticam attendit in aliquo dignitatem. Super quibus omnibus cum vestre innotuerit majestati, necesse erit a vestra gratia mihi provideri ne ipsius et suorum exponar injuriis, quoniam ab antiquo me sola prosequuntur invidia, et nunc audacius confidentia regis potestatis occurrunt. Negotium hoc et alia quædam nuntiis meis ad misericordiam vestram perferenda commisi, quos a vobis precor audiri clementius, et indilate remitti quia quasi præsentem ante oculos meos semper hæreo sepulturam meam, quam instante jam conversione proposita prævenissem, nisi me hæc et alia, quæ vobis intimabuntur, obstacula reperissent.

CX.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Gratias vestræ refero majestati, quia ab episcopali me misericorditer onere sublevastis, sub ea

A quidem conditione, quam petii; sed ego tamen adhuc demigrare non possum, ut lupo veniente videar aufugisse et ecclesiam quasi in suprema tribulatione relinquere constitutam. Siquidem ab antiquo sicut audivisti, adversus eam vehemens principis nostri motus exarsit, nec adhuc vel afflictio cessat, vel indignatio conquiescit. Augetur enim de diebus in dies et majora timendæ severitatis commenta procedunt; adeo ut ministris suis, sicut episcopi manifeste protestantur, indixerit quod me modis omnibus inquiescit et me et meus miserabilibus detrimentis affligant. Quod jam eo usque processit, ut major procurator ipsius, Willelmus scilicet filius Radulfi, nuper me omnibus redditibus meis, ipsa etiam civitate et episcopali sede, privaverit, ea scilicet tantum occasione, quod militem quondam pauperem quem ipse pro ecclesiastica causa vocabat in curiam, meque pro se fidejussisse mentiebatur, exhibere non potui. Quem etiam, quia nepos meus erat, minabatur arctare compedibus et ergastulo claudere, si in manu ejus sorte qualibet incidisset, imponens ei absque omni veritate quod diaconum quemdam, qui de mensa mea et ipso episcopo ab exsecutoribus ejus trahebatur ad carcerem, de manibus trahentium eduxisset. Quo facto, cum nihil mihi reliquisset in terra, de terra tamen extræ prohibuit, ut nihil intus mihi relinqueret nec extrinsecus quærere toleraret. Interdixit etiam, idque per fora et nundinas regali publice proclamavit edicto ut nihil mihi a sacerdotibus meis vel clericis conferretur, et si quis edicti reus inventus est, bona ejus immobilia subhasta fecit et mobilia confiscari. Porro malum hoc accendit et multiplicat mihi Walteri de Constantiis instantia, cui dominus rex Angliæ episcopatum manifeste concessit si vel morte vel tædio cedere me contingat. Profecto quia Walterus apud regem magnus est, paulo minus ipsius me lædit adversatio quam regis, quia rege majoribus occupato, Walterus de Constantiis, cujus negotium geritur, incessanter insistit, nec defectum senectutis meæ sustinet expectare, quam potius accelerat illato constanter tædio prævenire. Ad hoc autem de proximo fideliter exsequendum et vices ejus gerendam, Hubertum quemdam canonicum siquidem meum in ipsa ecclesia et civitate constituit, qui quotidie quoscunque canonicorum potest ei conciliat, et aliquos sacrilega factione juramentis astrinxit, ut me decedente vel cedente de ipso eligendo regis consentiant voluntati. Instanter igitur ille sicut cœpit, omnes observat vigilias et eventus, pluresque jam prædicto Willelmo cooperante, promissis, minis et precibus inclinavit, adeo ut difficultas mihi obediant, sed elati in superbiam jam manifeste videntur de novi episcopi gratia gloriari. Certum igitur est eos quosdam invicem fœdere convenisse, ut Willelmus absentis Walteri negotium procuret in Northmannia, et ille Willelmo gratiam regis in Anglia versa vice conservet. Quia vero Walterus me pronum ad cedendum episcopatu scu-

tit, res alienum mihi quo me maxime delinere cre-
debat obtulit ad solvendum si de electione ejus stu-
dio meo canonici convenirent. Sane dominus rex,
interventu domini Petri legati vestri, promiserat
super eo mihi regali munificentia subvenire, sed
cum manu contracta, quod promiserat non imple-
ret, Walterus ad solvendum pręparatus occurrit, et ego
respondi ei manifeste Simoniacum esse; neque me
quidquam ab eo in causam hujusmodi suscepturum.
Provideat igitur mihi more suo vestra benignitas,
qui a multis partibus incessanter infestor, nam ab
episcopatu remotum plerique reputant pro regis
promissione; quam Waltero factam nullus est qui
ignoret. Spero quo et aliis incommodis meis nuntius
de necessitate ad majestatem vestram censi destina-
ndos, ut auditis per eos omnibus misericordia
mihi vestra subveniat, quoniam omnia scribere bre-
vitas epistolę non permittit.

CXI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Ecclesiam, cui Deo permitte deservio, præde-
cessor vester gloriosę memorię Innocentius papa
regendam mihi sine omni laica designatione commi-
sit, totumque sæcularis potentię dimovit obstacu-
lum et in virtute Dei de pace mea splendide triump-
havit: omne etiam opus meum indefesso favore
sedulo prosecutus, necessario semper dilexit au-
xilium et patrocinio communit. Cumque ego statim
inter initia mea ecclesiam consueta disponerem
emundare lacuna, et veteres canonicorum concu-
binatus auferre, manum necessarię severitatis
adhibuit; adeo ut una die de fiducia virtutis ejus
octodecim concubinatus a canonicis publice fecerim
abjurari. Purgata igitur ecclesia et congrua
satisfactione his qui deliquerant emundatis, splen-
dorem ecclesię meę tota provincia prædicabat,
adeoque celebris disciplina profecit, ut multi
circomquaque ad debitam continentiam nostro
traherentur exemplo. Exultabam quod mea cęteris
continentię formam ecclesia præbisset, et
eas quasi ad vomitum redire sancta confusio pro-
hiberet. Illis igitur exstantibus, quos quasi de Sa-
tanę faucibus apostolica majestas eripuit, nulla col-
legium nostrum maculabat infamia vel incestus, sed
sese studiis honestatis invicem prævenire certabant.
Cæterum cum, procedente tempore, novos institui
communis fatalitas exegisset, neque novi juramento
veterum tenerentur astricti, labente semper in de-
teriora sæculo, cępit furtivis excessibus aliquorum
adolescencia lascivire, quosdam de provectoribus
ad similem secum pertrahere voluptatem, de quibus
vix permittebat sinistrum aliquid publica verecundia
suspicari. Crescente itaque numero, crevit audacia,
et securos se esse vel modico velamine confide-
bant, nec aliquid facile poterat fieri manifestum,
nec ego poteram de sola suspicione ferre sententiam
et eos numerus prævaricata multitudo defendebat.
Non potuit tamen esse, quod a multis peccabatur,
absconditum, quia fidem certissimam novorum cre-

A punda partium faciebant, et tota recentes eunas
vicinia celebrabat. Novi itaque et primum preces
commonitorias adhibui, minas etiam et alliquid ul-
tionis, sed malum facile convelli non potuit, quod
multo jam tempore fuerat radicatum. Cum igitur
ego severius aliquid facere decrevissem, ipsi noc-
entis conscientię et notorii criminis timore con-
territi, conspirare præsumperunt et etiam conju-
rare, consilio maxime thesaurarii ecclesię nepotis
mei surdi, scilicet illius, quem nostis, qui cum mul-
tis a me beneficiis a pueritia sit præventus, impu-
cabili tamen officio me certis ex causis non desinit
infestare et duplex perjurium incurere non formi-
dat. Ex mandato siquidem vestro coram domino
Willelmo cardinali et Cenomannensi et Abrincensi
episcopis corporaliter juravit quod eas tunc, quas
proponerat adversum me, ulterius calumnias non
moveret, et postmodum contracta de regis indigna-
tione fiducia dejeravit. Super quo cum ego per ar-
chipresbyterum Astansensem et archidiaconos nostros
ad vos Bituricas querimoniam detulissem, celerata
cognitione excommunicatum a me eodem inmoda una
vinculo remisistis, precibus etiam benignitatis vestrę
adjectis, ut ei parcerem, et accepta iterum securi-
tate quam vellem, ea quę habuerat ei beneficia
conservarem. Feci itaque quod mandastis, et ipsam
perceptis iterum infestis juramentis absolvi, quę
a vos ei misericordiam hanc meo etiam intuitu con-
tulistis. Juravit iterum atque aliquandiu de neces-
sitate quievit, sed noviter comperto quod in me ve-
hementius regis ira recrudit, dejeravit tertio seque
ipsius obsequiis omni studio mancipavit. Spe siqui-
dem accepta, quod iniquitati ejus per regis violentiam
non deesset effectus: accitis etiam sibi quos
notoria vitę notabilis cogebat infamia desperare.
Ipsis ergo in numero transgressionis undenario con-
gregatis, alii triginta sed meliori numero resiste-
runt, ad omne opus canonicum prudenti consilio
preparati. Illi vero, priusquam a me aliquid dictum
fuisset aut factum, pari vesania conclamantes, oppo-
nere certabant appellationis obstaculum, solo tamen
ejus nomine confidentes, atque eo solo omnem mihi
in omnibus obedientiam subtrahebant, fas et nefas
impudenti audacia permittentes. Cumque ego, su-
per quibus capitulis vel articulis appellarent, instan-
tissime quærerem, quo fidelius appellationi si esset
reverentia servaretur, extorquere non potui, neque
mihi vel dicere vel scribere voluerunt, timere se
ideoque adversus omnia quę dici possunt vel fieri
provocare. Nec quidem omnes, sed confuse singuli
singula proponebant, diversi penitus et per omnia
dissidentes. Sustinui ego patienter, nulla in aliqua
lata sententia præter duos, adversus quos litterarum
vestrarum auctoritate processimus, ideoque
factum vestrum vestra petimus excellentia confir-
mari. De reliquis autem cum adulteriis, incestibus
et aliis criminibus publico omnium sicut testimonio
condemnati, delinimus appellationem, licet nulla
fuerit pro sola nominis vestri reverentia, timidius

observantes, quorum delicta, ut parcius loquar, A cum a nuntiis vestris sanctitati vestræ fuerint plenus indicata, iudices delegate, qui zelum honestatis habeant et peritiam iudicandi et necessariam habeant de vestra virtute fiduciam, et locum opportunum, in quo causæ dirimi possint et sententiæ promulgari, quoniam vix credimus eos nisi fuga et sæculari potentia defendendas. Cæterum quos ego deferre præsumo, securum vobis est canonice iudicare, sed de Normannia nullus nobis iudex bonus est, nec de Normannia litigandi, quia quod illi adversus nos fecerunt pro condemnationis effugio, se pro regis gratia fecisse clamabunt. Super quo si aliquid adversum nos, imo adversum vos schisma forte commoverunt, vestrum erit, sicut sapientia vestra novit, Ecclesiæ Dei injuriam vindicare.

CXII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Pervenit ad notitiam vestram Hamonem presbyterum habere publice concubinam, ipsumque eam in eadem domo et mensa et lecto triginta annis et eo amplius tenuisse, plurimamque ex ea sobolem procreasse; quod sane factum adeo manifestum et notorium semper existit, ut nullo unquam velamine servaret absconditum, sed solemnibus filiarum gaudebat matrimoniis ad majorem evidentiam illustrare. Super quo cum majestatis vestræ litteras accepissem, ut ipsum satisfacere monerem pariter et cessare, ipsum in capitulo coram omnibus fratribus sæpius adhibito, etiam sancti oraculi vestri terrore commoueri, nec aliquatenus exauditus sum, quia ipsam nec una die vel nocte voluit a lateris sui consortio dimovere. Misi sæpius ad explorandum, si aliquando Deo vel vobis reverentiam exhiberet, sed mater et filia duobus, quos aliquando misi, sacerdotibus spoliatis, manus nefandas atrociter intulerant; sed, Deo miserante, tandem per eos, qui supervenerant, liberati, gavisi sunt de manibus earum quasi de luparum dentibus evasisse. Sacerdos autem facinus inveteratum præsumit quasi quadam præscriptione defendere, nec ipsam a se vel ad momentum separare voluit. Nos igitur, adhibitis venerabilibus viris, abbatibus scilicet quatuor, archidiaconis tribus, præcentore et capiterio ecclesiæ nostræ, et pluribus canonicis et monachis religiosis, recitatis in commune litteris vestris, observato in omnibus ordine iudicario, sicut injungebatur, curavimus effectui mancipare, et testimonia iudicum cum testium subscriptionibus ad vos nimirum duximus transmittenda, ne falsa scilicet suggestionem cujusquam in aliquo denigrari possit, quod auctoritate vestra tantaque constat ratione subnixum. Bonum est enim pœnam unius ad multorum proficere disciplinam, ne reatu tam manifesto de honestate ecclesiastica sub conscientia vestra dicantur concubinarum triumphasse. Indicat ergo zelus vester silentium condemnato, ecclesiasque ipsius, quas in episcopatu Sagiensi transferri fecit in filium sacer-

dotii sui, per alium episcopum quam per eum a quo male collatæ sunt, faciatis personis idoneis assignari. Plures siquidem sunt, poteritque pluribus honestis personis proficere, quod male in unius constat cupiditate congestum.

CXIII.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Est quiddam quod diu licet absconditum, necesse habeo ex hoc nunc vestræ misericordiæ revelare, ut super eo possim apud benignitatem vestram remedium aliquod invenire. *Filios enutriti et exaltari: ipsi autem non tantum spreverunt, sed etiam oderunt me (Isa. 1)*. Nepotes mei sunt, quos ego fere a cunabulis indulgentius educavi, erudivi studio magno, divitiis ampliavi et illustratos honoribus feci inter alios quasi speciali quadam gloria resplendere. Ipsi vero nullam meritis meis gratiam referunt, nec utilitati vel honori meo curant in aliquo providere, hoc solo scilicet moti, quod quæcunque vacabant in ecclesia, non conferebam nepotibus eorum, sed acie ab omni parte viris litteratis et honestis, ecclesiam meam tot personis venerabilibus illustravi, ut nulla sit in provincia tota quæ possit earum meritis adæquari. Inter quos si quos forte contingat reprehensibiles inveniri, aliorum virtutibus et prudentia redimuntur, nec aliorum improbatum meretur ecclesia blasphemari. Dicunt autem hoc a me ad contemptum sanguinis mei et depressionem eorum fieri, cum ipsi per me de natura debuissent affectuosius promoveri. Inter quos, ut de cæteris sileam, unus est perniciosus mihi, cui ego primum duas præbendas tantum librarum in Lexoviensi et Baiocensi ecclesiis contuli, archidiaconatum unum ducentarum librarum, ecclesiis parochiales tres quinquaginta librarum, decanatum quinquaginta vel sexaginta librarum in ecclesia Lexoviensi, quia nihil mihi satis poterat esse quod facerem, nisi eum facerem assidere mihi similem vel majorem. Nactus ergo quod voluit, cœpit statim mecum de potestate contendere, et omnia reputare inania, quæ dixissem et contentiose omnia ad suam convolvere voluntatem. Sustinui diutius, ipsumque magis armabat cognationis audacia, et fere æqualitas potestatis. Assistentibus ei alii, neque mihi aliqua fere concertatio fuit, nisi cum sanguine meo, donec novissime aliqui aliorum lascivie sue timore perterriti, in partem ipsius causa quærendi subsidii concesserunt; sed ego novissime cœpi in alios auctoritate litterarum vestrarum et præsidio convalere. Sane unum est ad quod vos indilatæ severitatis vestræ manum convenit adhibere, quoniam in hoc et enorme delictum et multarum pernicies vertitur animarum. Est in decanatu parochialis ecclesia, cujus redditus decano et presbytero constat esse communes, cujus sacerdos super tribus criminibus maximis, concubinato scilicet, et incestu cum focaria fratris, et perjurio in generali synodo, quia purgari non potuit, publice condemnatus est et omni nimirum beneficio ecclesiastico spoliatus. Cumque postea ecclesiam per vio-

lentiam detinere præsumeret, divina etiam celebrare præseate et conveniente decano, iterum sententia anathematis innodatus est: quem postmodum in eadem ecclesia decanus instituit, et in parochiali altari, me semper prohibente, facit in maledictionem populo deservire, et de manu ejus reditus, quos ille de maledictione percepit, recipere non formidat. Suspensum igitur a me facit nihilominus spiritualia ministrare, quoniam ipsi defensionem in omni necessitate promittit. Schisma est et qualibet hæresi major iniquitas, ubi et sacramenta profanari constat, et populum quingentarum animarum periculo perpetuæ maledictionis involvi. Ad hoc improbastis aliquando; quod ego decanatum et majorem archidiaconatum uni decano profusa liberalitate contuleram, cum id ecclesiasticæ institutioni constet esse contrarium, atque Baiocensi et Ebroicensi episcopis injunxistis in diversas personas dividere dignitates; ut nec etiam obsisteret rescriptum vestrum, quod super hoc aliquando constat vobis esse subreptum. Verum decessit alter judicium, neque duplex mandatum unius potuit delegatione compleri. Necessè est igitur ut sanctitas vestra adimpleat quod incœpit, aliisque judicibus rei efficientiam delegare, per quos Ecclesiæ dignitatum suarum restituatur æqualitas, nec altera alteram tali forte confusione consumat et hominis ingrati et degeneris ambitio compescatur.

CXIV.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Delegavit venerabilibus fratribus meis Baiocensi et Abrincensi episcopis, et thesaurario Lexoviensi, soblimitas vestra controversiam, quæ inter me et Nicolaum de Cust. clericum vertebatur, super præbenda quadam quam idem Nicolaus in manu nostra resignaverat Gileberto archidiacono tribuendam, ea nimirum conditione ut prima quam vacare contingeret, Nicolaus recompensationis nomine solveretur, retenta tamen interim canonica dignitate, ut et stallum in choro, et locum in capitulo et serviendi in majori altari dignitatem, cum cæteris tanquam canonicus obtineret. Porro, vacante postmodum præbenda, eam alii, Joanni scilicet de Alenci, contuli sine Nicolai conscientia et consensu, æstimans eum, quoniam familiaris meus et domesticus erat, æquanimitè ferre quod facerem et sine offensa de gratia mea beneficium aliud expectare. Cum autem hoc recognitum Nicolao minime placuisset, ad aures misericordiæ vestræ adversus me querimoniam detulit, et vos eandem præbendam ei restitui apostolica auctoritate mandastis, quod etiam sine omni appellatione et contradictione mancipari effectui præcepistis; et ut eam facerem contra omnem violentiam a prædicto Nicolao pacifice possideri. Quas litteras cum Nicolaus aliquandiu propter varia obstacula distulisset offerre, ad prædictos judices mandatum a vobis aliud emanavit, ut si omnia, quæ de restitutione Nicolai a vobis mandata fuerant, non implem, ipsi prædicto Nicolao præbendam de Capella quæ in ecclesia vacare dicebatur, vestra

A freli auctoritate conferremus, ut et promissionis veritas impleteretur et sua Nicolao restituito non deesset. Præbenda autem minime vacabat, quid jam Hugoni de Nunaut Lexoviensi archidiacono vestris litteris a me fuerat vestraque intercessione donata; neque mandatum vestrum nisi collatione prioris præbendæ poterat adimpleri. Ego igitur mandati vestri contentia diligenter inspecta; et domini Baiocensis delegati a vobis iudicis admonitione inductus, præbendam quæ primo promissa fuerat, contuli Nicolao, sicut in mandato vestro, quod adhuc exstat, manifeste continetur expressum, ne hoc prætermisso minus obediens existitisse convincerem; et minus vestræ reverentiæ detulisse. Porro, quia prædicti Baiocensis collegæ propter varias causas B excusati non venerant, sed suas ei vices [per] litteras commiserant, ipse factum nostrum vestra quaungebatur auctoritate nihilominus prosecutus, capitulo scripsit, quod a vobis mandatum fierat, et a nobis effectum, ipsum Nicolaum in canonicum recipi præcepit, et ei omnia ad præbendam pertinentia conferri. Significavit etiam eis quod mandatum hoc vestrum nulla appellatione, nulla poterat contradictione suspendi, sicut etiam eis ex rescripto vestro datum est intueri. In quo cum canonicus minus obediens exstiterint, vestrum erit decernere quod debeat; Joannes tamen præbendam violenter detinere præsumpsit, quæsitoque præsidio laicæ potestatis, sæpeditum Nicolaum de bonis præbendæ suæ per regios exactores non est veritus amovere, appellatione quidem interposita dum Vesperæ cantarentur extra ecclesiam, nec adversario comparente, nec vestris quoque iudicibus, cum etiam a vobis omnis appellandi sententia tolleretur. Super quo ne minus impleti mandati vestri posset in me culpa refundi, scribendum vobis censui quid obsistat ne hoc exemplo adversus majestatem vestram sæcularis potentiæ præsidia conquirantur, sed quia a vobis tam justè et sanctè statutum est, in virtute facialis effectui mancipari. Ego vero pro violentia laicæ potestatis, quam ipse non timuit exercere adversus sententiam quæ de vestra auctoritate processerat, a me debito anathematis vinculo solemniter est astrictus; ipsoque innodatus vestro se conspectui presentare præsumit. Cui etiam archiepiscopus noster auctoritatem suam negare non potuit; licet ille favorem ipsius habeat, et ipse nobis fere in omnibus adversetur. Vindicate igitur in adversarium, et in temerarium et contemptorem et ejus complices æterior majestatis apostolicæ disciplina procedat, ne cæteris faciat simili audacia contemptores. Nullam quippe auctoritati pontificali reverentiam servant; sed injurias, quas Irrogant; frustratoriam appellationis velamine palliantes, adjecta nihilominus potentia sæculari quam redimunt, omne robur ecclesiasticæ institutionis infirmant; et quæ rigorem veræ virtutis habere videbantur enervant. Porro hoc in partibus nostris plurimum exerceri vestra sapientia non ignorat, sed sub mansuetudine et dissimulata

PATROL. CCI.

tone vestra, quotidie conualescit iniquitas, nihilque est vel modicum quod Ecclesia Dei vindicare audeat, sed presumptione sacrilega per potentiam sæcularem omnia disponuntur. Utinam Dominus meus extremum digiti sui saltem mihi porrigat ad momentum, ut in protectione libertatis ecclesiasticæ, quam semper zelavi, paucos dies qui mihi supersunt liceat consummare!

CXV.

AD RICARDUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Credo vos fidei retinere memoria, Willelmum de Ferendonæ, vicariam loci illius a tempore Thursthni, per totum ipsius et Ricardi filii ejus tempus, usque ad mea tempora possedisse. Cumque capellaniam mihi regis munificentia contulisset, defuncto postmodum Ricardo per quem Willelmus eo vivente tenerat, ego vicariam eandem prædicto Willelmo in perpetuum concessi, quibusdam additis quæ ipsius a me videbatur obsequium et devotio meruisse. Itaque eum vobis tanquam episcopo præsentavi, et vos id quod feceram benignius episcopali auctoritate firmastis. Postmodum vero ecclesiam nepoti nostro vestra intercessione donavi, salva minime Willelmo vicaria quam ei ante donaveram, idque nihilominus a vestra benignitate concessum est, idemque Willelmus aliquibus annis in eadem possessione permansit. Novissime placuit bonitati vestræ, ipsum de eadem ecclesia removere, et sine omni culpa ejus, quædam bona ipsius mobilia detinere. Teneo ergo pauperi, quia aliquandiu mihi fidelis exstitit et devotus, nec ei negare possum quin ego apud sanctitatem vestram pro eo quibus possum precibus intercedam. Videte quid facitis, quia non est bonum pro tam modica re sacerdotis et episcopi conscientiam denigrari, meque ipsius non potest inopia non movere, eo quod ipse aliquando se et sua meæ profusus exhibuit voluntati.

CXVI.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

In episcopatu, cui Deo permittente deservio, quædam parochialis ecclesia vacans incidit, quam ego ad præsentationem cujusdam illustris viri, Willelmi scilicet Marmion, ad quem dicebatur patronatus ecclesiæ pertinere, idoneæ personæ, nullo penitus reclamante, donavi. Cumque is, cui dederam prædictam ecclesiam, aliquandiu pacifice possedisset, communi fatalitate decessit, et ego ad præsentationem ejusdem Willelmi sicut prius alii personæ, prout oportuit, assignavi. Cumque is, cui novissimo donata fuerat, eam quatuor annis auctoritate ecclesiastica tenuisset, mota est ei qui præsentaverat quæstio patronatus in judicio sæculari, cum semper ab antiquo causæ hujusmodi ad episcopalem audientiam pertinerent. Evicit itaque calumniator ille patronatum ecclesiæ in curia sæculari, nihilque episcopali justitiæ reservatum. Postea vero movit adversus clericum, qui a me susceptus

A fuerat, quæstionem, exigens eum ab ecclesia penitus amoveri, cum ipse eo tempore, quo ille patronatum habebat, oblatum fuisset et ad ordines etiam aliquos ordinatus. Petebat autem ille non nomine quidem suo, sed cujusdam puellulæ quadriennis, cujus ille sperabat matrimonium in futurum, licet cum ea, quia non poterat, nec sponsalia nec matrimonium contraxisset. Apud nos autem patronorum inopinata mutatio non consuevit mutationem facere clericorum, sed is, qui pro tempore repertus fuerat, novi successoris tenetur agnoscere patronatum. Cumque nos ad sententiam procedere pararemus, appellavit iste ad audientiam vestram, diem nativitatis Domini appellationi præfigens, et nos appellationi ad vos factæ debitam reverentiam conservantes, cætera vestræ reservavimus majestati.

CXVII.

AD PETRUM CARDINALEM.

Quam sanctum, quam utile, quam totis visceribus amplectendum consilium mihi sapientia vestra contulit, cum in partibus nostris legationis gereretis officium, a vestra non reor excidisse memoria, nihilque fuit aliud totius animi mei desiderio radicatum. Speravi cito posse proficere quod optabam, quia dominus rex consilio et admonitione vestra ad solvendum æs alienum, quo maxime detinebar, regali mihi promisit munificentia subvenire, sed omnino manus a solutione continuit, concessoque publice episcopatu Waltero de Constantiis, si decederem vel abirem, ipsi solutionem pecuniæ relaxavit. Ipse vero Walterus per Radulfum cancellarium regis et per se ipsum, pecuniam præsentem obtulit protinus numerandam, si tamen majores personas et majorem partem capituli de electione ipsius facerem convenire. Respondi ego plane id Simoniacum esse, neque me quidquam ab eo in causam hujusmodi suscepturum. Indignatus est ille, nec adhuc temeraria cessavit ambitio, sed factus, me amoto, de regis permissione securior, vexationibus expellere studet, quem non potest pactionibus amovere. Trahor itaque funiculo triplici, dum me regis ira conculcat, et ministri ejus ex præcepto constanter affligunt; et Walterus, aliquibus canonicorum sibi astrictis, tanquam Dominum se gerit et in pluribus possessorem. Quod jam eo usque processit ut major procurator regis, Willelmus scilicet filius Radulfi, nuper me omnibus redditibus meis et civitate mea et ipsa etiam episcopali sede privaverit, et per alienas domos cum pane alieno per decem circiter dies compulit oberrare. Nondum tamen ausus sum episcopatum prorsus dimittere, ut veniente lupo dicerer aufugisse, sed interim ad ecclesiam Sancti Victoris me censui transferendum, donec nuntios meos, quos ad dominum papam et ad vos destinavi, recipiam cum auxilio et consilio, quo me vestra voluit gratia convenire. Siquidem, licet sanus sim, tantam tamen debilitatem mihi senectus importat, ut nec septem passibus progredi possim

vel equam ascendere vel descendere, nisi alienis a manibus sublevatus.

CXVIII.

AD THEODWINUM CARDINALEM.

Quando in partibus nostris legationis administratis officium, in magna me gratis familiaritate suscepistis et gratia, et in omni opportunitate mea liberali semper consilio et auxilio confovistis. Magnam siquidem est hoc, sed multo majus, cum nos ab invicem multa locorum distantia dimovisset, perseveravit affectio, et apud apostolicam sedem negotiorum nostrorum studuistis semper tanquam specialis procurator existere, ne unquam postulatio vestra frustraretur desiderato effectu. Unde beneficentiæ vestræ non debeat immemor nec ingratus existere, sed si aliquoties benigna refulget occasio, ad debitas gratiarum actiones omne studium vobis et omnem impendere facultatem facio: interim quod possum, ad omne obsequium vestrum toto præparatus affectu, si quando mihi desiderati operis divina bonitas largiatur effectum. Ad præsens autem latores præsentium, nuntios meos, vobis solita commendo fiducia, ut negotia quæ portant, vestro utiliter studio compleantur. Multa sunt quæ portant, sed omni subnixâ veritate, et omni acceptione dignissima. Præsertim apud sanctos censors morum et ecclesiasticæ vindicis honestatis. Poteritis autem ex transcriptis litterarum, quæ portant domino papæ, cuncta cognoscere, et quo affectu dicantur, certissime judicare.

CXIX.

AD DOMINUM PAPAM ALEXANDRUM.

Latores præsentium Fulconem plurimum sua vobis paupertas et innocentia commendabit, si quidem fortuna ejus et causam vestræ contigerit innocescere sanctitati. Est in episcopatu, cui Deo permittente deservio, parochialis quædam ecclesia, mediocres sane redditus habens, quos tamen omnes integre sacerdos, qui pro tempore ministrabat, nomine et jure presbyterii consueverat obtinere. Ego vero personatum ecclesiæ illius canonico nostro, Gervasio nomine, profusa liberalitate donavi, distributione tamen bonorum inter personam et vicarium, qui ecclesiæ deserviret, meo nimirum arbitrio reservata. Postmodum vero ad gerendam curam ecclesiæ, vicarium mihi Gervasio obtulit: qui aliquandiu demoratus in ecclesia, matrem domini Fundi, pueri quidem nobilis, duxit publice concubinam, susceptaque ex eo sobole, impudentem toti populo revelavit excessum, exsultans quod quasi eam de legitimo matrimonio sustulisset, cæterisque concubinariis sacerdotibus insultans, quia nobiliori plus cæteris contubernio fuerit illustratus. Cum autem puer ille, Fundi scilicet dominus, excrevisset, et ad legitimam pervenisset ætatem, cum nullo tamen ab eo sacerdote quæstio moveretur, fuga clandestina discessit ab ecclesia, bonis ecclesiæ furum quæ voluit asportatis. Porro cum aliquandiu sine sacerdote stetisset ecclesia, et absque pastore populus aberraret, repositus edicto publico anathematisque

sententia, nusquam inventus est, latuitque quo potuit incestus, furti et sacrilegii criminibus involutus. Gervasius itaque vicarium quærere, ipsumque mihi offerre necessitate compulsus, mihi latores præsentium diaconem in sacerdotem obtulit ordinandum, ut vicaria scilicet ecclesiæ perpetuo fungeretur, assignata nimirum ei beneficiorum congrua portione, arbitrio sane meo, quia ante consueverat aliis, quod necesse erat, cum nimia tribuere parcitate. Assignato itaque moderate quod oportere credidimus, Gervasius in manu mea fide corporaliter interveniente firmavit, se illud absque omni diminutione pacifice servaturum. Igitur credidavi eum, ipsique curam populi commendavi, sed ditque per aliquot annos et menses, ecclesiam cum pertinentiis suis debita sedulitate procurans. Verum cum filium concubinæ, puerum de quo dixi nobilem, casu decedere contigisset, ille securior audacter ad torum pristinæ spurciæ et iniquitatis reversus est, ecclesiamque, sicut prius obtinuerat, nisus est obtinere; Gervasio quidem manifeste præbente subsidium, quia hic ei majorem singulis annis promittebat solvere pensionem. Tractus itaque præsentium lator in causam, coram archidiaconis nostris, ego enim non aderam, ubi cum iste Gervasio et concanonicorum ejus se sentiret instantia prægravari, ad vestram audientiam appellavit, et a quadragesima postea usque ad festum apostolorum Petri et Pauli quiete in ecclesia ministravit. Ipsa autem die prædictus invasor violenter irrupit in ecclesiam, arreptisque vestimentis sacerdotalibus indutus, totum parochiale celebravit officium, et altare sanctum usurpatione sacrilega profanavit: super quo cum ad nostram vocatus præsentiam venire contemneret, et divina non desisteret officia celebrare, a nobis nimirum publice excommunicatus est, et ab omnibus sanctæ Ecclesiæ sequestratus. Non destitit tamen ideo nec desistit, sed suffragante Gervasio, quæsito præsidio laicæ potestatis insistit, et plebem cujusdam magnæ parochiæ secum reatu meritæ maledictionis involvit. Dictum est autem aliquando, quia se id facere archiepiscopi auctoritate mentitur, cum ipse nunquam præsumpserit apparere, nec archiepiscopus mihi verbum inde aliquid fecerit, nec ad ipsum pertinet episcopatum nostrum irrumperere, vel sine cognitione causæ nostros ligare vel absolvere sacerdotes.

CXX.

AD BARTHOLOMÆUM EXONIENSEM EPISCOPUM.

Quid ego fecerim vobis, aut quid sanctitas mihi vestra promiserit, a vestra non credo memoria decidisse. Dedi enim litteras vobis ad regem, quibus ipse motus est adversum me, vobisque sumpta inde occasione capellaniam contulit, quia visum est ei me vobis eam penitus resignasse. Litteras etiam transcribit fecit et transcriptum in Normanniam attulit. Cumque ego ab eo causam quærerem sublata mihi capellanæ, respondit se non abstulisse mihi, sed me vobis eam litterarum, quas protulit, testi-

monio contulisse, sustinere se velle quod feceram, quia in ea parte nolebat voluntati meae in aliquo contraire. Meminisse debet prudentia vestra, vos a longinquo retro tempore rogasse me, ne proventum vestrum impediret, si modo quolibet impetrare possetis a rege, salvo mihi scilicet per manum vestram omni capellaniam reditu, dum vixero, et ego quidem sub hac expressa conditione feci vobis quidquid voluistis, sicut rex ipse publice profitetur. Neque ego aliquas a vobis requirere volui cautiones, quia sufficere mihi videbatur ad fidem verbum sacerdotis et episcopi, quod cum asseveratione plurima procedebat. Committo rem totam conscientiae vestrae ut ipsa inter me et vos iusto iudicio iudicet, et vos ipse causam et iudicium faciatis.

CXXI.

AD GILBERTUM LEXOVIENSEM ARCHIDIACONUM.

Litteras domini regis et domini Wintoniensis et vestras accepi, quibus nihil certi habeo, quod ad praesens valeam respondere. Vos quidem liberalitate mea aliquandiu usus estis, quae sane vobis infructuosa non exstitit, nec preces aliquas vobis oportuit aliquando porrigere, nec violentiam quamlibet attentare. Feci vobis de mera liberalitate quod feci contra multorum invidiam; neque gratiam meam aliqua dissuasio poterat impedire. Utinam mihi proveniat fructus inde quem merui, neque qui invident ab initio rideant et insultent! Utinam via pristina placuisset vobis incedere; quia ubicunque partes suas potentia major apponit, metu peccatis praedicatur extortum. Et ego quidem in Burgundia nuntios excusationis meae quos ad concilium misi, Hugonem scilicet nepotem meum et alios, suspensus expecto: cumque venerint, in Normanniam redire disposui, ubi vobis et aliis maiore consilio respondere potero, sicut honori et utilitati ecclesiae meae apparuerit expedire. Interim sciatis mihi non esse liberum facere quod rogatis, quoniam hoc aliter constitutum est, et tam consensu capituli vestri et archiepiscopi, quam Romani pontificis auctoritate, anathemate simul interveniente firmatum, rescriptumque apostolicum super hoc in synodo nostra generaliter recitatum est, et omnium sacerdotum publice conventia roboratum. Venient ergo tempora et rerum eventus multiplices, in quibus nobis poterit gratia divina praestare consilium, quia, sicut mihi videtur, a nobis demigrare paratis, nisi mea fueritis diligentia revocatus.

CXXII.

AD RICARDUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Misit mihi per Gilbertum archidiaconum munificentia vestra quod seitis, quod ego siquidem gratanter accepi, gratius tamen accepturus, si non tam oblatum videretur, ut subveniret inopiae, quam ut iucunda muneris qualitate potius illustraret. Et ego quidem munus alterius speciei de vestra charitate speraveram, quod rei qualitate potius quam pondere complaceret. Petieram etenim palefridum ut solito more vestro debilitati meae vestra indulgentia pro-

A videret, sed vos ex privata causa, sicut conjicio munus absconditum mittere voluistis, quanquam sua posset elegantia declarari. Et ego quidem quidquid illud fuerit, cum gratiarum actione retineo, et quamvis magnum exstiterit: ego tamen de affectu et amplitudine animi vestri reputandum aestimo liberalis beneficii quantitatem. Scio prosperitatem vestram multis saepe vexationibus infestari, meliusque passionibus compati; vestrae vos docent aliquando passiones; liberat autem quandoque pauperem Dominus a potente, et is cui non comparet adjutor, divino misericorditer adiutorio relevatur.

CXXIII.

AD NICOLAUM MELDENSEM EPISCOPUM.

B Est apud vos Henricus quidam, qui de terra et episcopatu meo ortus, ab alieno episcopo inordinate ad ordines, quos habuit, promotus est. Postmodum autem procedente tempore, multis flagitiis involutus, de falsa publice moneta convictus est et confessus, quam per totam civitatem Baiocensem publice non timebat expendere, et incautos detestabili malitia defraudare. Captus est et a regis apparitoribus retrusus in carcerem, et ferreis nimirum compedibus alligatus. Tandem vero magno studio et labore per episcopum civitatis liberatus est, abjurata nimirum in perpetuum tota provincia Normanorum, atque ad archiepiscopum perductus est. A quo rupto coronae circulo, revolutis a capite sacerdotalibus indumentis, exordinatus est, et de tota terra incontinenter ejectus. Uahet fratrem Amfredum nomine, qui nec minoribus nec parciorebus flagitiis irretitus, quidquid a me vel ab aliis dominis suis obtinebat amisso, cum diutius latitans non praesumeret apparere, novissime post quindecim annos a principe nostro litteras remissionis dictus est obtinere, in quibus ei pax publica concessa est, et ut a pristinis dominis suis pristinas hereditates suas reciperet, si eas posset modis quibuslibet impetrare. Susceptus igitur ab aliis, a me novissime vix multis intercessoribus recipi potuit, ipsique hereditatem quam ab ecclesia nostra antiquitus habuerat, reddidi, pacta nimirum ob restitutionem amissae in perpetuum hereditatis summae pecuniae, quam ipse juravit se certo tempore soluturum, et H. frater ejus, qui omni studio et tota fide procurabat ejus negotium, iudejussit et se, nisi ille solveret, praefixo tempore soluturum juramento corporali interveniente firmavit. Transactum est omne tempus, neque quod ab iis promissum fuerat est impletum. Haec igitur omnia, dilecte nobis, charitati vestrae scribenda censui et veraciter indicanda, ut Henricum qui vobiscum est, mihi secundum iustitiam satisfacere compellatis, et vobis mores ejus protestatione mea et litteris meis certius innotescant.

CXXIV.

AD ABBATEM CLARAVALLENSEM.

Ricardus de Blossvilla, abbas quondam Mortui Maris, de episcopatu nostro exstitit oriundus, et ab inferioribus ordinibus usque ad gradum sacerdotii

per nostræ manus impositionem promotus est, et ad certum beneficii titulum institutus. Qui cum in laicali habitu apud nos laudabiliter militasset, arctioris vitæ jugo suppositus, in habitu vestro morum prærogativa meruit commendari. Et tandem ob insignis vitæ merita in abbatis locum promotus, in ordine vestro quasi lucerna resplenduit, et subditis profuit bonæ conversationis exemplo, et in amorem totius ordinis vestri corda principum inclinavit. Sed insidiator diabolus, qui justorum consuevit actibus invidere et maculam in electis ponere machinatur: in illum quorundam malignorum linguas exacuit, qui falsis adventionibus ejus opinionem apud bonos et graves vulneraverunt, ea solum intentione eum movere nitentes, ut amoto ipso liberius ab ordinis tramite deviant. Inde est quod in ejus amotione sanctitatem vestram credimus circumventam, nec ad plenum, sicut credimus, rei veritas vobis innotuit; cum etiam abbas Uscanensis contra eum dicitur latentis invidiæ facibus agitari, et detractoribus ejus aurem facilis quam deceret inclinasse. Illud etiam est quod miramur, quod illum post amotionem suam præfato abbati custodiendum remisistis: qui eum minus bene tractare dicitur et arctiorem ei custodiam quam oporteat adhibere. Supplicamus itaque sanctitati vestræ, ut ei locum alium provideatis, ubi tractetur honestius, et placatori animo Domino valeat deservire. Sciat enim principi nostro plurimum complacere, eumque in magnis vobis esse obnoxium, si ei quem tandiu brachiis sinceræ charitatis amplexus est, statum utilem provideritis et honestum.

CXXV.

AD WILLELMUM REMENSEM ARCHIEPISCOPUM.

Notus est adversum me, sicut nostis, a plurimo jam tempore dominus noster rex, et me tam per se quam per justitarios suos multipliciter non desinit infestare. Unde unum de nepotibus meis de terra fecit duobus annis exulare, quem ad intercessionem vestram vestra et domini nostri comitis T. fratris vestri gratia reconciliavit, si tamen speratam invenisset reconciliatio veritatem. Pulsus itaque denuo novissime per vestrum et ipsius studium, obtinuit secundæ reconciliationis accessum. Hæret igitur, sicut potest, neque quidquam certæ severitatis invenit, sed inter exilium et carcerem eventum fortunæ tremebundus expectat. Tenet et alium simili mihi sanguinis necessitate conjunctum. Quem, sine mandato quidem ipsius, per plurimos jam menses major minister ejus carceris clausit ergastulo, sciens se in hoc ipsius gratiam promereri. Agnita vero iniquitate malorum, considerans rex eum sine omni causa fuisse afflictum, promisit quod ipsum omnino dimitteret; et fecisset, ut credo, si præsentem haberet per quem posset dimissio consummari. Super quo expertæ mihi in multis et maximis benignitati vestræ et gratiæ supplico, ut si opportuna vobis occasio forte refulerit, istum quoque facta pro eo ad regem supplicatio liberet et absolvat. Credo efficen-

dam facile, quia si ad innocentis liberationem justitia sua non sufficit, quod deerit reverentiæ vestræ gratia consummabit.

CXXVI.

AD RICARDUM ABRINCENSEM EPISCOPUM ET COLLEGAS EJUS.

Orta est in episcopatu nostra jam diu in monasterio Gristonensi controversia super abbatis electione, quæ præelegantibus appellationibus ad Romanum usque pontificem perlata est, et ab ipso ad cognitionem domini Pictaviensis ad decidendam cum quibusdam aliis iudicibus delegata. Cumque ipse ad decisionem causæ cum his, quos dominus papa collegas adjunxerat, studiosius, prout oportebat, intenderet, quia de longinquo causæ instructionem quærere oportebat, nec facile usque ad ipsius præsentiam poterat pervenire, injunxit nobis vice sua partium allegationem audire et testium depositiones recipere, ipsasque consignatas, sicut moris est, ei remittere, ut ita secundum ordinem judicarium posset ad sententiam pervenire. Ego vero super causa sollicitus sum, quia monasterium in episcopatu nostro est, et ad pacem domus illius libentissime vellem intendere, quoniam dominus rex adversus fratres loci illius plurimum motus est; nam designationi voluntatis ejus non volunt tanquam cæteri consentire. Quia igitur causam ex parte ad experientiam vestram gratia divina produxit: gaudemus in Domino de prudentia et religione vestra certissime confidentes; quoniam et justitiam Dei et libertatem Ecclesiæ studebitis conservare: et nos vobis preces affectuosas porrigimus, ut ad pacem monasterii et gratiam principis observandam diligentius intendatis, quoniam sine gratia ejus res nisi cum magno non potest procedere detrimento.

CXXVII.

AD HENRICUM REGEM ANGLORUM

Reverentissimo domino suo Henrico, Dei gratia illustri et glorioso Anglorum regi, frater Arnulfus Sancti Victoris Parisiensis canonicus, utinam regularis.

Est in episcopatu Lexoviensi quædam parochialis ecclesia apud Wacevum, quam ego in manu mea possessam diutius canonicis regularibus Sancti Victoris, priusquam ad eos demigrassem, donavi, ut sumptibus meis aliqua ex parte proficere posset, cum ego ad illam ecclesiam pertransissem. Res modica est, sed ego non habebam in quo amplius possem pauperibus fratribus subvenire. Verum in eadem parochia quædam præbenda est Lexoviensis ecclesiæ, quam ego Hugoni de Nunant nepoti meo donavi; sicut ei consueveram quidquid fere possem profusa liberalitate donare; neque quidquam ejusmodi in regione illa posset ei gratius obvenire. Lætatus est ille, et ego nihilominus exultavi, sperans de liberalitate mea, præsertim apud nepotem meum, mihi fructum in tempore provenire. Sed me quidem debuerant præcedentium temporum experimenta do-

enisse, nisi me indulgentiæ gratia et tam proximæ A cognationis compassio seduxisset. Ego enim ex sorore natum parvulum indulgentius educavi, crudiri feci diligentius, redivitibus ampliavi, mihi que ad conferendum ei omnes ultro copia respondebat. Donavi siquidem ei in episcopatu Lexoviensi quinque ecclesias circa centum librarum, præbendam in ecclesia Lexoviensi nihilominus quinquaginta librarum, archidiaconatum centum librarum et eo amplius, quantum proficere poterant tam rapinæ quam injuriæ subjectorum, nec me a largitionibus hujusmodi frequens ipsius ingratitude poterat cohibere; sed super caput ejus carbones inutiles semper omni studio congregabam. Præterea quod de jure archidiaconatus hominio mihi et fideligia tenebatur obnoxius, quem ipse mihi utinam fideliore memoria conservasset. Expertus sum quod fidem in eo non creat affectio, sed cupiditas aut superioris reverentia potestatis. Utimini eo secure, quia majestatem vestram fallere non audebit, sed ad omnem executionem beneplaciti vestri prosequente metu non devotione vel fide prompta semper operatione procedat. Speraveram quod saltem novissima mea propitiante vellet oculo contemplari, et super senectute et debilitate mea et paupertate spontanea moveretur, adeo ut etiam sua mihi liberaliter in omni opportunitate exhiberet meaque de his quæ ego ei contuleram, misericorditer in tempore vellet inopiæ subvenire; sed ipse partem modici beneficii quod ego pauperibus canonicis contuleram, imo quasi reservaveram mihi, absque omni judicio violenter usurpat, licet prædicti fratres aliquibus annis et prædecessores eorum ab antiquo pacifice possedissent. Requisivi eum instantius, ut justitiam Dei et pauperis ecclesiæ meamque consideraret inopiam, sed in nullo proficere potui, quin manus audaces semper præsumeret extendere, et jus pauperum impudentius usurpare. Est etiam in parochia illa capellula quædam nullos parochianos, nullos prorsus redditus habens, ad jus nimirum parochialis ecclesiæ pertinens ab antiquo, quam omni fere servitio et ædificio destitutam, sacerdos ejusdem parochiæ solus, cum vellet, devotivis intuitu visitabat, nec divina ibi honeste poterant officia celebrari; quam Fulco decanus, ad quem tunc parochia pertinebat, jure parochiali reædificavit attentius et in cimeterio veteri quod ibi adiacebat, domos suas construxit, usu sepulchræ sicut voluit transformato, de qua siquidem capella Hugo de Numaunt sacerdotem acceptis clavibus et sacerdotalibus instrumentis amovit, cum sacerdos ad Romanam Ecclesiam antea provocasset, et in ipso facto nihilominus insisteret appellare. Ibi que postmodum continue fecit sacerdotem suum divina in anathemate celebrare, et parochianos a manu sacerdotis, quem semper agnoverant, violenter amovit et amovit, sed ut si veniret ad causam, hac arte fungi possessoris commodo videretur. Ad vos itaque spectat tantæ enormitatis correptio, neque ego spero aliquod aliunde remedium, quia longinquum et sumptuosum

est pauperibus Ecclesiæ Romanæ subsidium, licet nos de ipsius non oporteat auxilio desperare. Apponite itaque regiam manum vestram, de qua magis confidimus, et effrenatam hominis avaritiam cohibere, et fratres illos ecclesiam istam cum capella et pertinentiis in antiqua integritate sua faciatis pacifice possidere, sicut antecessores eorum constiterit longo tempore possedisse et ipsi duobus aut tribus annis novissimis possederunt, fructusque perceptos nihilominus eum restituere faciatis. Reminiscatur, obsecro, dominus meus, quomodo in novissimo discessu meo apud Gisortium lætificavit animam meam et me de copia munificentie suæ dimiserit affluentem. Adjuncto siquidem verbo regie promissionis quod me in omni opportunitate mea deinceps adjuvaret, sicut unquam liberius fecerat, et omnem a me molestiam propulsaret. Nihil enim mihi constat esse molestius, quam quod is qui stare mecum per omnia debuisset, id, in quo fratres lætificare speraveram, implacabili malignitate perturbat, et usque in sepulcrum persequi indefessa cupiditate non cessat, neque se perturbare juris ordinem reveretur, cum hi qui possidebant non debuerint absque judicio spoliari. Primo itaque restituendi sunt cum fructibus scilicet et expensis, et pœna ei pro excessu arbitrio judicis infligenda. Reddat itaque me mihi dominus meus, et speratam requiem misericordie bonitate restituat, ut de his quæ ad Deum sunt, liceat mihi sine molestia cogitare. Nihil enim est quod magis regie conveniat majestati quam audaciam reprimere superbiorum et suam justis ac simplicibus justitiam virtute regia conservare.

CXXVIII.

AD HENRICUM REGEM ANGLORUM.

Præcepistis Willelmo filio Radulfi in discessu meo a vobis apud Gisortium ad mihi ducentas libras aucl. faceret numerare pro catallis meis et ipse præceptum vestrum debita hilaritate suscepit: mihi se facturum cum tanta asseveratione promisit, ut ego nullatenus crediderim dubitandum. Assignavit itaque mihi diem, ad mediam Augusti, et ego tunc ad eum misi cum omni fiducia nec recepi. Assignavit mihi alium diem ad festum scilicet Sancti Michaelis, neque tunc quoque mihi quidquam solutum est, neque dies ad solvendum ulterius assignata. Frustratus itaque toties, nihil aliud credidi mihi faciendum nisi ad benignitatem vestram nuntium destinare, ut quod a vobis tam liberaliter concessum est, suo veraciter consummari faciatis effectum. Præterea ducentas libras annuas mihi magnificentia vestra constituit, quandiu viverem in præpositura Lexoviensi, assensu et sigillo nimirum vestro, et canonicorum et archiepiscopi prosequente, quatuor quidem terminis singulis, scilicet tribus mensibus persolvendas, ut scilicet in hac festivitate Sancti Michaelis mihi quarta portio solveretur: reliquis portionibus suo tempore persolvendis: neque enim episcopatus dilatio, sicut scitis, in meum debet ce-

dere detrimentum; sed oportet ut vos faciatis absque A
 dflatione et diminutione persolvi. Præcipiat igitur
 magnificentia vestra utrumque fieri, quia Hugo de
 Nunaunt plurimum terruisset me, si ego verbis
 ipsius credendum esse putarem. Venit enim Pari-
 sios, et cum ego verba lætitiæ expectarem, dixit
 mihi coram abbate et fratribus promissiones ve-
 stras mihi nullatenus adimplendas, mihi que neces-
 sarium esse aliunde parare subsidium.

CXXIX.

AD RICARDUM WINTONIENSEM EPISCOPUM.

Venerabili et dilecto domino et Patri suo RICARDO,
 Dei gratia Wintoniensi episcopo, frater ARNULFUS
 Sancti Victoris Parisiensis canonicus, utinam regula-
 ris, prosperitatem, gloriam, et salutem.

A multo tempore sinceræ charitatis vobis me gra-
 tiâ copulavit, exortaque dilectio jucundis semper
 proficere non destitit incrementis. Cunque nos
 regalibus consiliis prospera consilia sæpius admo-
 veret, multoque complexu gratia nos regalis astrin-
 geret, nulla unquam ultro citroque processit invidia,
 sed uterque de alterius, tanquam de proprio com-
 modo, lætabatur. Laudabile erat hoc et a multis
 etiam mirabile dicebatur, quia in familiaritate prin-
 cipum consortem non admitit invidia, sed repulsam
 alterius alter suum semper putat esse proventum,
 sibi que de illius remotione gratiam duplicari, et sibi
 accrescere quidquid alteri consisterit imminutum.
 Porro inter nos de alterutro commodum fides mutua
 lætabatur, nec aliquid alterum ab exhibitione verio-
 ris gratiæ poterat abstertere, sed libertatem suam
 in omnibus veritas inconcussa servabat, ipsamque
 sinceritatem suam manifestis argumentis approbare
 gaudebat. Vidi ego principem nostrum aliquando
 falsis delationibus exasperatum adversum me, cum
 etiam aliqua in me indignationis suæ quasi spicula
 contorqueret, mitigatum a vobis adeo ut in gratiam
 quandoque iracundia verteretur, et securitas ali-
 quando præstaretur, commune necum miscere collo-
 quium et publicæ familiaritatis et gratiam copu-
 lare. In quo sæpe virtus et veritas vestræ dilectionis
 emicuit, quæ non meticulose cedere, sed potius
 cum mansuetudine et virtute gaudebat occurrere, et
 me a Domini mei gratiam revocare. Gaudebamus D
 invicem, sibi que par dilectio pari concurrebat oc-
 cursu, studeus communi gratiæ communibus utili-
 tatibus et obsequiis inservire, quia si usque ad hæc
 tempora inter nos fidelibus constat studiis observa-
 tam, ex hoc nunc me diligentius oportet attendere,
 ut jucundo fidelis perseverantia consummetur ef-
 fectu. Nostis diu est quod proposueram ad religio-
 sam vitam propitiante Domino demigrare, sed me
 multis obstaculis sæcularis occupatio detinuit impe-
 ditum. Vici tamen tandem omnia per gratiam Dei
 et ad ecclesiam Sancti Victoris Parisiensis, relictis
 omnibus quæ processum et provectum meum vide-
 bantur impedire, transivi, Christumque pauperem
 et nudum, pauper et nudus, ipso docente et tra-

bente, secutus sum, humilitati illius et paupertati
 cupiens omni desiderio conformari, quantum scilicet
 mihi fuerit ipsius misericordia præeunte donatum.
 Vixi hactenus carni meæ, minus de animæ salute
 sollicitus, proponens tamen et desiderans novissima
 saltem mea Domino consecrare : quod propositum
 usque ad tempus opportunum divina misericordia
 conservavit, et me debilitatum quidem senectute,
 toto sanum corpore et omnibus membris, tota etiam
 animi virtute, conduxit, quoniam in hac spe semper
 confitebar Domino et in ipsius misericordia respira-
 bam. Benedictus autem Deus, qui viam hanc vobis
 meo assignavit exemplo, et quæcumque vobis mi-
 hique paraverit, ad eundem conducat divinæ felici-
 tatis effectum.

CXXX.

AD HENRICUM RÈGEM ANGLIÆ.

HENRICO Dei gratia illustri et glorioso regi Angliæ,
 domino suo charissimo, frater ARNULFUS Sancti
 Victoris Parisiensis canonicus, utinam regularis,
 prosperitatem, gloriam et salutem.

Dum adhuc in Normannia apud vos commorarer,
 commovebat plerumque adversum me ex falsis cau-
 sis indignationem vestram malignitas iniquorum sug-
 gerentium vobis aliquid me contra gloriam vestram
 cogitare vel velle, sed falsitatem suam nullis unquam
 operibus certam facere potuerunt. Testis siquidem
 est Deus quem criminale est in testimonium falsi-
 tatis offerre, nunquam me, quæcumque processisset
 occasio, in detrimentum honoris vestri aliquid effe-
 cisse, sed antiquæ beneficentiæ vestræ semper me-
 moria prævalebat. Licet autem ex ea causa multa
 mihi incommoda processissent, nihil unquam mihi
 molestius exstitit, quam quod animum vestrum ad-
 versum me commotum noveram, neque licebat mihi
 de dilectionis vestræ consensu, sicut semper fece-
 ram, exsultare. Quidquid autem dixerint, non potue-
 runt tamen adversum me apud bonitatem vestram
 usque ad aliquid grave scandalum eorum mendaciæ
 convalescere. Servastis me semper et ab omnibus exhi-
 buistis illæsum, tabescentibus siquidem adversariis
 meis quia invidia eorum adversum me optato non
 gaudebat effectu. Vivebat in animo vestro indefi-
 ciens quidem regiæ bonitatis igniculus, qui sinceritate
 perpetuæ fidei meæ et pristini sedulitatem obsequii
 vobis ad memoriam revocabat, nec sinebat
 usquequaque prævalere malitiam, sed adversus
 omnia mendacia eorum vivax præcedentium meri-
 torum meorum memoria refulgebat. Si enim pro-
 prius pristinæ charitatis exspirasset affectio, non tam
 facili resurgere potuisset affectu, sed in novissimo
 discessu meo apud Gisortium benignitas perfecte
 mihi regiæ bonitatis arrisit. Licet autem discessum
 meum prosequi regalis munificentia copia non tar-
 daret, inter omnia tamen, imo super omnia majus
 habui, quod deinceps semper veritatem mihi peren-
 nis gratiæ repromisit. Hoc enim est, in cuius fre-
 quenti commemoratione respiro, quod me jam non
 tam corporalibus sentio Domini mei, quam sinceræ

brachiis charitatis amplexari. Dulce siquidem mihi erit, si moriens inter ulnas domini mei videar obdormisse, si me ad præsentiam superioris Domini vestra morientem gratia prosequatur. Hoc est quod omnibus hodie negotiis expeditus, misericordiam ipsius frequentibus suspiriis implorare non cesso, quatenus post præsentis regni gubernacula quæ tepetis, æterni regni gaudia vobis largiatur, neque vobis tanquam vernaculum vestrum jubeat miseratus adjungi. Vivat dominus meus, et omnem semper invidiam gloriosus excedat. Scio meminisse vos, quia sermo bonus de mera sinceri cordis veritate processit, quod me deinceps semper benignus audiretis, nec repulsam a vobis moderata precatio reportaret. Magnum hoc reputavi sed maximum, nec me tamen in probum liberalis promissio faciet exactorem; sed cum hilari semper verecundia suppli-

A cabo. Ne vero tedium prolixitas epistolæ generaret, quæ postulo nuntio viva voce vobis indicanda commisi. Pauca quidem et parva sunt, si ad Domini mei excellentiam referantur, sed mihi maximum erit, quidquid de propitia domini mei liberalitate proveniet.

CXXXI.

EXCUSATIO CUJUSDAM EPISCOPI.

Temporis brevitatis, improvisa vocatio, transitus suspecti, improba prædonum molestia, medicamenti sollicitudo adhibita, excusabiles paternitati vestræ nos reddunt. Electioni vero factæ et consecrationi faciendæ benignum ex affectu præbemus assensum. Quoniam quidem persona et moribus pollet, et industria viget, et scientia floret, credimus quod in domo Dei plantata adjutrice Divinitate florebit et faciet fructum.

ARNULFI

LEXOVIENSIS EPISCOPI

SERMONES.

I.

SERMO HABITUS IN CONCILIO TURONENSI.

PREFATIO ad Egidium Rothomagensem archidiaconum. — Sermonem habitum in concilio Turonensi scripto tradere, quorundam precatone compulsus sum, qui licet in proximo consistentes, ea quæ dicta sunt multitudinis obsistente tumultu, nec satis audire, nec intelligere potuerunt. Feci quod rogatus sum, sed invitus, quia quædam sunt quorum simplex pronuntiatio plus favoris, quam laudis diligens inspectio promeretur. In his enim quæ in commune dicenda sunt, communi convenit intelligentiæ (52) deservire, ut omnia quæ dicuntur omnium statim capiat intellectus, ideoque verbis prope communibus decurrit oratio, ne subtilius artificium lucem rerum et verborum, quasi nube quadam difficultatis obducat. Et quia tractatus ejusmodi ad movendos plerumque destinatur affectus, oportet quasi cæcis frequentibus, et brevioribus articulis incitare sermonem, ne longioribus periodis torpescat oratio, sed animus velut interpellatione commotus assurgat. Si igitur animus ad aliquid intellectu disponente movendus est, sermonis prorsus est observanda serenitas, quoniam tenebræ plus semper odii contrahunt quam favoris, sæpiusque pes incedentis offenditur, nisi prævio dirigatur aspectu. In his vero quæ scribuntur, videntur quasi cum fiducia

C quadam regentium provocari judicia, nec tam formandis affectibus verba componi, quam examinationi publicæ, quæ palam proponuntur exponi. Siquidem in his quæ proponuntur oculis frequens celebratur inspectio, et modo fructus sententiæ, modo cultus orationis exquiritur, ut spatioso possint merita studiorum adhibita rationis æstimatione pensari. In aliis vero discussionis moram (53) celeritas pronuntiationis excludit, ubi currentis linguæ lubricum vix celeri etiam consequimur (54) intellectu, et sæpe quod incitatus dicitur, desides vehementius excitat, et informat affectus. Super quo non videbantur mihi in scripturam redigenda quæ dicta sunt, sed sicut tanquam ex tempore dicta sunt, ita statim cum tempore præterirent, quoniam eis cum dicerentur gratiam potius ministravit occasio, quam cujuslibet peritia facultatis. Tempore siquidem schismatis agebatur quod in diebus istis, maxime adversus libertatem Ecclesiæ Dei, sæcularis potentis firmavit audaciam: ideoque nos diligentius de unitate et libertate tractavimus, ut animos eorum qui aderant ad insistendum consolatio firmiores redderet, et ad resistendum exhortatio fortiores. Lege itaque, adhibita tamen dilectionis indulgentia qua cœpisti, ut scilicet imperfectum meum videant oculi tui, nec ad exactum quod legeris producatur examen, sed semper media benignius æquitate cognoscas.

(52) C., diligentis.

(53) B., morem.

(54) B., consequuntur.